yazko **somut**

9 ARALIK 1983
70 LİRA
Yıl: 3 Sayı: 45

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

nasılsınız

Bir dost için büyüklere ricacı olmaya gelince: Yapmamak kabalıktır ve dostluğa sığmaz; yapmaksa, kendini tehlikeye atmak demektir. Zira bu aracılık yoluyla elde edilecek şeyi, dostunuzun değil, sizin hesabınıza yazar büyükler; ricayı geri çevirdikleri takdirde de, dostunuzu değil, sizi kırmaktan ürkerler ve bu da araya soğukluk sokar. RICHELIEU

Ozanımıza sahip çıkalım

Hasan Hüseyin'in bakım masraflarına katkıda bulunmak isteyen okuyucularımız için; Türkiye İş Bankası Cağaloğlu şubesinde 2188 nolu hesap açtırılmıştır.

KKTC: Filistinlilere geçici yurt

KKTC, Lübnan'dan çekilecek olan Filistinlilere kucağını açarsa, Ortadoğu dengesinin kilittaşı haline gelebilir. Filistinliler için geçici yurt olacak Kıbrıs, hem topraklarının karşısında olmanın kolaylığıyla savaşımlarını diri tutar. Hem de, dünyanın parmağını ağzında bırakan bir politik denge haline geliverir.

Yıkılan her imparatorluk, arkasında binbir sorun bırakır. Din ya da merkezi birliğin ve bir de zorbalığın bir arada tutabildiği bütün halklar teker teker ulusal bilince kavuşurlar. Önceleri İmparatorluğa karşı savaşmışlarsa, sonradan birbirlerine karşı davranmaları kaçınılmazdır. Din ya da dil ayrılıklarına dayanarak, yeni yeni devletlerin su yüzüne çıkması kaçınılmaz. Kaçınılmaz olan bu durumla birlikte, emperyalizmin sömürü kışkırtmaları da başlar. Bu Hindistan'da böyle olmuştur. Önce ikiye, sonra üçe bölünmüştür. Çin'de böyle olmuştur. Hong-Kong'u, Formoza'sıyla bütünlük hâlâ sağlanamamıştır. Kore böyledir... Bir tek Viet-Nam çok uzun bir Kurtuluş Savaşından geçmenin sonucunda birliğini sağlayabilmiştir.

ORTADOĞU, SAVAŞIN ODAĞI

Ortadoğu ise, bambaşka bir kışkırtma olgusuyla yüzyüze gelmiştir. Yıkılan İngiliz ve Fransız İmparatorluklarının mirası yeterliyken, üstüne tüy diken İsrail olayı da bir ur gibi yapay biçimde bölgeye yerleştirilmiştir. Bu yapay devlet, iki bin yıla yakın bir sürgünlüğün ardından, ''vaadedilmiş topraklarına'' kavuşturulmuştur. Çünkü, Ortadoğu, emperyalizmin ucuz enerji kaynağıdır. Bölünmeler, parçalanmalar ve yapaylıklar ne denli çok olursa, kışkırtma ve sömürme olanakları da o denli geniş olur.

Müslümanlığın ve Hıristiyanlığın çeşitli renkleriyle mozaiklenen bölgede, bir de Yahudiliğin yaşama amaçlarını yeşertince, sürekli savaşın sağladığı olanaklar tadından yenmez hale gelir. Genişletilen topraklarda ezilen insanlar, ulusal bilinçleri geliştikçe ya başkaldırının, ya da sürgünün kucağına düşeceklerdir. Zaman kazanan emperyalizm bütün bir bölge üstündeki sömürü ve egemenliğini sürdürecektir. İkinci Dünya Savaşı'nın üstünden kırk yıla yaklaşan bir süre geçtiği halde, Ortadoğu'nun paramparça edilen coğrafyası ve toplumsal birliği, günümüzün dramı için yeterli gerekçe oluşturur.

EMPERYALİZMİN KLASİK YÖNTEMİ: BÖL-YÖNET

Filistin insanı, emperyalist amaçların elinde, oradan oraya savrulacaktır. Savrulur. Bölge ülkelerindeki Filistinlilerin sayısı, kendi topraklarında yerleşen çok eski sürgünlerin birkaç katına eriştiği halde, hep konukturlar, hep yabancıdırlar, hep sürgündürler. Roma emperyalizminin yurtdışı ettiği Yahudilik, belki de kendisiyle birlikte bin yıllar öncesinde bile topraklara kök salmış insanları, Hıristiyan emperyalizminin desteğinde, sürmektedir. Siyonizm, emperyalizmin piyonu olarak, bölgeyi sürekli bir barut fıçısı halinde tutma gücü ve başarısını gösteriyorsa, bölge uluslarının bilinçsizliğinden yararlanı-

İki süpergüç de olguya böyle bakıldığında, Ortadoğu konusunda bir tek piyona sahiptirler. İsrail... Tek askeri güç olarak, Arapların bilinçsizlik ve güçsüzlüğünden yararlanabilecek tek baskı ögesi de odur. Onun her çıkışıyla, Arap milliyetçiliğinin uyanması ya da topraklarını yitirmesi sonucu yeniden bölünmesi, süpergüçlerin elindeki tek kozdur. Kendileri doğrudan asker yollayarak denetim kurma olanaklarından, şimdilik yoksundurlar. Yok edici silahlar bakımından üstlerine yok. Ancak, yok edici silahları kullandıklarında,salt bölgenin Arap halklarını değil, aynı zamanda kendi petrol kuyularını da ortadan kaldıracakları için, bütün çıkarlarını da birlikte gömecekleri açıktır.

Onların ellerini kollarını bağlayan da budur. Bölge devletlerinin uyuşukluk ve güçsüzlüğünden yararlanmaktan öteye tek yapabilecekleri ekonomik yaptırım olanaklarını kullanmaktır. Bölge devletlerinden biri bütün bu ekonomik olanakların karşısına, bölgenin kendi gücüyle dikilmesi gerektiğine inanır da, başını dikebilirse, dünya dengesinin ortasına bir kilittaşı gibi oturur. O zaman da, her iki yanla sürekli bir uzlaşma içinde, dünya barışına katkıda bulunur. Hem de, bölgenin ekonomik gücünü doğrudan denetimi altında tutacak bir olanağa sahip çıkar. Emperyalist gelişmelerin tarihi bu resmin benzerleriyle doludur.

Bununla birlikte, pek çok haklı gerekçelere dayanmak da olasıdır. Kuzey Kıbrıs halkı, tıpkı Filistinliler gibi kendi topraklarında ezik ve sürgün olmanın bütün acılarını tatmışlardır. Topraklarını ele geçirmek isteyen bir ''Büyük İdeal''in baskısı altında, yıllardır çekmedikleri kalmamıştır. Sonunda, bir bütün oluşturabildilerse, Türkiye'nin ordusuyla oluşturduğu bir zorunlu dayatmanın sonucunda bunu sağlayabilmişlerdir. Ama şu an, kendi Cumhuriyet ve Bağımsızlıklarını ilan ettiklerinde, bütün bir dünyayı karşılarında bulmaktadırlar. Çünkü olay, dünyanın yazdığı senaryoya tam uymamaktadır. Toprakları vardır. Devletleri vardır. Ama, dünya karşısında, yok edilmeye mahkûm bir topluluk görünümündedirler. Filistinliler ise

Azizim Aziz!

ŞAHAP BALCIOĞLU

Sevgili Aziz, bundan iki ay kadar önce Çatalca'da, Vakıf'ın bahçesindeki kuyunun başında, senin, su tulumbasının koluna sağ elinle sarılmış renkli bir resmini çekmiştim. Sağ yanına inme geldiğini öğrenince, filmi, ''Somut''ta yayınlanması için fotoğrafhaneye verdim, dün de resmi almaya gittim. Orada bir genç kızla tanıştım. Orta boylu, zayıf, şirin, madeni çerçeve gözlüklü, terbiyeli, ne istediğini bilen ve gösterişten kaçan bir genç kız. Fotoğrafını görünce yaklaştı:

—Efendim, dedi, siz Aziz beyin arkadaşı mısınız?

—Evet kızım, arkadaşıyım.

Biraz daha rahatladı:

—Ben, dedi, Bağlarbaşı'ndaki Hemşire Okulu'nda çalışıyorum. Orayı bitirdim. Şimdi aynı yerde öğretmen hemşireyim. Sizinle bir konuyu görüşmek istiyorum.

—Buyur evlâdım.

—Aziz beyin rahatsızlığına hepimiz çok üzüldük. Onu çok seviyoruz. Ve hemşire olduğumuz için hastanelerimizin durumunu iyi biliriz. Gene biliriz ki bir hemşire, hastaları arasında sürekli koşuşturup du-

''Unutma: İnme sağına geldi. Oysa senin sağın elli yıldır inmeli: Soluna gelseydi düşünürdüm biraz, korkardım.''

nu böylece bil, iyice belle ve... Ve davran Aziz Nesin, davran kardeşim, sevenlerin seni gözlüyor.

Ölmeye de, sakat kalmaya da hakkın yok zaten. Sen bu toprakların ''Volga Mahkûmu''sun. Çile çekmeye hükümlüsün. Zora, zorluğa saldıran adamsın. Öyle yan yan bakma bana: Aziz Nesin olmak kolay mı?

Unutma, baban ne derdi? ''Ah, derdi, ah... Şu çocuklara bakıyorum da, ölmeye kendimde hak göremiyorum!'' Babana benziyorsun dostum. Bir farkla: Sende çocuk da çok, okuyucu da

Sevenlerini sevindirmek, düşmanlarını bir kez daha çatlatmak zorundasın. Savaşı kazanan doktorlar olmayacak, Aziz gelecek işin üstesinden.

Aydın Arkun, resim sergisi 15 Aralık'a kadar açık kalacak.

İFSAK: *Atom bulutları altında değil, sanat ve kültür evreninde yaşamak istiyoruz*

İstanbul Fotoğraf ve Sinema Amatörleri Derneği (İFSAK)'ın Olağanüstü Genel Kurul'u 27 Kasım 1983 Pazar günü yapıldı.

Genel Kurulda sıkıyönetim yasakları nedeniyle seçimler yapılamadı, çalışmalar gözden geçirildi ve yeni kararlar alındı.

Alınan kararlar içinde yeni onur üyeleri belirlendi ve fotoğraf ve sinema alanında bir kişi ya da kuruluşa İFSAK ödülleri verilmesi kararlaştırıldı.

Genel Kurulda ayrıca, Yönetim Kurulu'nun oybirliği ile aldığı kararın Genel Kurul Bildirisi olarak yayımlanması kabul edildi. Aşağıda bildiriyi aynen yayınlıyoruz.

"Tarihin derinliklerinden gelen sanat ve kültür değerlerini taşıyan topraklar üzerinde, aynı zenginlikte birikimlere sahip bir ulusun bireyleri olmanın kıvancını yaşıyoruz. Ancak, cumhuriyet tarihinin Atatürk'ten sonraki dönemlerinde sanat ve kültür çalışmalarına karşı neden bu kadar umursamaz davranıldığını, gelişmenin itici güçlerinden birinin bu çalışmalar olduğu gerçeğinin neden göz ardı edildiğini anlayamıyoruz.

Sanat ve kültür çalışmalarının, tek insanın ve sosyal yapının gelişmesindeki vazgeçilmez yerini ve bu çalışmaların en az spor kadar korunmaya, desteklenmeye, onurlandırılmaya hakkı olduğunu vurgulamak istiyoruz. Ekonomik doğruları başarıya ulaştıracak olan nitelikli insan, sanat ve kültür çalışmaları ile yetişir.

Uluslararasında **barış, dostluk, yaşamı güzelleştirecek işbirliği istiyoruz. Anlamsız silahlanma çılgınlığına son verilmesini, sınırlı dünya kaynaklarının insanlığın sağlığı, eğitimi, mutluluğu için kullanılmasını istiyoruz. Atom bulutları altında değil, sanat ve kültür evreninde yaşamak istiyoruz."**

Sedat H. Eldem'e Büyük Onur Ödülü verildi.

Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğretim üyesi olan Prof. Dr. Sedat H.Eldem'e Kültür ve Turizm Bakanlığı Büyük Onur Ödülü, 2.12.1983 Cuma günü saat 16.00'da, üniversitede düzenlenecek bir törenle Bakan tarafından verildi.

yor. Emperyalizmin bölük bölük dağıttığı dini ve dili aynı olan halklar, birbirlerinin kuyusunu kazarken, emperyalizm sürekli kaleler kazanıyor.

Bunun bedelini de, devletsiz ve topraksız bir halk olan Filistinliler ödüyorlar. Ödemeyi de sürdürecekler. Çünkü, bölgeleri, bütün dünyanın iştahını kabartacak bir sömürü alanıdır. Ve bölgedeki güç dengesi, süpergüçlerden birinin yanına ağdırdığında, ötekinin baskısı yeni yeni savaşların kaynağı olacaktır. Çünkü, bir yanda emperyalizm, öte yanda sürekli ilerleyen sosyalizm, ister istemez ağız sulandıran bu çıkar bölgesinde karşı karşıya gelecektir Dünya ticaret hacminin, çok büyük bir bölümünü meydana getiren bölge değerleri, ondan da öte yaşamsal enerji kaynağının tekelini elinde tuttukça, çatışmayı engellemek hemen hemen olanaksızdır. Elbette, iki süper gücün arasında bir tampon güç oluşturulamazsa...

Bunun olanaksız sayılmaması zorunludur. İki süpergüç de, bölgede yerleşme ve kökleşme bakımından, ancak bölge devletlerinin desteğini sağladıklarında anlam kazanırlar. Bundan yoksun kaldılar mı, her ikisinin de eli kolu bağlıdır. Binlerce kilometre öteden, toplumları gözlemek, denetlemek ve hatta yok etmek mümkündür. Ama istediği biçimde egemenlik kurarak, kendi çıkarlarına çalıştırabilmek için, doğrudan yönlendirmek hemen hemen olanaksız. Karadan insan yürütüp, başlarına bekçi dikemedikçe, bütün bir ulusu tam denetim ve sömürü altına almak olanaksızdır.

bunun tam tersidir. Dünya senaryosunda, toprakları yoktur, devletleri yoktur ama, yaşaması gereken bir topluluk değerindedirler.

FİLİSTİN HALKIYLA FİİLİ DAYANIŞMA

Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye'nin de desteğiyle, bu iki ters durumu birleştirebilir. Lübnan'dan çekilecek olan Filistinlilere kucağını açarsa, Ortadoğu dengesinin kilittaşı haline gelebilir. Filistinliler için geçici yurt olacak Kıbrıs, hem topraklarının karşısında olmanın kclaylığıyla savaşımlarını diri tutar, hem de, dünyanın parmağını ağzında bırakan bir politik denge haline geliverir. Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanıyan bütün devletler, Filistin'i tanımış olmanın bedelini ödemeye koşulurlar. Kuzey Kıbrıs, federe bir yapının bütün özelliklerini kazandıktan başka, Arap dünyasının ekonomik merkezi haline gelir. İyi niyet kurullarına karşın, emperyalizmin öfkesinden çekinen ne kadar Arap devleti varsa, Filistin'le aynı cephede görünebilmek adına, aynı zamanda Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti ile yanyana gelir. Ve Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, bir kez daha bütün senaryoları bozmanın gücüyle, Türkiye'yi Ortadoğu'nun kilittaşı haline getirebilir. Çünkü, Filistinliler, Kıbrıslı Türkleri çok iyi anlayacaklardır. Kıbrıslı Türkler de Filistinlileri. En azından çektikleri aynıdır, dinleri, gelenekleri ve açıları aynı... Bu aynı zamanda, Filistin dayanışmasına fiili bir örnek olur. Ve söylevlerin dışında, doğaya dayalı bir nitelik kazanır.

Reha Günay

1983 Ağa Han Mimarlık Ödülü — M. İnkaya Evi — Akyaka/Muğla (Mimar: Nail Çakırhan).

"Nail Çakırhan Evi" ve "Yapı Sanatı Yaşamında 25 Yıl" Fotoğraf Sergisi açıldı

1983 Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü kazanan Nail Çakırhan Evi ile Nail Çakırhan'ın 'Yapı Sanatı Yaşamındaki 25 Yılını' kapsayan fotoğraf sergisi, Galatasaray Kâzım Taşkent Sanat Galerisi'nde açıldı.

Nail Çakırhan'ın 1957 yılında, Adana'nın Kadirli ilçesindeki Karatepe Açık Hava Müzesi ve Sitesi'nin yapımı ile başlayan 'Yapı Sanatı Yaşamı' bugüne değin yaptığı ya da restore ettiği pekçok yapı ile kesintisiz süzdü.

Nail Çakırhan'ın yapımını gerçekleştirdiği yapılar arasında; Ankara Türk Tarih Kurumu Binası, Alman Lisesi ve Çocuk Yuvası ile restorasyonunu gerçekleştirdiği yapılar arasında; İstanbul'da Çambel ve Tınmaz yalıları, Muğla'nın Ula ilçesinde, Çakırhan Baba Evi, Bodrum ilçesinde, M.Urgan Evi, Ülkü Evi ve Mustafa Paşa Kulesi bulunuyor.

Nail Çakırhan'ın, proje tasarım ve yapımını gerçekleştirdiği yapılar ise; Ula, Akyaka'daki Nail Çakırhan Evi, H. Güneyman Evi, M. İnkaya Evi, Anday Evi, Eyüboğlu Evi, Gürpınar Evi, Pekman Evi, Şemin Evi, Albek Evi, Alper Evi, Orhon Evi, Güngen Evi, Noyan Evi, Uyanık Evi, Datça'daki Perili Kösk Moteli, Sahil Lokantası ve Bodrum'daki Özden Evi.

Özdemir İnce 'Mallarmé Akademisi Üyeliği'ne seçildi

Ozan Özdemir İNCE, merkezi Paris'te bulunan "Mallermé Akademisi"nin Fransızca konuşan ülkeler dışından seçilen üyelerine verilen sıfatla, Akademi'nin "Muhabir Üyeliği"ne seçildi. Akademi'nin öteki Muhabir Üyeleri arasında Vicente Aleixandre (1977 Nobel ödülü), Octavio Paz, Vasco Popa, Yannis Ritsos (1977 Lenin Ödülü), Andrei Voznessenski vb. ozanlar bulunuyor.

Başkanlığını Eugene Guillevic'in, Başkan Yardımcılığını Alain Bosquet'nin yaptığı Mallerme Akademisi Fransızca konuşan ülkelerden (Fransa, Belçika, Kanada vb.) seçilen 30 üye ve öteki ülkelerden seçilen "Muhabir Üyeler"den oluşuyor.

BİR FORMÜL

Ölüm bu ara çok oldun sen
Ortalığı kırıp geçirdin
Dostlara taktın, gençlere taktın kancayı...
Kendim için söylemiyorum, yanlış anlama, bak!
Nasıl olsa benim miyâdım doldu,
Ama sen de bokunu çıkarma işin!
Bir süre ara ver bu işgüzârlığa!
Tek dur biraz!
Ne dersin tam maaşla emekliliğe?
İşsizlik sigortası da veririm istersen...

CAN YÜCEL

rur. Ama bu bile çoğu zaman yetersiz kalır. Madem ki onun dostusunuz, size söyleyebilirim rahatça: Gerekiyorsa her birimiz birer gece Aziz beyin yanında nöbet tutabiliriz. Böyle bir günde bizim de ona şu kadarcık bir yararımız dokunursa, ancak mutluluk duyarız.

Sesim boğuk çıktı, gözlerim doldu. Kısaca:

—Sağol yavrum, dedim, gerekirse haber veririz size.

Azizim, şunu iyi bil ki, sen, çok, pek çok seviliyorsun. Bu toplumun, bu dünya insanlarının senin sağ elinden çıkacak yapıtlara gereksinimi var. İnsanoğlu, Aziz Nesin'in yeni beyin ürünlerini bekliyor. Bu-

Gene kalkacaksın dimdik ayağa. Gene gideceksin sendikanı savunmaya. Başın gene dik, başın gene açık, sözün gene tok olacak. Hastane çıkışında belki de hapishaneye gideceksin. Ne gam!

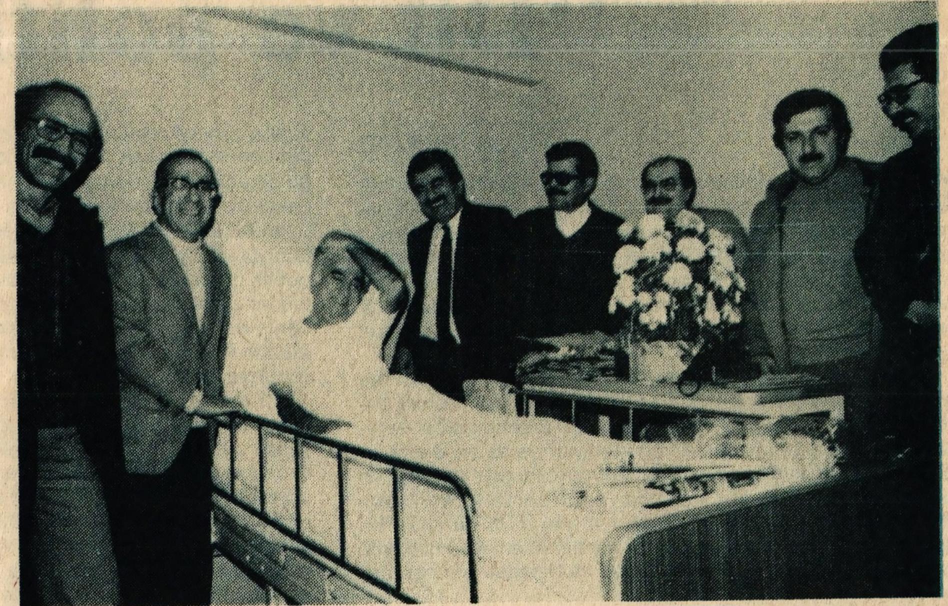
Unutma: İnme sağına geldi. Oysa senin sağın elli yıldır inmeli. Soluna gelseydi düşünürdüm biraz, korkardım. Sağa mı? Güldürme beni Aziz.

Bu da geçer yahu!

Sana söz veriyorum: Yakında Çatalca'ya gelip o kötü çayını bu kez seve seve içeceğim.

Ama bir şartla. Ne mi? Söyleyeyim: Çayı bardağa sağ elinle koyacaksın! Gözlerinden öperim.

Aziz Nesin: Kefen dayanmıyor, bu sefer de yırttık

Aziz Nesin basın toplantısında. (Soldan sağa) Tan Oral, Asım Bezirci, Aziz Nesin, Demirtaş Ceyhun, Nebi Dadaloğlu, Adnan Özyalçıner, Oralp Basın ve Seyyit Nezir.

Bir süre önce geçirdiği beyin kanaması sonucu İstanbul Tıp Fakültesi Nöroloji Kliniğine kaldırılan Aziz Nesin 1 Aralık Salı günü doktoru, dostları ve çiçekler arasında basın toplantısı yaptı. **"Kefen dayanmıyor, bu sefer de yırttık"** diyen yazar neşeliydi.

Hastasının sağlık durumu hakkında açıklamalar yapan Dr. Coşkun Özdemir, **"Yüksek tansiyonla ilgili hafif bir beyin kanaması.. Bundan doğan sağ tarafta kuvvetsizlik var. Fazla bir tahribat yapmamış olmalı, düzeliyor. Öyle sanıyorum ki, geride birşey bırakmadan düzelecek. Ne kadar sürecek bilemiyorum."**

Hastanedeki bakımdan sözeden yazar **"Olağanüstü iyi bakıyorlar, çok duygulandım. Bu kadar yoğun ilgiden utanıyorum biraz. Türkiye'nin en güzel ve iyi hemşireleri burada."** Sağ kolundaki rahatsızlık nedeniyle sol koluyla egzersizlere başlayan Nesin **"İnsan ne olur ne olmaz diye düşünmeli sol elle de çalışmalı"** diyor.

Monos Loizos son plağında Nazım'ın şiirlerini besteledi

Geçen yıl ölen, Yunanistan'ın çok sevilen halk müziği bestecisi "Monos Loizos"'un, Nazım Hikmet şiirleri üzerine yaptığı beste çalışmalarından oluşan bir plak, geçtiğimiz günlerde Yunanistan'da piyasaya sunuldu.

Plakta, sanatçının ölmeden önce yaptığı son beste çalışmalarını oluşturan yapıtlar yer alıyor.

Pınar Kür'le "fena halde feminist" söyleştiklerimiz

Yazı ve fotoğraflar:
CÜNEYT AYRAL

Yarın Yarın romanı ile Pınar Kür'ün ilk kitabını yayınlayarak edebiyat dünyamıza kazandıran bilindiği gibi Attilâ İlhan'dır. Ancak şunu hemen belirtmekte yarar var ki Attilâ İlhan'ın buluşunun "gayet isabetli" olduğu Pınar Kür'ün vermiş ve vermekte olduğu ürünlerle de ortadadır.

P. Kür'e yedi soru bıraktığım gün resimlerini de çektim, sanatçının en kızdığı şey bugüne kadar resimlerinin hep kötü çekilmiş olması, çekilmiş ve yayınlanmış resimlerinin hemen hemen hiç birisini beğenmiyor, gösterdiklerine baktığımda, bazılarında haksız da değil hani, ama yazarlığındaki umursamaz tavrı, sonra sorularıma vermiş olduğu "feminist" yanıtları... Her neyse Pınar Kür'ün özenle çekmiş olduğum resimlerinde ben de başarılı olamadım, belki de o kadar korkuttu ki beni, ondandır... Bu söyleşiye vermiş olduğu yanıtlarla feministlerin aynı zamanda "feminin" de olabildiklerini kanıtlıyor yazar.

Sizinle ilk kez Yarın Yarın'ın ardından Topağacındaki evinizde tanışmıştık. Bir konuşma yapmak istemiştim o zaman, ama anımsayamadığım nedenlerle gerçekleşemedi. Bugün, konuşmamızda kitaplarınızdan çok diğer konulardaki görüşlerinizi almak istiyorum. Tabii, önce feminizim.

Kadın yazar olarak feminizm hareketini (Türkiye'deki) değerlendirir misiniz? Ve dünya genelinde bizdeki feminist oluşumları nereye oturtabileceğinizi açıklar mısınız?

Aslında Türkiye'de gerçek ve ciddi bir feminizm hareketi yok.. Yok da, olmamasına karşın epeyce güçlü bir anti-feminist hareket var. Şimdi, ilk bakışta saçma gibi gelebilir bu söz, ve de uygar bir ülkede yaşasaydık gerçekten saçma olurdu. Ne yazık ki, Türkiye için paradoks bile savılmaz; düz mantığın ta kendisi oluyor bu dediğim... Öylesine erkek-ağırlıklı, erkek-egemen, kadını dışlayan bir toplumuz ki, **feminist** sözcüğünün duyulması bile, daha doğru dürüst bir tanımı yapılmadan, gerçekte ne olduğu soruşturulmadan, aşırı bir tepki yarat-

yen bilinçsiz ve ezik kadınlarınkinden çok daha acıklı ve umut kırıcı.. Feminizmi "erkek düşmanlığı" olarak algılayan kişileri, sosyalizmi "servet düşmanlığı" olarak algılayanlara benzetiyorum ben.. Bir de, hanı, patrona yaranmayı akıllılık sanan, onun yardakçılığını yapıp kendine fazladan birtakım yararlar sağlamayı sendikalaşmaya yeğ tutan, bilinçsiz olduğu kadar çıkarcı işçiler vardır ya, onları da andırıyorlar..

Feminizmin ne olup ne olmadığı anlaşılmadan, soruşturulmadan yaygınlaşan anti-feminist propaganda, feministleri ya "azgın erkek düşmanı" yada "azgın erkek düşkünü" olarak niteliyor.. Erkek düşmanı olanlar, kendilerine bir koca bulamamış (!) olanlar tabii. Erkek düşkünü olanlar ise, önüne gelenle yatabilmek için özgürlük istiyorlar!! Şimdi, "ben feminist değilim" diyen kadın, kendini bu türlü suçlamalardan koruduğunu sanıyor.. Oysa yapılması gereken şey, bu suçlamaların yanlışlığını ortaya çıkarmak için bilinçli ve etkin bir çalışmayla işbirliğine yönelmektir.. Bir de rahatı yerinde olanlar var: "kocam beni ezmiyor ki, ev işlerine bile yardım ettiği oluyor, ne diye feminizmle ilgileneyim?" Bu gibilere de görece rahatlığın hiçbir zaman gerçek eşitlik, özgürlük demek olmadığını anlatmak gerek..

Peki, bunun yapılması, Türkiye'de feminizm diye bir hareketin yaygınlaşması olası mı? Bunu ummak biraz aşırı iyimserlik gibi geliyor bana. Türkiye'deki bir avuç feministin olayı temelinden değil de üst düzeydeki birtakım göstergelerinden ele almaları, herhangi bir başarıya ulaşamayacakları izlenimini uyandırıyor bende. Sonra, feminist sayılabilecek edebiyat da, yanlış değilse bile yetersiz saptamalar içinde.. Örneğin erkeklerin tümünü 'canavar' göstermekle, ya da yalnızca, özgürlük savaşımı verirken engellerle karşılaşan kadınların öyküsünü anlatmakla olmaz bu iş. Ender başkaldırı örnekleri üstünde durulacağına, tersine, kadının geleneksel edilginliği, ezikliği, ezilmişliği, gösterilmeli ki, bir uyarı, bir uyandırma çabası olsun.. Öte yandan, erkeklerin 'canavar'lığını sergileyip durmak da bir işe yaramaz.. Bir kere gerçeğe uygun değil bu, sonra önemli olan Ahmet'in Mehmet'in kötü yürekliliği değil, dü-

tarmaya çalışan bir genç.. Üçünün tek ortak yanları, kadını herşeyden önce bir 'cinsel nesne' olarak görmeleri... İyi niyetli de olsa, kötü niyetli de, kadını 'insan' olarak benimseyemeyen bu üç erkeğin arasında, gene kendisini 'insan' olarak göremeyen, özünü savunmak icin ağzını açmayı göze alamayacak kadar edilgin ve ezik bir kadının felâkete, ölüme sürüklenişi anlatılıyor romanda.. Şimdi, birçok yazar, eleştirmen bu kitabı kısaca 'açık saçık' olarak nitelemekle yetindiler.. Romanın en acıklı, en korkunç, en tüyler ürpertici sayfaları için 'erotik' diyecek kadar ileri gidenler bile çıktı.. Gerçi, iddiasız ama bilinçli, okuduğunu anlamak için çaba göstermeyi ayıp saymayan pek çok okurdan çok iyi, çok olumlu tepkiler aldım ama, genellikle 'aydın' geçinenler romanın gerçek anlamını kavramamayı yeğ tuttular. Feminist olduklarını savunanlar ise, bildiğim kadarıyla, hiç ilgilenmediler **Asılacak Kadın** ile. Yalnızca bu şaşkınlık bile feminizmin Türkiye'de pek bir yere oturamayacağını gösteriyor sanıyorum. Umarım yanılıyorumdur. Belki zamanla uyananlar çoğalacak, daha etkili, anlamlı savaşım yolları deneyeceklerdir..

Sizinle bir karşılıklı konuşmamız sırasında, Türkiye'de yayınlanan erkek dergilerinden, yani içinde çıplak kadın resimleri olan dergilerden söz etmiştik, siz de bu konuşmada "Onları pek eve sokmuyorum, yetişen oğlum var" demiştiniz. Sizce bu tür yayınlar zararlı mı, ya da eğer bu tür yayınlara gereksinme olduğunu söyleyecekseniz sizce nasıl olmalı. Giderek de çocuğun ve gençlerin cinsel özgürlükleri ve eğitimleri konusundaki bir "anne olarak görüşlerinizi öğrenebilir miyim?

> ***"Yıllar ve yıllar boyu erkekler kadın hakkında , kadın ağzıyla yazmışlar da kimse birşey dememiş, şimdi benim erkek ağzıyla yazmam şaşırtıcı."***

Bir önceki sorunun devamı ya da tamamlayıcısı bu sorduğunuz.. Kadını yalnızca bir cinsel nesne olarak gösteren yayınlara karşıyım ve, evet bunların özellikle yeni yetişen çocuklar için zararlı olduğuna inanıyorum. Bir vakitler, bu gibi yayınların cinsel suçları önlediği yolunda iddialar atılmıştı ortaya.. Bu iddialar doğrulandı mı, yanlışlığı ortaya çıktı mı bilmiyorum. Belki batı toplumları için geçerlidir; ama bizimki gibi cinsel ilişkilerin zaten çarpık, kadının hemen hemen tümüyle toplum dışı olduğu ülkelerde tam tersi bile söz konusu olabilir. Her konuda özgürlükten yana olduğum gibi, cinsel özgürlükten de yanayım elbet. Ancak, bir takım çıplak kadın resimlerine bakmanın cinsel özgürlükle ilgisini göremiyorum. Bir anne olarak, oğlumun gereken cinsel bilgileri erken yaşta edinmesi, bu konuda şaşkınlık ya da tutukluk ya da korku duymaması için elimden geleni yaptığımı sanıyorum. Daha ilkokuldayken, ciddi bir cinsel ansiklopedi alıp kendisine verdim, istediği gibi okumasını, anlamadığı yerler varsa bana ya da babasına sormaktan çe-

ler oluyor elbette. Ancak, genellikle esinlenmeler bile görsel düzeyde oluyor bende. Yani, görünüşü, oturuşu, ne bileyim, belli bir olaydaki davranışının yüzeysel görüntüsü dikkatimi çeken birini edebi evlat ediniyorum. Beni yeterince etkilemişse, kafamda büyütüyorum, yetiştiriyorum onu. Ona bir geçmiş, bir yaşam düzeni yakıştırıyorum; girişebileceği çeşitli ilişkiler, karışabileceği çeşitli olaylar, bu ilişki ya da olaylara katkısı, tepkisi, vs.. Kimi kez çok uzun süre benimle birlikte yaşadıktan sonra bir öyküye ya da romana giriyor bu kişi; kimi kez öykü ya da roman ondan hareketle gelişiyor.. Kimi kez de o sırada yazdığım bir şeye cuk oturuyor ve hemen giriyor romana ya da öyküye... Şimdi, bu kuramsal yaşamı geliştirirken elbette kendi günlük yaşamımdan edindiğim bilgilerden, deneyimlerden çevremdekilerin yaşam ve deneyimlerinden yararlanıyorum, gerçeklik duygusunu böylece yaratıyorum. Ama hiçbir zaman yaşamdan doğrudan doğruya yazıya aktarma olmuyor bu. Tam tersi bile olabiliyor.. Yani, sanat yaşamı örnek alır derler ya.. Birkaç kez başıma geldi, kimi şeyler ben yazdıktan sonra oldu. Anlayacağınız, yaşam sanatı örnek aldı..

Gelelim ülkemizdeki "Aydın İnsan" modeli sorusuna. Bu ara yapmakta olduğum tüm söyleşilerimde, sanatçılara bu soruyu özenle soruyorum. Doğu ile Batı arasındaki ülkemizde değişik biçimlerde aydınlar oluştuğu inancındayım ben. Bunlar "Batı tipi aydınlar", "Alaturka" aydınlar vb. gibi sıralanabilir. Sizce gerçek aydının tanımı ve olması gereken Türkiye'li aydının portresi nedir?

"Aydın insan"ı tanımlamadan önce "aydın" sıfatını tanımlamakta yarar var gibi geliyor bana.. O kadar sık ve çeşitli yerlerde kullanılıyor ki "güzel"e döndü; yani, gerçek anlamını yitirip çok **genel** bir kullanıma girdi. Bir üniversite diploması olan herkese aydın deme eğilimi var ki eğer sözcüğü "enlightened" karşılığı olarak alıyorsak, her üniversite mezununa bu sıfatı yakıştırmak kadar yanlış bir şey olamaz. Öte yandan, "intellectual" karşılığı olarak da kullanılıyor aydın sözcüğü.. Şimdi, "enlightened" ile "intellectual" birbirlerine taban tabana zıt kişiler ya da kavramlar.. Entellektüel, kendi kafası içine kapalı, çevresinden kopuk, olayları, olguları, gerçeklik içindeki ilişkiler açısından değil de, kendi kafasındaki katı kuramlara göre yorumlayan, irdeleyen, bu yönde bilgiçlik taslayan kişidir ki, buna "aydın" yerine "ukalâ" demek daha doğru olur. **Enlightened**, yani, aydınlanmış, aydınlatılmış kişi ise, tersine, açık kafalı, yaşamla, çevresiyle, dünyada olup biten herşeyle ilişkisini sürdüren, kuramları yaşamdaki geçerlilikleri ölçüsünde uygula-

lupları, dünyaya bakış açıları nasıl kişilikleri ve içinde yaşadıkları topluma göre çeşitli ve birbirinden değişikse, aydınların da ilgilendikleri konular, karşılaştıkları sorunlar, bu sorunlar karşısındaki davranışları da farklılıklar gösterir elbette. Ama yukarda saydığım temel özelliklere sahip olmayan kişiye aydın denemez.. Bu durumda Türkiye'de 'aydın' sıfatını yakıştırabileceğim kişilerin sayısı da oldukça az..

Yazarlık mesleği ile geçinmenin güç olduğu bir toplumda yaşıyoruz. Bunun böyle olduğunu bilen yayıncılar da, hele hele dergiciler iyice yükleniyorlar ve komik denecek ücretlere yazılar alıp dergilerini yayınlıyorlar. Sizce Türkiye'li yazarın telif hakları sorunu nasıl çözümlenir, ne gibi önlemler gereklidir?

Bu konuda çok yazıldı, çok söylendi.. Ben de her fırsatta söyledim, yazdım.. Arık içime fenalıklar geldi.. Yazarın emeğinin karşılığını alamaması, dolayısıyla yazarlık emeğiyle geçinememesi açısından bizden daha geri bir ülke var mıdır bilmiyorum.. Belki Nepal'de filan buradan daha kötüdür durum.. Ama hiçbir uygar batı ülkesinde yazarların bizdeki kadar parasız olmadıkları kesin.. Gerçi, 'yoksul' yazar ya da sanatçı tipine çok rastlanır ama bunlar yayınlanmamış, tanınmamış kişilerdir. Yoksa, adamın beş kitabı yayınlanacak, her biri de birkaç baskı yapacak kendimden örnek veriyorum, anlıyorsunuz, dergilerde öyküleri, yazıları yayınlanacak, o hâlâ geçinebilmek için yazarlıktan başka işler yapmak zorunda kalacak, yok öyle bir şey.. Batıda yazarın çektiği sıkıntı ilk kitabını yayınlatıncaya kadardır. O ilk kitap hele de çok başarılı olursa, artık para sorunu halledilmiş demektir.. Gene kendimden bir örnek vereceğim: **Yarın Yarın**, 1976'da ilk yayınlandığında, bir ay içinde hakkında otuz üç ayrı yazı çıktı.. Büyük çoğunluğu övücü yazılardı. O zamanki yayıncım bunun Türkiye için bir rekor olduğunu söylemişti.. Ayrıca, bir batı ülkesi için de az sayılmaz bir ayda otuz üç eleştiri ve tanıtma yazısı.. Bu olay bir batı ülkesinde gerçekleşseydi, söz konusu kitap hemen birkaç baskı yapar, satışı yüzbinleri aşardı.. Türkiye'de ne oldu? Hiç.. 12.500 lira telif hakkı aldım. **Yarın Yarın**'ın ikinci baskısı araya yayıncıyla anlaşmazlıklar ve kağıt sıkıntısı da girdiği için ancak 1980 yılında yapılabildi. Üçüncü baskısı gene kağıt sıkıntısı yüzünden gecikerek 1982 başında yayınlandığından iki ay sonra toplatıldı. Bir yıla yakın süren mahkemeden sonra ancak geçen ay aklandı.. Sözünü ettiğimiz sorunu çok iyi örneklediği için anlattım bu kitabın serüvenini. Bu olaylar dizisinden çıkaracağımız sonuç, aslında Türkiye'de yazarların neden bunca kötü durumda olduklarını açık seçik gösteriyor.

a- Okuyucu sayısı çok az..

b- Yayıncıların, dağıtımcıların tutumu, kağıt darlığı ve pahalılığı ile birlikte kitapların ve okuyucu sayısının artmasını engelleyici birer etken..

c- Gereksiz yasaklamalar -kitap sonunda beraat ettiğine göre demek ki yasaklama yasala-

zanmaya değil de, iyi yazmaya harcadığımız sürece ilersi için umut besleyebiliriz. Bir de, her hayatını kaleme alan "ben de yazarı" diye ortaya çıkmasın.

Türkiye'de kadın yazar olmak ne gibi farklılıkları da beraberinde getiriyor, yaşantınız boyunca başınızdan gelip geçen deneyimler çerçevesinde anlatır mısınız?

Türkiye'de kadın olmak o kadar zor ki, ayrıca 'kadın yazar' olmanın zorlukları devede kulak kalıyor.. Zaten, 'kadın yazar' olarak on tane ya varmışız ya yokmuşuz işittiğime göre.. Bizim dertlerimizle uğraşacağına, toplumun gerçek sorunlarına eğilsene kardeşim!

Şaka bir yana -bundan sonra anlatacaklarım da aklı başında birine şaka gibi gelir ama- her yazdığımın biraz fazla 'cesur!' olduğu fısıldanıyormuş kulaktan kulağa.. Yani, şimdiye kadar yazdıklarımda kadının da cinselliği konusunda birşeyler diyeceği olduğunu ortaya koyduğum yetmiyormuş gibi, en son kitabımda resmen erkek kişileri konuşturmuşum! **Akışı Olmayan Sular** adlı öykü kitabımın 4 öyküsünün erkek ağzından yazılmış olması kimilerince 'cesaret', kimilerince 'cüret' olarak, her iki tarafta da şaşkınlıkla karşılandı. Yani, yıllar ve yıllar boyu erkekler kadın hakkında, kadın ağzıyla yazmışlar da kimse birşey dememiş, şimdi benim erkek ağzıyla yazmam şaşırtıcı... İşin komiği, yalnızca ben değil, yıllar boyu birçok başka kadın da erkek ağzıyla yazmış.. Erkeklerin kadın ağzıyla yazmalarına karşı çıkmayanlar, kadınların erkek ağzıyla yazmalarına da karşı çıkmamışlar.. En yakın örnek gene kendimden: 1978'de yayınlanan **Asılacak Kadın**'ın üçte ikisi de erkek ağzındandır.. Kimse bunu 'cesaret' ya da 'cüret' olarak nitelemedi o

gün bu gündür.. Neden? Çünkü **feminizm** sözcüğü yeni yeni korku salmaya başladı da ondan..

Bütün bunların beni nasıl etkilediğini sormuşsun da, hiç etkilemediğini söyleyerek kısa keseyim.. Hiçbir yazılana, söylenene aldırmıyorum. Yaşlandım mı, olgunlaştım mı, bilmem artık, hakkımda kimin ne düşündüğü hiç mi hiç ilgilendirmiyor beni.. Yazmaya, çalışmaya bakıyorum..

Biraz da yeni çalışmalarınızdan söz edelim. Örneğin televizyon için hazırlamakta olduğunuz diziden. Nasıl bir dizi, konusu nedir? Bi-

tı. Küçüksemekten, alaya, aşağılamaya kadar uzanan bir ters tepki.. Üstelik aydın geçinenler, solcu, uygar geçinenler arasında ortaya çıktı bu.. Yoksa sokaktaki adamın feminizmden hiç mi hiç haberi yok..

Erkeklerin -uygar da geçinseler- egemenliklerini tehlikeye sokabilecek bir akımı korkuyla, dolayısıyla tepkiyle karşılamalarını bir dereceye kadar anlıyorum da, bir sürü okumuş, toplum içinde azçok yer edinmiş, aydın, hatta sanatçı geçinen kadının anti-feministliğini anlamakta zorluk çekiyorum açıkcası.. Erkeklerin uygun bulduğu **feminist** tanımına nasıl da çabucak inanıverdiler bunlar! Bence, doğru olanı görmesi, bilmesi gereken bu gibi kadınların tutumu, "erkektir, döver de sever de" ya da "kocamın parasını da yerim, dayağını da" di- zenin yanlışlığı.. Canavar olmadığı halde, hatta iyi niyetli olduğu zaman bile erkeğin bir sömürüye katkıda bulunuşu önemli.. Yani, olayı temelde ele almak, kadın -erkek farklılığının nasıl sömürüye dönüştüğünü sergilemek gerek..

Kendi kitaplarımdan birinden örnek vermek belki ayıp olacak ama, **Asılacak Kadın** adlı romanımda gerek bu sömürüyü, gerekse kadının edilginliğini, ezikliğini, eşyalaştırılmasını iyi anlattığıma inanıyorum. Burada üç erkek tipi var. Biri, 'klasik erkek' diyebileceğimiz, kadını küçümseyen, adam yerine koymayan, kadınlarla insanca ilişkiler kurmasını bilemeyen, kaba saba bir adam; ikincisi ruh hastası olduğu için canavarlaşan yaşlı bir adam; üçüncüsü ise, son derece iyi niyetli, çağdaş olmaya, kadını kur-

kinmemesini söyledim. Bu konuda fazla üstüne düşmeyi de yersiz buluyorum. Öte yandan, çıplak kadın dergilerinin kimseye sağlıklı bir cinsel eğitim sağlayabileceğini sanmıyorum. Oğlumun, kadınları yalnızca meme, göbek ve bacak arasından oluşan cinsel nesneler sanarak yetişmesini elbette istemem. Kadınlara sevgiyle, saygıyla, eşitlik duygularıyla, kısacası 'insanca' yaklaşan bir erkek yetiştirmek amacındayım.

Romanlarınızda, öykülerinizde anlattığınız tiplerle gerçek yaşamdaki ilişkilerinizden biraz söz eder misiniz?

Roman ya da öykülerimdeki kişilerin hiçbiri doğrudan doğruya gerçek yaşamdan alınmış değildir. Birtakım esinlenmeler ya da 'bileşim'-

yan ve geliştiren, yaşamdan kuram üreten biridir. Bence "aydın" sıfatı ancak bu sonuncular için kullanılabilir..

Bu tanımı yaptıktan sonra, artık "batı tipi" ya da "alaturka" gibi ayrımlar yapmak istemem.. İster batıda ister doğuda yaşasın gerçek aydın kişilerin temel özellikleri aynıdır bence.. Bu demek değildir ki, bir 'aydın modeli' olmalı ve tüm aydınlar bu modele uymalı, birbirleriyle her bakımdan aynı olmalıdırlar.. Tam tersine, aydın kişi hazır kalıplara, hazır düşüncelere uymaz, özgün ve özgür kişidir. Ancak, "yazar" ya da "ressam" ya da, ne bileyim "aktör" dendiğinde nasıl belirli bir dizi nitelik ve özellik akla geliyorsa, aydın için de aynı şey söz konusu.. Taşıdıkları ortak özellikler ve nitelikler karşın, örneğin yazarların, işledikleri konular, üs-

ra göre de gereksizmiş- hem kitapların okuyucuya ulaşmasını engelliyor hem de genel bir kitap korkusu yaratıyor..

Telif hakları sorununun nasıl çözümleneceği, ne gibi önlemlerin gerektiği konusunda gelince.. Önlem falan gerekmez, aman.. Kitabının okuyucuya ulaşmasını engelleyici önlemler ortadan kalksın, öpüp başıma koyarım.. Gerçek çözüm okuyucu sayısının artmasında.. Hala küçük esnaf zihniyetiyle 'ticaret' yapan yayıncı -dağıtıcı- kitapçı kesimi ise, okuyucu sayısının artmasıyla tutum değiştirecektir. Sokakta patates satan adam kadar para kazanabilmek için türlü şikelere başvurmak zorunda kalmadıkları an, onların da çıkarları gereği yazara, emeğinin gerçek karşılığını vermek yoluna gideceklerine inanıyorum.

Okuyucu sayısı nasıl artacak, peki? "Kitap düşmanlığı"nı yok etmekle ama, nasıl olacak bu? Ortaokul, lise çağındaki çocuk eline yanlışlıkla bir roman aldığında, "bırak bu saçma sapan şeyleri, dersini çalış" diyen ana-babalar mı eğitilecek? Televizyon mu kültür yayınlarına gerektiği gibi ağırlık verecek? Liselerde edebiyat bölümü kaldırılacağına, fen bölümündeki öğrencilere daha çok edebiyat mı okutulacak? Gene liselerde, gençleri edebiyattan nefret ettirecek bir müfredat yerine, edebiyatı sevdirecek, anlayışı çoğaltacak ders programları mı uygulanacak? Okuyan, düşünen kişinin adam öldürmeyeceği, terine yaşama saygı duyacağı gerçeği anlaşılıp, anarşinin sorumlusu olarak kitaplara yüklenmekten vaz mı geçilecek? Evet, bunların hepsinin yapılması gerek.. Ama kim yapacak?

Bütün bu söylediklerimi biz yazarlar yapamayacağımıza göre, okuyucu sayısını çoğaltmakta biz yazarlara hiç mi görev düşmüyor? Tam tersine, en büyük görev ve sorumluluk bizde.. Bütün yukarda sıraladıklarımın yanı sıra ve ötesinde, yazardır okuyucu yaratan.. Çok daha iyi, çok daha doğru, çok daha gerçek şeyler yazmalıyız.. Kötüler arasında iyi olmak yetmemeli, çok iyi olmaya çabalamalıyız.. "Zaten Türkiye'de yirmi bin okur var, ne yazsam okuyorlar" ile "zaten Türkiye'de yirmi bin okuyucu var, ne yazsam okumuyorlar" düşünceleri birbirinden farksız ve aynı ölçüde ölümcül, bence. Okuru 'tavlamak' için yazmak ne kadar kötüyse, okuru 'aptal' görerek yazmak daha kötü.. Okuru aptala çeviren de, düşünmesini sağlayan da yazardır.. Aslında, hiçbir gerçek yazar, büyük yazar, yazarken okuyucusunu düşünmemiştir. Ya da, her gerçek yazar, okuyucusundan kendi yazarkenki çabasına eşit bir üstün çaba beklemiştir. Bir düşünürsen, bu ikisi aynı şey aslında.. Yani, her ikisi de okuru değerlendiriyor, ön plana çıkarıyor ve ona bir şey 'yutturmaya' kalkmıyor.. Kötü edebiyat dünyanın her yerinde, her zaman, iyi edebiyattan daha çok para kazanmıştır.. Ama, gene her zaman, her yerde, kalıcı olan, okuyucu yetiştiren, iyi edebiyat olmuştur.. Çabamızı, ün ka-

raz açıklamanızda bir sakınca yoksa öğrenebilir miyiz?

Üniversitede öğretim görevlisiyim. Dolayısıyla, kış aylarında gerçekten yaratıcı bir çalışma yapamıyorum.. Daha önce yazdıklarımı düzeltmek, ilerde yazacaklarımı planlamak ve notlarını almak, kimi kez de sevdiğim bir yapıtı çevirmekle geçiyor kışın öğretmenlikten arta kalan zamanlarım... Nisan ayında yayınlanan son kitabım **Akışı Olmayan Sular**'ın son düzeltmelerini Aralık 82'de tamamlayıp Ocak 83'de yayımcıya teslim ettikten sonra Van Gogh'un, kardeşi Theo'ya yazdığı mektupları çevirmeye koyuldum.. Amacım, çeviriyi nisana kadar bitirmek, bir süredir tasarladığımromanın son kurgu çalışmalarını haziran sonunda ele tamamlamak, temmuz-kasım arasında da romanın ilk taslağını yazmaktı.. Ne yazık ki, yılbaşı planları yıl ortasına uymadı. Van Gogh çevirisi, bugüne dek hiçbir çevirinin zorlamadığı kadar zorladı beni, ve temmuz sonunu buldu.. Bu arada ilginç bir olgu sana.. Hiç istemediğim halde aylarca uzayan Van Gogh çevirisini tam 29 Temmuz günü bitirdim.. Ve son satırı yazdığımda farkettim ki, 29 Temmuz Van Gogh'un öldüğü gün! Gerçi son mektubun tarihi 27 Temmuz ve ressam kendini öldürmek amacıyla tetiği de 27'sinde çekmiş ama, ölmesi daha iki gün sürmüş.. Şimdi, nisanda bitirmeyi düşündüğüm bir çeviriyi, sırf adamın ölüm gününe denk gelsin diye bilerek temmuz sonuna dek uzatsaydım, bu saçmalığın alası olurdu.. Ama ben istemediğim, hatta uzadığı için bunaldığım halde, çalışmanın temmuz sonuna dek uzaması, ne bileyim bir tür gaipten ses gibi geldi bana.. Çok iyi bir çeviri oldu ayrıca..

Sözünü ettiğin televizyon senaryosu önerisi de tam o sırada geldi.. Romana hemen başlama olasılığı hepten ortadan kalktı.. Aslında, televizyona **iyi** bir senaryo yazmak çok istediğim bir şey.. Şu sıra halkımıza en yoğun hitap eden araç, televizyon.. Sanatçı olan kişi, en geniş kitleye, elinden gelen en iyi biçimde hitap etmek istemez mi? İlk sinopsis denetimden geçti, yılbaşına doğru çekime başlanması gerek, herşey iyi giderse..

Bu arada gene okul başlamış olacak ve bizim roman gene başka bahara kalacak.. Dediğim gibi, ikincil bir çalışma içinde olduğumda özgün bir şey yazamıyorum.. Gene de, tasarlama dönemi ne kadar uzarsa o kadar iyi, fazla şikâyetim yok.. Tasarladığım romanın adı, **Bitmeyen Aşk..** Mutlu sonla noktalanan bir aşkın öyküsü olacak, ama geleneksel mutlu sonlu romanların bittiği yerde, yani, sevgililerin birbirlerine kavuştuğu yerde başlayacak.. Biçem olarak en çok **Asılacak Kadın**'a yakın olacak sanıyorum. Yazarlık çizgimdeki en önemli aşama **Asılacak Kadın**'dır; kim ne derse desin, zaman kesinlikle kanıtlayacak bunu. En çok satan, en sevilen romanım olmasına karşın, bir daha **Yarın Yarın**'daki klasik anlatıma döneceğimi hiç sanmıyorum.

DİL

"Dil ve politika" üzerine

ATİLLA BİRKİYE

Dilde özleştirme nitelemesini bir türlü benimseyemedim; çünkü, böyle denince bir Öz-Türkçe'den söz etmek gerekiyor. Oysaki, bir tane Türkçe var: Öz-Türkçe, ve Öz-Türkçe olmayan diye bir-iki tane Türkçe yok. Bu yüzden, kanımca 'özleştirme' yerine, yenileştirme, yalınlaştırma nitelemesi yapılsaydı daha gerçekci olunurdu. Hem belirtelim bu faaliyetlerin yararı, iyiye-doğruya yönelmiş olması da, hiç kuşkusuz yadsınamaz.

Kimse karşı çıkamaz ki, bugün dilin varolan birtakım eskimişliğini (kelimelerini) yenileştirmenin (değiştirmenin) zorunlu bir işlev olduğuna. Bu eylem, kendi kendine bir hareketi özünde barındırıyorsa da, bir kurumun ya da bir 'öncül'ün öncüllüğünde, işin öznel yanının kotarılması gerekiyordu; ve bunu bugüne kadar, kuruluşundan beri Türk Dil Kurumu üstlenmişti ve bu alandaki faaliyetler içinde (TDK'nın dışındakiler genellikle kurumlaşamamış eylemlerdi) en etkin olanıydı. kuşkusuz, TDK'nın işlevselliğini de mutlaklaştırmamak gerekir.

13 Ağustos 1983 tarihli Somut dergisinde, Sayın Prof. Dr. Talat Tekin "Dil ve Politika" başlıklı yazısında, dilin politik ve ideolojik değil, kültürel bir sorun olduğunu, aynı kanıda olan Sayın Ferid Edgü'nün bir yazısından alıntılayarak(1 Haziran 1983-Milliyet Sanat) değiniyor ve örnekleyerek, kelime düzeyindeki değiştirmelerin, ilerici-gerici ayrımına yol açtığını, bu yargılamanın yanlış olduğunu, dahası bazı türetmelerin de yanlış ve gereksiz olduğunu belirtiyordu. Kuşkusuz sözü geçen yazıyı buraya alıntılamak olanaksız, ancak bir-iki alıntı yaparak bazı noktalara değineceğiz.

Dilin kültürel bir sorun olduğu kuşkusuz doğru; ne var ki, politika ve ideoloji ile dil arasında da bir bağ kurmak olanaklı, kanımca. Günümüzde, diyalektik göstermiştir ki, bulunduğumuz çağda, içinde yaşadığımız sosyo-ekonomik kuruluşun, tüm öğelerinin birbirleriyle, hatta dünyadaki diğer sosyo-ekonomik kuruluşların öğeleriyle ilişkiler içinde olduğu, yer yer doğrudan, yer yer dolaylı bağlar kurulduğudur. Klasik bir örnektir, G. Politzer, Viyetnam Savaşı ile Hollanda'daki tramvaya binen bir kişi arasında bağ kurarak, diyalektik ilişkiyi açıklamaya çalışır. Kuşkusuz, bu örnek göreli bir doğruluk taşır. Viyetnam Savaşı'nın dünyanın birçok yerinde, örneğin ABD'deki insanlar ile etkileşimi vardır. Amerikan halkının bir kısmı bu savaşı protesto etmiş ve savaş-karşıtı gruplar, halkın bazı kesimleri, gösteriler yapmışlardır. Diyelim-ki, o gösterilere katılan bir üniversiteli gencin, yine gösteriler sırasında, kafasına bir darbe yiyerek tüm yaşamı değişebilir: ölebilir, beyninde önemli arazlar kalabilir. vb.

Bu anlamda da, dil ile politika ve ideoloji arasında yer yer, ve zaman zaman doğrudan ilişkiler kurabiliriz. Kurulabilme durumunda, işte o zaman dil sorunu kendiliğinden politik bir sorun hatta ideolojik bir sorun oluvermiştir; ancak kültürel sorun olma niteliğini de taşımaktadır.

1928'de dil alanında yapılanlar, politik ve belli bir dünya görüşüne göre gerçekleşmiştir. O zaman erkte, Osmanlılığı, yani eski kültürel yapıyı korumak isteyen bir devlet olsaydı, acaba aynı şey olacak mıydı? (Kuşkusuz tarihsel gelişme engellenemez; ancak dilin daha çok iradi etkenlere açık olduğu da açıktır). Bunun yanıtını kesin olarak sunmak, pek gerçekci olmamakla birlikte, yine de o döneme baktığımızda, Latin Alfabesinin kabulünün gerekirliliğini görmek, genel anlamıyla ve bir öncekine bakarak 'ilerici' diye adlandırdığımız politik bir bakış açısının sonucudur. Dilin oluşumu, politikanın bir alan olarak belirlenmesinden çok çok önce ve düşüncenin doğrudan anlatımı olmakla beraber yine de dil, günümüzün koşullarında, sorunlarını politik yönelimlerle çözmek durumundadır.

Dil'de devrim olmaz. Eski ve uzun tartışma konusudur: dilde devrimin olup, olmayacağı. Dil, **bir temelyapının üzerinde yükselen bir üstyapı** olmadığı için, ve devrimi, niteliksel bir değişimle o ana kadar varolmayan yeni bir yapıya, duruma dönüşme olarak tanımlayabileceğimizden, bizce de dilde devrim olmaz. Sayın Tekin de, "Yazıda 'devrim' olur; nitekim olmuştur" diyerek örnekliyor. Bu da, devrim tanımıyla bağdaşmaz; çünkü yapılan iş, varolan bir alfabeyi kullanıma koymaktır. Dili, alfabesiyle -yazısıyla- birlikte bir bütün olarak düşünüp, dilde devrim olmaz diyoruz. Ancak bu, yapılanları yadsımak değil ya da gerekirliliğini 'ilericiliğini' hayırlamak değil, doğru tanımlamaya yönelmek kaygusundandır. Yine de, yapılanların önemini belirtmek için 'devrim' deniliyorsa, varsın denilsin; ne var ki, bizce doğru bir tanımlama olmaz.

Dil ile politika ve ideoloji arasında yer yer, ve zaman zaman doğrudan ilişkiler kurabiliriz. Kurulabilme durumunda, işte o zaman dil sorunu kendiliğinden politik bir sorun hatta ideolojik bir sorun oluvermiştir.

SayınTekin, kullanılan kelimeye göre kişilerin, ilerici-gerici diye nitelendirildiğini, bunun doğru olmadığını, üstelik karşılığı bulunan kelimelerin de birçok kez iki ayrı şeyi anlattığını belirterek, haklı olarak "özleştirme uğruna dili yoksullaştırmayalım" diyor. Kuşkusuz, bu saptama doğruluk taşıyor. Ancak, diğer söylediklerinden anladığım, dilin politikaya alet edilmesidir ki, bu saptama da çok doğrudur. Ne var ki, burada da iki şeyi ayırmak gerekiyor: dili politikaya alet etmek ile dil sorununu çözümlerken politik bakış açısının var olmasını. Dilin politikaya alet edilmiş olması, dilde yapılan işlevsel faaliyetler adına yüz kızartıcı bir durumdur; ve bu durum, yapılan yararlı ve gerekli çalışmalarla özleştirilmemelidir.

Yine Sayın Tekin, yabancı kelimelere karşılıklar bulma işlemine kanıtlar göstererek eleştirilerini sıralarken şöyle diyor: "Yunus Emre'nin dilinde **ulus** kelimesi yoktur; hep **millet** kelimesini, hem de aşağı-yukarı bugünkü anlamında kullanır. "Millet yerine ulus karşılığını veriyor TDK. Ulus kelimesini kullanmak gerek, birincisi Arapça'dan gelme dilimize. Ikinci ise,milliyet kelimesiyle karışıyor. Milliyet, toplumların tarihsel gelişimindeki bir kategori: özellikle Avrupa'da onuncu ve on ikinci yüzyıllarda, feodal sosyo-ekonomik kuruluşun en yüksek basamağında ortaya çıkan,merkezi devletlerin oluşumunda önemli bir öğe olan ve ulus'un ön basamağı; ulus aşamasından bir süre önceki evre. Üstelik Milliyet kelimesi de, TDK sözlüğünde toplumsal bir evreyi gösteren bir kelime olarak yer almıyor: karşılığı, "Ulusallık, ulusçuluk" ve "Bağlı bulunan ulus" olarak geçiyor. Böylece burada Milliyet kategorisi güme gidiyor. Zaten, sürekli üzerinde durulan, kelimelerin seçiminde, önerisinde, başka bir anlamla karıştırmamak, ikircikli bir durum yaratmamak. SayınTekin de bu konuya değinerek, millet'in yerine ulus denmesini eleştiriyor; ancak bu eleştirisinde, yukarıdaki açıklamalara bakarak diyebiliriz ki, nesnel davranmıyor.

Sayın Tekin'in belirttiği "**akıl-us, millet-ulus, şart-koşul** kelime çiftlerinin" kullanımı sorununa dönecek olursak, burada kendisinin kısmi bir haklılık taşıdığını da görürüz. Yine de şu soru karşımıza çıkar: Önce nazari, sonra teorik dediğimiz yabancı kökenli kelimelerin yerine kuram demek daha Türkçe değii mi? Kuşkusuz kuram'ın yerleşmesi, yaygınlaşması bir süreçtir; ne var ki, bu süreci hızlandırmak ya da hızlandırmamak yine bireylerin, katılanların, genel anlamıyla dil politikalarına, bakış açılarına bağlı değil mi? Türkçe'nin yapısına, dizgesine (sistemine) uygun olarak, yabancı kelimelerin yerine türetilen, önerilen kelimelere, bu uygunluğu taşıdıkları sürece karşı çıkmak gerekir mi? Kelime seçimi, ikili anlamlarının bulunduğu durumların dışında, bizim öznel olan edimimize bağlı; ancak bu öznel edimi, hareketin tersine bir yönde kullanarak öznelciliğe götürmemeliyiz. Örneğin Sayın Tekin de, ben de 'kelime' diyoruz; sözcük demiyoruz. Oysaki Arapça'dan dilimize giren 'kelime' yerine, daha uygun olan **sözcük**'ü kullansak daha iyi olmaz mı?

Işte bu sözcük seçişimizdeki öznel edimimizde de, bizim ideolojimizin, dünya görüşümüzün belirlediği politikamız yer yer ağır basacaktır; bunu politikaya alet etmediğimiz sürece de, olumlu ve ileriye yönelik bir tartışma ortamı doğar. Bu ortam da, yaşadığımız Türkçe sorununu çözmede, yapılanları daha iyi değerlendirmede ve ileriye doğru götürmede gerekli bir evredir. Dilimizin birçok sorunları vardır; bu sorunlar ortadadır. Bir yığın yabancı kökenli sözcük dilimizde yaşamaktadır, bunların bir kısmı gereksizdir ve bunlara karşılıklar bulmamız doğaldır. (Ne var ki, her yabancı sözcük için de, yabancı kökenli diye karşılıklar aramayalım: diyalektik sözcüğünde, burjuva sözcüğünde, fiyat sözcüğünde olduğu gibi.) Yine, birçok sözcük vardır ki, anlam alanları birbirinin içine girmiştir: baskı-basım gibi. Baskıyı hem matbaa işleri söz konusuyken hem de politik bir terim olarak kullanıyoruz. Oysaki, iki ayrı alan baskı ve basım olarak ayırmak gerek. Birçok kavramlar, kategoriler karşılıksızdır, ya da birbirlerine karışmaktadır vb. vb.

İşte, yukarıda sözü geçen bu evrelerin sürekliliği, Türkçe sorununu çözebilir; ancak bu evrelere ulaşabilirsek ne mutlu bizlere...

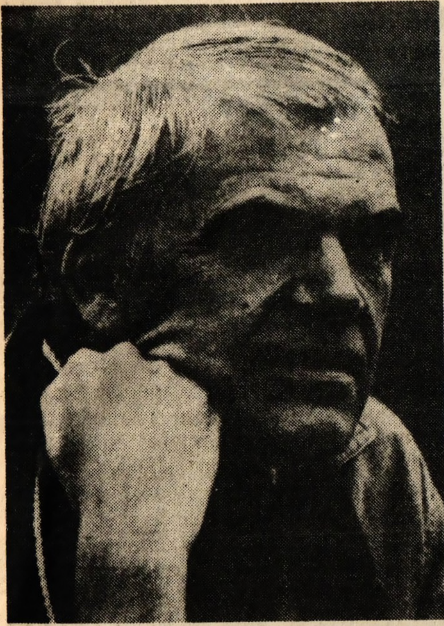
yazko somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Yıl: 3
Sayı: 45
Fiyatı: 70 Lira
Tarih: 9 Aralık 1983

S.S. Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Müdürü: Erol Toy / Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı / Müessese Müdürü: Hayri Eroğlu / Teknik Yönetmen: Refik Sinan / İlan Müdürü: Nuri Dikeç / Ankara Temsilcisi: Ali Alkan İnal / Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17 Kat: 2 Cağaloğlu / Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul / Telefon: 522 78 45 / Abone Koşulları: 6 aylık: 1750 lira, 12 aylık: 3500 lira / Yurtdışı için iki katıdır / İlan sayfalarında santim / sütun:1600 lira, diğer sayfalarda santim / sütun: 2000 lira / Dizgi film, ofset hazırlık: Çağdaş Yayıncılık ve Basın Sanayii A.Ş. / Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. / Dağıtım: Hürriyet

Ya roman bizi bırakıp giderse

MİLAN KUNDERA

Çeviren: Bertan Onaran

1

Edmund Husserl, 1935'te, ölümünden yaklaşık iki yıl önce, Viyana ve Prag'ta Avrupa'daki insanlık anlayışının geçirdiği bunalım konusunda eşsiz konuşmalar yaptı. Buradaki "Avrupa" nitelemesi onun için yereysel (coğrafî) Avrupa'nın çok çok ötesine (örneğin Amerika'ya dek) uzanan, eski Yunan düşünbiliminden doğmuş tinsel kimliği, özdeşliği gösteriyordu. Ona göre, bu kimlik tarihte ilk kez, dünyayı (bütün dünyayı) çözülmesi gereken bir soru gibi ele almıştı. O dünyayı şu ya da bu kılgısal gereksinmeyi doyurmak üzere değil, **"Tanıyıp öğrenme tutkusu insanın yüreğini sardığı için"** sorguya çekiyordu.

Husserl'in sözünü ettiği bunalım öylesine köklüydü ki, düşünür kendi kendine, Avrupa'nın hâlâ kendisini izleyip izlemediğini soruyordu. O, bunalımın köklerini Yeni Çağ'ın başlarında, Galileo'da, Descartes'ta, dünyayı uygulayımsal ve matematik araştırma konusu haline getiren, yaşamın somut dünyasını (onun deyişiyle **"das Lebenswelt"**'i) görüş alanından çıkartıp atan Avrupa bilimlerinin tekboyutluluğunda görüyordu.

Bilimlerdeki gelişme insanoğlunu uzmanlaşmış bilim dallarının daracık tünellerine itti. İnsanın bilgisi arttıkça, hem bütün olarak dünyayı, hem kendisini gözden kaçırıyor, böylece Husserl'in öğrencisi Heidegger'in hemen hemen büyülü, güzel bir deyimle **"varlığın unutuluşu"** adını verdiği tuzağa düşüyordu.

Bir zamanlar Descartes'ın **"doğanın efendisi ve sahibi"** haline getirdiği insanoğlu, böylece kendisini aşan, geçen, kıskıvrak bağlayan güçlerin (uygulayımsal, siyasal, tarihsel güçlerin) oyuncağı olup çıktı. Somut varlığı, **"yaşam dünyası"** (Lebenswelt'i) bu güçlerin gözünde hiçbir değer taşımaz, hiç mi hiç ilgiye değmez: Es geçilmiş, unutulmuştur.

2

Çağdaş Zamanlar'a yöneltilen bu eleştirisel bakış bize Solyenitzin'in düşünlerini anımsatabilir; onun için de Avrupa'nın geçirdiği bunalım Yeniden Doğuş'la başlamaktadır, ondan sonra tarih bir çöküş sürecinden başka şey değildir.

Ama ben iki büyük görüngübilimcinin Yeni

anlamak, bir tek mutlak doğru yerine birbiriyle çelişen (roman kişisi adı verilen **düşsel benlere** emredilmiş) bir yığın doğruyla boğuşmak, dolayısıyla biricik kesin doğru diye belirsizliğe sahip olmak da bundan daha küçük bir güç istemez.

Kim haklı, kim yanılıyor? Don Quijote'mu, başkaları mı? Pek çok kitap var bu konuda yazılmış. Kimileri bu romanda Don Quijote'un, dumanlı ülkücülüğünün akılcı eleştirisini gördüklerini öne sürmekteler. Kimileriyse aynı kitapta sözü geçen ülkücülüğün göklere çıkarılmasını görmekteler. Bu yorumların ikisi de yanlış, çünkü onlar romanın temelinde bir soru değil, tinsel (aktöresel) bir yan tutma bulmak istiyorlar.

İnsanoğlu, iyiyle kötünün açık seçik birbirinden ayrıldığı bir dünya arzuluyor. Anlamazdan önce yargılama karşı konmaz biçimde, doğuştan içinde. Dinlerle öğretiler bu arzuya dayanıyor. Dinlerle öğretiler romanla ancak, onun görecelik ve belirsizlik dilini alıp kendi zorunlu, dogmalı söylemlerine çevirebildikleri zaman bağdaşabilirler. Dinlerle öğretiler birbirinin haklı olmasını isterler; Anna Karenina ya dar kafalı bir zorbanın kurbanıdır, ya da Karenin aktöresiz bir kadının kurbanı; ya Jozef K. haksız bir mahkemenin ezdiği, suçsuz biridir, ya da mahkemenin gerisinde tanrısal adalet vardır ve K. suçludur.

Bu "ya şu, ya bu" da insanla ilgili şeylerin asal göreceliğine dayanamama, yüce yargıcın yokluğuna gözünü kırpmadan bakamama yatmaktadır. Bu güçsüzlükten ötürü, roman zor bir bilgeliktir.

4

Don Quijote önünde gözalabildiğine uzanıp giden dünyada yola çıkmıştır. Özgürce bu dünyaya girebilir ya da dilediği zaman evine dönebilirdi. Bütün ilk romanlar, uçsuz bucaksız gözüken dünyada birer gezidirler. "Yazgıcı Jacques"ın başı kitaptaki iki kahramanı bir yolun ortasında yakalar; nerden gelip nereye gittiklerini bilmeyiz. Başı sonu olmayan bir zamanın içinde, sınır tanımayan bir uzayda, geleceği hiç tükenmeyecek Avrupa'nın ortasındadırlar.

Diderot'dan yarım yüzyıl sonra, Balzac'ta, uzak ufuk güvenlik güçleri, adalet, yatırım dünyası, suç dünyası, ordu, Devlet gibi toplumsal kurumların oluşturduğu yeni yapıların ardında bir kırgörünümü gibi yitip gitti. Balzac'ın zamanı artık Cervantes'in ya da Diderot'nun aylaklığından habersizdir. Tarih denen trene binmiştir. Bu trene binmek kolay, inmek zordur. Ancak, tren henüz korkunç değildir, giderek sevimlidir bile; içindeki her yolcuya birtakım serüvenler, onlarla birlikte de mareşallik değneği vaat eder.

Biraz daha sonra, Madam Bovary için, ufuk öylesine daralır ki manastıra kapanmayı andırır. Serüvenler duvarın ötesindedir, özlem dayanılmaz olmuştur. Günlük yaşamın sıkıntısı içinde, düşler ve kuruntular önem kazanır. Dış dünyanın yitirilmiş sonsuzluğunun yerini ruhun sonsuzluğu almıştır. Avrupa'nın en güzel yanılsamalarından biri, bireyin benzersiz biricikliği yanılsaması serpilip gelişir.

Ancak, tarih ya da ondan geriye kalan şey, alabildiğine güçlü toplumun insan-üstü gücü in-

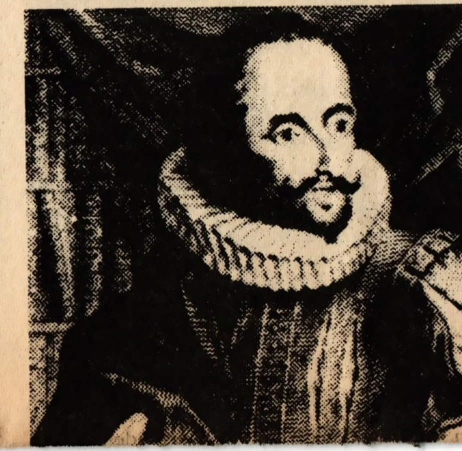
biridir. Daha başka anlamsızlıklar da var. Örneğin: Yeni Çağ, insanlıkla ilgili birtakım düşler kuruyordu; birbirinden ırak uygarlıklara ayrılmış insanlık, günün birinde birliğe, onunla birlikte de, sonsuz barışa kavuşacaktı. Bugün gezegenin tarihi, sonunda, bölünmez bir bütün oluşturuyor elbet, ama bu birliği ordan oraya gezen, sürekli savaş sağlıyor. Dünyanın birliği şu anlama geliyor artık: Kimse bir yere kaçamaz.

6

Husserl'in Avrupa'daki bunalımdan ve Avrupa'daki insanlığın ortadan kalkma olasılığından sözeden konuşmaları onun düşünsel vasiyeti yerine geçti. O bu konuşmaları Orta Avrupa'nın iki başkentinde yaptı. Bu rastlantının derin bir imlemi var: Gerçekten de Batı, işte bu Orta Avrupa'da Batı'nın ölümünü, daha doğrusu, Varşova, Budapeşte ve Prag Rus İmparatorluğu tarafından yutulduğu zaman, önemli bir parçasının koparılıp alındığını görebildi. Bu yıkımdan önce, Habsburg'larca sersemce çıkarılan, hem onların imparatorluğuna son veren, hem de Avrupa'nın dengesini düzelmemecesine bozan Birinci Dünya Savaşı yaşanmıştı zaten.

İnsanın yalnız ruhundaki canavarlarla savaşmak zorunda olduğu son dingin zamanlar, Joyce'la Proust'un zamanları geçip gitti. Kafka'nın, Hasek'in, Musil'in, Broch'un romanlarında canavar dışardan geliyor, adı da Tarih; serüvencilerin trenine benzemiyor artık; kişisel özellikten yoksun, çekilip çevrilemeyen, hesaba kitaba gelmeyen, anlaşılmaz bir serüven bu – ve kimse dışında kalamıyor. Büyük Orta Avrupa romancılarının, Yeni Çağ'ın **en son saçmalıkları**'nı farkettiği, onlara dokunduğu, yakaladığı an'dır bu (14 Savaşı'nın hemen ertesidir).

Ama onların romanlarını toplumsal ve siyasal birer kehanet, öne alınmış birer Orwell gibi okumamak gerekir! Orwell'in dedikleri bir denemede ya da yergi yazısında (çok daha iyi) söylenebilirdi. Buna karşılık, yine Broch'un sözüyle söylersek, bu romancılar bize **"yalnız bir romancının bulup ortaya çıkarabileceği şeyi"** göstermektedir "En son saçmalıklar" ortamında, bütün varoluş kategoryalarının ansızın anlam değiştirişini: K.'nın eylem özgürlüğü tepeden tırnağa aldatmacaysa, nedir **serüven?** "Niteliksiz İnsanlar"daki aydınlar, yarın canlarını alacak savaş konusunda en küçük bir kuş-

manın öncelikle incelediği varlığın şu ya da bu görünüşüdür. Nitekim, Flaubert'in bulduğu günlük yaşamın barındırdığı olasılıklar ancak yetmiş yıl sonra, James Joyce'un dev gibi yapıtında bütünüyle geliştirilecektir. Bundan elli yıl önce Orta Avrupalı romancılar tarafından başlatılan dönem ("en son saçmalıklar" dönemi), bence, kapanmaktan çok uzaktır.

7

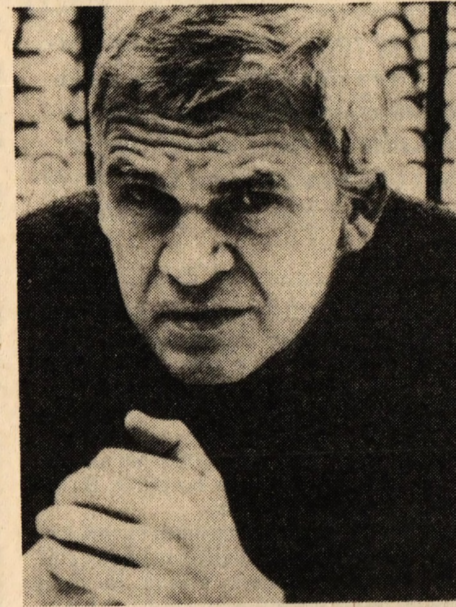
Nicedir, sık sık, romanın sonundan sözediliyor: Özellikle gelecekçiler, gerçeküstücüler, kısacası öncüler. Onlar romanın ilerleme yolunda yokolup gideceğini, yerini tepeden tırnağa yeni bir geleceğe, eskiden yaratılmış sanata hiç mi hiç benzemeyen bir sanata bırakacağını sanıyorlardı. Tıpkı yoksulluk, egemen sınıflar, eski arabalar ya da yüksek kenarlı şapkalar gibi, toplumsal adalet adına roman toprağa verilecekti.

Oysa, eğer Yeni Çağ'ı kuran Cervantes'se, kalıtının sona ermesi yazınsal biçimler tarihinde sıradan bir at değiştirmenin ötesinde anlam taşımalıdır; romanın sonu, Yeni Çağ'ın da sona erdiğini gösterir. Bundan ötürü, romanın ölüm haberini verirken dudaklarda beliren mutlu gülüş bana ciddilikten uzak gözüküyor. Ciddilikten uzak, çünkü ömrümün büyük bir bölümünü geçirdiğim, genellikle siyasal erki tekelde toplayan diye nitelendirilen dünyada (yasaklamalar, sıkı denetim, düşünsel baskı aracılığıyla) romanın ölümünü, korkunç ölümünü daha önce görüp yaşadım. O zaman, romanın ölümlü olduğu açıkça görüldü; tıpkı Yeni Çağ'ın Batısı gibi ölümlü. İnsanla ilgili şeylerin göreceliği ve anlam belirsizliği üzerine oturtulmuş, bu dünyaya örneklik eden roman, siyasal erki tekelde toplayan dünyayla bağdaşamaz. Bu uyuşmazlık, bir yönetim karşıtıyla bir parti görevlisini, insan hakları savunucusuyla işkenceciyi ayıran uyuşmazlıktan daha derindir, çünkü yalnız siyasal ya da aktöresel değil, **varlıksal**'dır. Bunun anlamı şu: Tek bir Doğru'ya dayanan dünya ile romanın belirsiz ve görece dünyası apayrı hamurdan yoğrulmuştur. Tekelci Doğru göreceliği, kuşkuyu, soruyu kapı dışarı eder, dolayısıyla **romanın tin**'i adını vereceğim şeyle hiçbir zaman bağdaşamaz.

Peki ama ortaklaşmacı Rusya'da çok yüksek basımlarla ve büyük bir başarıyla yüzlerce, binlerce roman yayınlanmıyor mu? Evet, yayınlanıyor, ama bu romanlar artık varlığın ele geçirilmesini sürdürmüyor. En küçük bir yeni varoluş parçası ortaya çıkarmıyor; yalnızca daha önce söylenmiş olanı **doğruluyorlar;** dahası var: Varlık nedenleri, kazandıkları ün, kendi toplumlarındaki yararları söylenmiş olanın (söylenmesi gerekenin) doğrulanmasına dayanıyor. Yeni hiçbir şey ortaya çıkarmadıkları için, artık benim romanın tarihçesi adını verdiğim **yeni bulguların birbirini izleyişine** katkıda bulunmuyorlar; bu tarihin ötesinde yer alıyorlar, daha doğrusu bunlar, **romanın tarihinden sonra yazılmış romanlar.**

Aşağı yukarı yarım yüzyıl önce romanın tarihi Rusya'da durdu. Rus romanının tam bir yüzyıl Avrupa'yı kendisinden geçirdiği düşünülürse, korkunç bir olaydı bu. Demek ki romanın ölümü düşüncesi kafadan uydurulmuş bir şey değildir. Çoktan olup bitmiştir bu ölüm. Ve bizler şimdi romanın **nasıl** öldüğünü biliyoruz: Roman ortadan kalkmaz; tarihinin ötesine dü-

"Romanın özü karmaşıklıktır. Her roman okura: "İşler, senin sandığından daha karmaşıktır" der. Romanın değişmez doğrusudur bu, ama sonradan önce ortaya atılan ve onu safdışı bırakan yalın ve hızlı yanıtların gürültü patırtısı içinde kendini gittikçe daha az duyurmaktadır."

çeküstücülerin öngerçek sayıp da gerçekleştiremedikleri şeyi, düşle gerçeğin kaynaşmasını becermiştir. Gerçekte bu Novvalis'in sezinlediği, romana özgü eski bir güzel duyusal özlemdir, ama ancak Kafka'nın bulabildiği, simyaya dayalı bir sanat ister. Kafka'nın büyük bulgusu bir evrimin tamamlanmasından çok, beklenmedik bir kapının açılmasıdır; bu kapı bize romanın imgelemin düşteki gibi patlayabileceği bir yer olduğunu, romanın "başka bir şey" olabileceğini gösterir.

Düşüncenin çağrısı.— Musil'le Broch roman sahnesine her şeye egemen olan, ışıl ışıl bir anlak sokmuşlardır. Romanı düşünbilime dönüştürmek için değil, anlatıya dayanarak, insanın varlığını aydınlatabilecek bütün akılsal ve akıldışı, anlatıcı ve düşçü bütün yolları harekete geçirmek için; romanı en yüce zihinsel bireşim haline getirmek için. Ancak başarıları, ne denli sıradışı olursa olsun, uzun bir yolculuğun başlangıcından başka bir şey değildir.

Zamanın çağrısı.— "En son saçmalıklar" dönemi romancıyı zaman sorununu Proust'a özgü kişisel bellekle sınırlandırmamaya, ortak zamanın, Avrupa'nın yaşadığı zamanın, geçmişine bakmak, dökümünü çıkarmak, yaşlı bir adamın bir bakışta geçip gitmiş ömrünü kavrayışı gibi kendi tarihini kavramak üzere dönüp geriye bakan Avrupa'nın zamanın ardındaki bilmeceye dek uzatmaya itelemektedir. Romanın bugüne dek çakılıp kaldığı bir tek yaşamın sınırlarını aşma ve romanın uzayına birkaç tarihsel dönemi sokma arzusu işte buradan gelmektedir (Fuentes'le Grass bu arzuyu yakından tanırlar); buysa, hiç kuşkusuz, biçimde bü-

varolması her zamankinden daha gerekli değil mi acaba?

Bana kalırsa, evet. Ama ne yazık ki, roman da indirgeme beyaz karıncalarının eline düşmüş durumda; bunlar dünyanın anlamını azaltmakla kalmamakta, yapıtların anlamını da kemirmektedirler. Roman (bütün zihinsel ekin gibi) gün geçtikçe kitle iletişim araçlarının eline düşmekte; bunlar, dünya tarihini birleştiren etmenler olduklarından, indirgeme sürecini şişirip yönlendirmektedirler; bütün dünyaya olabildiğince kalabalık alıcının, herkesin, bütün insanlığın kabul edebileceği yalınlaştırmalar ve kalıplar dağıtmaktadır. Değişik organlarında değişik siyasal çıkarların ortaya çıkmasının hiç önemi yoktur. Bu yüzeysel ayrımın ardında ortak bir anlayış yatmaktadır. Amerikan ya da Avrupa haftalık siyasal dergilerini, "Time"dan tutun da "Spiegel"e dek, ister sağcı, ister solcu dergileri karıştırmak yeterlidir: Hepsinde aynı dünya görüşü vardır ve bu içlerindeki yazıların sıralanışında, hepsinde aynı olan bölümlerde, aynı gazete biçimlerinde, aynı sözlük ve biçemde, aynı sanatsal beğenilerde, önemli şeylerle önemsizleri aynı biçimde sıralayışlarında dile gelir. Siyasal ayrılığın ardına gizlenen bu iletişim araçları ortak havası, zamanımızın havasıdır. Bu havaysa, bence, romanın tinine aykırıdır.

Romanın özü karmaşıklıktır. Her roman okura: "İşler, senin sandığından daha karmaşıktır" der. Romanın değişmez doğrusudur bu, ama sorudan önce ortaya atılan ve onu safdışı bırakan yalın ve hızlı yanıtların gürültü patırtısı içinde kendini gittikçe daha az duyurmaktadır. Zamanın anlayışına göre, ya Anna haklıdır, ya da Karenin ve bize öğrenme güçlüğüyle ele geçmez doğrudan sözeden Cervantes'in eski bilgeliği insanlara can sıkıcı ve yararsız gözükmektedir.

Romanın özü süreklilik tir: Her yapıt kendisinden önceki yapıtlara yanıttır, her yapıtta romanın daha önceki bütün deneyimi vardır. Oysa zamanımızın anlayışı güncel yaşama saplanıp kalmıştır; güncel yaşam öylesine yayılgan, öylesine geniştir ki, ufkumuzdan geçmişi silip atmakta, zamanı şimdiki saniyeye indirgemektedir. Bu dizge içinde yer alan roman artık bir **yapıt** (sürecek, geçmişle geleceği birbirine bağlayacak nesne) değil, bütün öbür olaylar gibi günecel bir olay, geleceksiz bir harekettir.

10

Bütün bunlar, "artık kendisinin olmayan" bir dünyada, romanın yokolup gideceği anlamına mı geliyor? Avrupa'yı "varlığın unutuluşu"na bırakacağını mı gösteriyor? Geriye yalnız elyazısı meraklılarının bitip tükenmez gevezelikleri, **romanın tarihinden sonra yazılmış romanlar** mı kalacak? Bilemem. Ben yalnız, romanın artık zamanımızın anlayışıyla bağdaş-

Çağ'ı mahkûm ettiklerini sanmıyorum; onlar daha çok bu çağın anlam belirsizliğini ortaya çıkarmaktadırlar; Yeni Çağ, bütün insanca şeyler gibi, çöküşünün tohumunu doğarken içinde taşımaktadır. Söz konusu anlam belirsizliği son dört Avrupa yüzyılının değerini hiç mi hiç düşürmemektedir; düşünür değil romancı olduğum için, kendimi bu yüzyıllara bağlı hissetmekteyim. Gerçekten de, benim için, Yeni Zamanlar'ın kurucusu yalnızca Descartes değil, aynı zamanda Cervantes'tir.

Düşünbilimle bilimlerin insanın varlığını unuttukları düşüncesini benimsiyorsanız, Cervantes'le birlikte, bilimlerin yüzüstü bıraktığı bu varlığın sürekli araştırılmasından başka bir şey olmayan büyük bir Avrupa sanatının doğduğu daha açık seçik ortaya çıkar.

Heidegger'in kitabında çözümlediği varoluşçu izleklerin hepsinin romanın dört yüzyılınca zaten gözler önüne serildiğini, gösterildiğini, incelendiğini anlayabilmek için "Zaman ve Hiçlik"i açmak yeter. Gerçekten de roman, varoluşun çeşitli yanlarını birer birer bulgulamıştır: Cervantes'in çağdaşlarıyla birlikte, serüvenin ne olduğunu araştırmıştır; Samuel Richardson'la, "içerde olup biteni" incelemeye, duyguların gizli dünyasını gözler önüne sermeye başlar; Balzac'la, insanın tarihe kök salışını keşfeder; Flaubert'le, günlük yaşamın **o güne dek bilinmeyen toprağını** kolaçan eder; Tolstoy'la, insan davranış ve kararlarında akıldışının yerine eğilir. Zamana iskandil atar: Marcel Proust'la yakalanmaz geçmiş ânı; James Joyce'la yakalanmaz şimdiki ânı irdeler. Thomas Mann'la birlikte, zamanın derinliklerinden gelip bize uzaktan yol gösteren söylencelerin yaşamdaki yerini soruşturur. Ve benzeri vb.

Roman, Yeni Çağ'ın başından beri, insanoğluna sürekli olarak, tam bir bağlılıkla eşlik eder. O zaman (Husserl'in Avrupa tinsel yaşamının özü saydığı) **"bilip öğrenme tutkusu"** sarmıştır içini, insanın somut yaşamını kılı kırk yararak incelesin, onu "varlığın unutuluşu"ndan

[illegible] avucunun içine aldığı zaman ruhun sonsuzluğu düşü de sona erer. Bu güç artık ona mareşal değneği değil, olsa olsa bir yerölçme görevi vaat etmektedir. Mahkeme karşısındaki K., şato karşısındaki K. ne yapabilir? Pek bir şey yapamaz. Peki, en azından Madam Bovary gibi düş kurabilir mi? Yoo, hayır, durumun tuzağı çok korkunçtur ve her türlü düşünceyle duyguyu emici gibi yutmaktadır: o artık yalnız yargılanmasını, yer ölçme görevini düşünebilir. Eğer böyle bir şey varsa, ruhun sonsuzluğu insanın hemen hemen gereksiz uzantısı olup çıkmıştır.

5

Romanın yolu, Yeni Çağ'a koşut bir tarih gibi gözükmektedir. Geri dönüp bakınca, son derece kısa ve kapalı geliyor insana. Dört yüzyıllık yolculuktan sonra, bir yerölçme görevlisi kılığına bürünmüş olarak köyüne dönen Don Quijote'un kendisi değil mi acaba? Eskiden, yaşayacağı serüvenleri seçmek üzere yola çıkmıştı, şimdiyse, şatonun altındaki şu köyde seçme olanağı yoktur, yaşayacağı serüven tepeden **buyurulmaktadır:** Dosyasındaki bir yanlışlıktan ötürü yönetimle arasında beliren değersiz uyuşmazlık. Dört yüzyıl sonra, romanın ilk büyük izleği olan serüvene n'oldu acaba? Kendi kendisinin karikatürü mü oldu? Ne demek bu? Romanın yolu bir anlamsızlıkla kapanıyor mu?

Evet, görünüşe göre öyle. Üstelik anlamsızlık bir değil, bir sürü. "Arslan Asker Şvayk", belki de son büyük halk romanıdır. Bu gülünç romanın aynı zamanda, eylemi orduda ve cephede geçen bir savaş romanı olması şaşırtıcı değil mi? Gülünçleştiklerine göre, savaşa ve zulümlerine n'oldu?

Homeros'ta, Tolstoy'da savaşın yüzde yüz anlaşılır bir anlamı vardı: Ya Güzel Helena için savaşılıyordu, ya da Rusya için. Şvayk'la arkadaşlarıysa cepheye nedenini bilmeden, daha da garibi, hiç ilgi duymadan giderler.

Peki ama, Helena ya da yurt değilse, nedir savaşın itici gücü? Siyasal erk istemi mi? İyi ama, bütün savaşların gerisinde bu istem yat-

"Homeros'ta, Tolstoy'da savaşın yüzde yüz anlaşılır bir anlamı vardı: Ya Güzel Helena için savaşıyorlardı, ya da Rusya için. Şvayk'la arkadaşlarıysa cepheye nedenini bilmeden, daha da garibi, hiç ilgi duymadan giderler."

korusun diye. Ben, Hermann Broch'un ısrarla yinelediği şeyi işte böyle anlıyor ve paylaşıyorum: Roman'ın varlık nedeni yalnızca bir romanın bulup ortaya çıkarabileceği şeyi bulgulamaktır. O güne dek bilinmeyen bir varoluş parçasını ortaya çıkarmayan roman aktöreye aykırıdır. Romanın biricik aktöresi bilgidir.

Ben buna bir de şunu ekliyorum: Roman Avrupa'nın ürünüdür; değişik dillerde yapılmış da olsalar, bulguları bütün Avrupa'nın malıdır. Yazılmış olanların toplanması değil, **bulguların birbirini izlemesi** Avrupa romanının tarihini oluşturur. Bir yapıtın değeri (yani getirdiği bulgunun erimi) ancak kendi bağlamında bütünüyle görülüp anlaşılabilir.

3

Tanrı evreni ve değerler düzenini yönettiği, iyiyle kötüyü birbirinden ayırdığı, her nesneye anlam verdiği yerden yavaş yavaş ayrılırken, Don Quijote evinden çıktı, ve artık dünyayı tanıyamaz oldu. En yüce yargıçtan yoksun kalan dünya, ansızın ürkütücü bir anlam belirsizliğiyle ortaya çıktı; biricik tanrısal Doğru, insanların paylaştıkları yüzlerce göreli doğruya bölündü. Böylece Yeni Çağ, onunla birlikte de, bu çağın imgesi ve örneği olan roman doğdu.

Descartes'la birlikte **düşünen ben**'i her şeyin temeli diye görmek, böylece evrenin karşısında yalnız kalmak, Hegel'in haklı olarak yiğitlik saydığı bir davranıştır.

Cervantes'le birlikte dünyayı görecelik diye

mıyor muydu zaten? Yatıyordu elbet. Ancak, bu sefer, Hasek'te, aynı istem her türlü usa yatkın kanıtlamadan yoksundur. Onu uyduranlar da içinde olmak üzere, kimse yaymacanın (propagandanın) gevezeliklerine inanmamaktadır. Siyasal erk istemi artık çırıl çıplaktır, Kafka'nın romanlarında, mahkemenin ya da şatonun anlaşılmaz tutumunun ardına gizlenmiş hali kadar çıplaktır. Mahkemenin K.'yı adım adım izlemesinin hiçbir nedeni olmadığı gibi, şatonun da yerölçme görevlisini rahatsız etmekten bir çıkarı olamaz. Neden dün Almanya, bugün Rusya bütün dünyaya egemen olmak istemektedir? Daha varlıklı ve mutlu olmak, daha çok şarap içmek, daha çok sevişmek için mi? Hayır. Siyasal güç istemi çıkarsızdır; gerekçesi yoktur; kendi isteğinden başka isteği yoktur; akıldışının ta kendisidir.

Kafka'yla Hasek bizi işte bu uçsuz bucaksız saçmalıkla burun buruna getirirler; Yeni Zamanlar döneminde, Descartes'çı akıl Orta Çağ'dan kalma bütün değerleri birer birer aşındırıyordu. Ama tam kesin yengiye ulaştığı an, artık kendisini engelleyecek ortaklaşa kabul edilmiş değerler dizgesi kalmadığı için arı akıldışı (siyasal güç istemi) egemen olacaktır dünya sahnesine.

Avrupa'nın en büyük romanlarından birinde, Hermann Broch'un "Uyurgezerler"inde harika bir biçimde ortaya konan bu saçmalık, **en son saçmalık** adını vereceğim anlamsızlıklardan

Miguel de Cervantes

"Benim için Yeni Zamanlar'ın kurucusu yalnızca Descartes değil, aynı zamanda Cervantes'tir."

ku duymuyorlarsa, nedir **gelecek?** Broch'un Hugueau'su işlediği cinayetten pişmanlık duymak şöyle dursun, onu bütünüyle unutuyorsa, nedir **suç?** Ve bu çağın biricik büyük gülünç romanı, Hasek'in kitabı savaşta geçiyorsa, **gülünç** kavramına n'oldu? K., sevişirken bile şatodan gönderilmiş iki görevliden kurtulamıyorsa, nedir **özel yaşam,** nedir **kamu yaşamı?** Ve bu durumda, nedir **yalnızlık?** İnandırılmak istediğimiz gibi, bir yük, bir kaygı, bir ilenç mi, yoksa tersine, en değerli, her yerde hazır bulunan toplu yaşamanın ezmekte olduğu bir değer mi?

Romanın tarihçesinin dönemleri çok uzundur (modaların eritici değişimleriyle en küçük bir ilintileri yoktur), ve en büyük özellikleri ro-

[illegible] şer. Demek ki ölümü sessizce, kimsenin gözüne çarpmadan oluyor, ve kimseyi irkiltmiyor.

8

Peki, roman kendi iç mantığı gereği kendi yolunun sonuna varmıyor mu acaba? Şimdiye dek bütün olanaklarını, bütün bilgilerini ve bütün biçimlerini kullanmadı mı? Bir yerlerde, romanın tarihinin çoktan tükenmiş kömür madenlerine benzetildiğini işittim. Aslında, kaçırılmış fırsatlar, kötü anlaşılmış çağrılar gömütlüğüne benzemiyor mu? Benim özellikle duyarlı olduğum dört çağrı var.

Oyunun çağrısı.— Laurence Sterne'in "Tristam Shandy"si, Diderot'nun "Yazgıcı Jacques"ı bugün bana XVIII. yüzyılın en büyük iki roman yapıtı, dev boyutlu birer oyun olarak düşünülmüş romanlar gibi gözüküyor. Ne onlardan önce, ne de sonra erişilememiş iki uçarılık doruğu bunlar. Daha sonraki romanın doğruya yakınlık buyruğuyla, gerçekçi bezemle, tarih sıralamasındaki aşırı titizlikle eli kolu bağlandı. Bu roman, roman için bilinenden başka bir evrim yaratabilecek güçteki o iki başyapıtta gizli olanakları bir yana bıraktı (evet, Avrupa romanına şimdikinden başka bir tarih düşleyebilirdik...).

Düş'ün çağrısı.— XIX. yüzyıl romanının uykuya yatmış imgelemi ansızın Franz Kafka tarafından uyandırıldı; Kafka, ondan sonra ger-

Ancak burada, hakkında hiçbir şey bilmediğim geleceğin romanı konusunda önkestirimlerde bulunmak istemem; ben yalnızca genel bir sonuca varmak istiyordum: Roman eğer gerçekten yok olacaksa, bu, gücünün tükenmesinden ötürü değil, artık kendisine benzemeyen bir dünyada bulunmasından olacaktır.

9

Yerkürenin tarihinin birleşmesi, Tanrı'nın tam bir iblislikle gerçekleşmesine izin verdiği bu insancı düş başdöndürücü bir indirgeme süreciyle atbaşı gitmiştir. Gerçi indirgeme beyaz karıncaları nicedir insan yaşamını kemirmektedir: En büyük sevda bile sonunda cılız mı cılız anılardan oluşan bir iskelete indirgenmektedir. Ama çağcıl toplumun niteliği bu ilenci korkunç derecede körüklemektedir: İnsanın yaşamı toplumsal işlevine indirgenmiştir; bir halkın tarihi birkaç olaya, bunlar da yanlı bir yoruma; toplumsal yaşam siyasal kavgaya, siyasal kavga da yalnızca dünya çapındaki iki büyük gücün çatışmasına. İnsanoğlu gerçek **bir indirgeme burgacına** kapılmıştır; Husserl'in sözünü ettiği **"yaşamın dünyası"** bu burgaçta ister istemez kararmakta, varlık unutuluşa yuvarlanmaktadır.

Peki, romanın varlık nedeni "yaşamın dünyası"nı sürekli aydınlatmak ve bizi "varlık'ın unutulması"ndan korumaksa, bugün romanın

[illegible] sürdürmek istiyorsa, roman olarak "ileri gitmek" istiyorsa, bunu ancak dünyanın "ileri gidişi"ne karşı yapabilir.

Öncü takım işleri başka türlü gördü; o, gelecekle uyum içinde olma arzusuyla yanıp tutuşuyordu. Öncü sanatçılar birtakım yürekli, zor, kışkırtıcı, yuhalanan yapıtlar ortaya koydular elbet, ama bu yapıtları "zamanın anlayışı"nın kendilerinden yana olduğuna, yarın kendilerini hoşnut edeceğine kesinlikle inanarak yarattılar.

Ben de eskiden geleceği yapıtlarımızın biricik yetkili yargıcı seçmiştim. Ve bu seçimin yerinde olduğuna inanıyordum, bu inanç, gelecekle yapılan gerçek oynaşmanın bütün öbürlerinden daha zararlı bir günoğluculuk olduğunu, güçlüye yöneltilmiş ödlek bir yaltaklanma olduğunu farkettiğim güne dek sürdü. Çünkü gelecek hep şimdiki zamandan daha güçlüdür. Gerçekten de, bizi yargılayacak, hem de hiçbir yetkisi olmadan yargılayacak olan gelecektir.

Peki, gelecek benim için bir değer değilse, neye bağlıyım: Tanrı'ya mı? Yurd'a mı? Halk'a mı? Bireye mi?

Yanıtım gülünç olduğu kadar da içten: Ben, Cervantes'in yerilen kalıtından başka hiçbir şeye bağlı değilim.

TARİH

Sen seni bil, sen seni bil, sen seni,
Sen seni bilmez isen, patlatırlar enseni!

Padişahımız efendimizin notası üzerine Papa IV. Paul Ankona Yahudilerini salıverdi.

ALEV ALATLI

Bülgân Kerimoğlu

Muhabirimiz Çavuşbaşı Mehmet, 426 yıl sonra İtalya'dan bildiriyor:

Papa IV. Paul'un, Padişahımız Efendimiz, Kanuni Sultan Süleyman Hazretlerinin, geçtiğimiz 1556 yılının Martındaki notası üzerine salıverdiği Ankona şehri Yahudileri, bugün Paytaht'a müteveccihen İtalya'dan ayrıldılar.

Hatırlanacağı üzere, Papa IV. Paul'un, Hıristiyan dünyasının başına geçtiği 1555'ten bu yana, Avrupa Yahudileri üzerindeki baskılar insanlık dışı boyutlara ulaşmış, bizzat Papa'dan destek alan gözü dönmüş saldırganlar, daha geçen yıl, başkent Roma'daki bütün havraları taş üstünde taş kalmamacasına yerle bir etmişlerdi. Güvenilir kaynakların 12.500.000 Amerikan doları civarında olduğunu tahmin ettikleri Yahudi mülkü, Papa'lığa devredilmiş ve karşılığında 400.000 dolar gibi göstermelik bir ödeme yapılacağına söz verilmişti. Çağ dışı katliamdan kurtulan 10.000 kadar Yahudi, daha sonra etrafı kalın duvarlarla çevrili, bir kilometre karelik dökümhanede iskana tabi tutulmuşlardı.

Getto adını verdikleri bu alan Tiber Nehrinin su seviyesinden daha alçakta olduğu için, sık sık su baskınlarına uğramakta ve tam bir bataklık görünümü arzetmektedir. Birkaç ailenin tek bir odayı paylaştığı gettonun kapılarında nöbetçiler beklemekte ve Yahudilerin ancak gündüz saatlerinde dışarı çıkmasına izin verilmektedir. Pazar günleri ve diğer Hıristiyan bayramlarında, gettoda hapis tutulan Yahudiler, diğer zamanlarda, erkekler sarı bir şapka, kadınlar da sarı peçeler veya pazubentler giymek suretiyle milliyetlerini belli etmek zorundadırlar.

Geçtiğimiz yıl, 24 erkek ve 1 kadının kafir olmakla suçlanarak diri diri yakılması ve yirmi yedi Yahudinin ömür boyu kürek cezasına çarptırılması üzerine, olaylardan rahatsız olduğunu defalarca ifade etmiş olan Padişahımız Efendimiz, İtalya'nın Ankona şehri Yahudilerini Türk vatandaşı ilan ederek, derhal salıvermelerini istemişti. Önümüzdeki günler içinde Paytaht'a gelmesi beklenen Yahudilerin arasında, bankacılıkla ünlü Mendes ailesinden Gracia Mendesia adlı hatunun da olduğu söylenmektedir.

Bilindiği gibi, Yahudi kafileleri İmparatorluğumuza merhum Sultan İkinci Beyazıt hayatta iken de gelmişlerdi. Geçtiğimiz yıllarda Avrupa topraklarında yüzbinlerce can alan taun salgınını, Yahudilerin, Hıristiyan yüreği, kertenkele ve şahmerdandan yaptıkları bir karışımla zehirlemek suretiyle çıkardıklarına inanmayan merhum Beyazıt, 510 Yahudi kasabasının ateşe verilmek suretiyle, ahalinin diri diri yakılmasından çok müteessir olmuş, Yahudi milletini kulluğa kabul etmek suretiyle güvence altına almıştı. Yahudi milletinin hünerinden çok hoşnut olan merhum padişahımız efendimiz, Saragossa şehrinde, her beş Yahudiden dördünü kesen İspanya Kıralı 1. Ferdinand için, "Akıllı dediğiniz bu ne menem adamdır ki, Yahudi milletini kesmek suretiyle kendi memleketini fakirleştirir, Osmanlı'ya göndermek suretiyle benimkini zenginleştirir" buyurmuştu.

Hatırlanacağı üzere, Katolik namı ile maruf, 1. Ferdinand, çok yoksul bir aileden gelip, bir yaş büyük kuzeni İsabella ile evlenebilmek için, bir Yahudi avukattan 20.000 sueldos borç almış da, ancak öyle düğün kurabilmişti. Bu vicdan borcuna rağmen, sadece Seville şehrinde 4.000 Yahudinin diri diri yakılmasına göz yuman Ferdinand'ın, Amerika kıtasını keşfeden Kolomb adlı kaptana verdiği paranın, Yahudi milletinden gasp ettiği kanlı para olduğu söylentileri yaygındır.

EKONOMİ

Prof. Dr. İzzettin Önder

KİT'ler üzerine

Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) konusu kurulduğundan bu yana Türkiye'de ekonomik ve siyasi düzeyde tartışılan konulardan biridir. Son yıllarda bu tartışmalar daha da yoğunlaşmış ve 24 Ocak Kararlarında önemli yeri olmuştur. Kamu mal ve hizmetlerinde fiyat ve sübvansiyon konusu alınan kararlara rağmen çözümlenmemiş olmalı ki, geçen hafta konu hakkında Bakanlar Kurulu iki kararname yayınladı. Kararnamede fiyatı serbest olarak belirlenecek, zararları devlet tarafından ödenecek KİT malları belirleniyor.

KİT'lerin yeniden teşkilatlanması veya özel kesime devri önerileri seçim dolayısıyla tekrar gündemde. KİT'lerin satışı ve son haftalardaki zam furyası ortamında malların fiyat yapısı ve enflasyona etkisi konusunda maliyeci Sayın **Prof. Dr. İzzettin Önder**'in görüşlerini aldık.

EKONOMİ SERVİSİ

"KİT'lerin devlet elinde tutulmasının ve zarar ederek tutulmasının iki önemli gerekçesi vardır. Özel sektöre devamlı kaynak aktarılıyor; diğer nokta ise devletin ekonomik işlere el attığı zaman verimli çalışmadığı imajı topluma gösteri olarak sergilenmiş oluyor. Bu kanıyı besleyebilmek için de KİT'lerin reorganizasyonu veya devri aslında bu yolda etkin adım atılmadan sürekli gündeme getirilmek mecburiyetinde."

Seçim sırasında KİT'lerin satışı tekrar gündeme geldi. Belli amaçlarla kurulan ekonomimizde özel yeri olan bu teşebbüslerin satışını kamu kesimi ve fiyat politikaları açısından değerlendirir misiniz?

2929 son KİT Kanunu temelde ikiye ayrılır. Bunlardan birinci gurup İktisadi Devlet Teşekkülleri, ikincisi, Kamu İktisadi Kuruluşlarıdır. Her iki gurupda da sermayenin tamamı devletin olması öngörülüyor. Birinci gurup ticari kâr açısından çalışırken, ikinci guruptakiler ekonomik verimlilik açısından çalışıyor, kâr etmeleri öngörülmüyor. Kamu İktisadi Kuruluşlarının zararlarının otomatik olarak karşılanması öngörülürken, İktisadi Devlet Teşekküllerinin fiyat yapılarına müdahale edildiğinde ortaya çıkan zararların karşılanması öngörülüyor. Her iki gurup içinde temel ilke verimli çalışma esası olmalı. Verimsiz çalıştıklarında enflasyonun kaynağı olmaya mahkumdurlar. Hiç bir iktisadi gerekçeyle savunulamaz. Hatta aşırı istihdam, verimsizlik nedeni oluyorsa işsizlik bağlamında dahi müdafa edilemez. İşsizlik temel tedbirlerle önlenmeli. Nüfusu kontrola gitmeden, reel gelire bağlı olarak tasarruf ve yatırımları yükseltmeden alınacak her tedbir geçicidir.

KİT'lerin satışı söz konusu olduğunda ortaya çıkacak fiyat sorunu özellikle monopolcü durumlarda, kârı artırmak amacıyla miktar kısıtlaması ve fiyat yükseltmek şeklinde karşımıza çıkar. Bu ise sosyal refahı kısar. İkincisi, kâr eden KİT'lerin satışının sonunda devlet bir satış bedeli tahsil etmekle beraber, sonraki yıllarda satılan KİT'in kârı yerine sadece belirli oranda vergi bedeli tahsil eder duruma gelmektedir. Uzun dönemde devletin geliri düşer. Satış bedelinin kullanmasına gelince mevcut hukuksal düzen içinde genel bütçe harcamalarına tahsil edilir. Burda şu hesabı yapmak lazım: Devlet bütçesi üzerinde ağır baskı oluşturan harcama kalemleri eğer ekonomik verimliliği çok yüksek olmayan cari harcamalardan oluşuyorsa, bu fonlar, bu tür harcamalara gidecek demektir. Satış ile elde edilen fonların özel tasarruflardan oluştuğu varsayımı altında ve bu tasarrufların yatırıma gideceği düşünülürse ortaya çıkan durum ekonominin net yatırım yapma- ayrılmış olabilir. KİT veya diğer kamu gelirlerinin karşılık gösterilerek borçlanmaya gidilmesi KİT satışından farklı konudur. Mevcut hukuksal çerçevede uygulanması imkân dahilinde değil. Çünkü hiçbir devlet geliri bir devlet giderine ayrılamaz. Piyasa veya özel faiz haddinde özendirilmiş tahville devlet her an ekonomik imkânları nisbetinde borçlanır. Bu yeni keşfedilmiş konu değildir.

KİT'lerin satışı devlet üzerinden bir yük kaldırılmak amacıyla ele alınıyorsa bunun yolu bu tür işletmelerin tasfiyesi olabilir. Bu görüş belirli bir piyasa mantığına oturabilir. Fakat bu piyasa mantığı müdafaa edildikten sonra bunları özel sektöre devredip, elde edilen fonlarla ilave kamu yatırımı yapmak verimlilik bir yatırım kararlarında ağırlığın kimin tarafından belirleneceği politik tercihini ortaya getirir. Bu ise, KİT satışı temel mantığı ile çelişkilidir. KİT'lerin devlet sektöründe kalması durumunda işletmecilik esaslarına uygun verimlilikte çalışması ve gerçek maliyeti yansıtan fiyatlamaya gitmesi vazgeçilmez ilke olmalıdır.

"Enflasyon açısından bakıldığında KİT'lerin ortaya koyduğu sorun, temelde zararlardan kaynaklanmıyor. Çünkü zarar sonuçtur.

Düşük fiyat uygulama ilkesi, özel sektöre sermaye birikimi sağlama ve gelir dağılımını düzeltme amaçlarına yönelik olabilir. Ancak, birinci olarak devlet ve dolayısıyla vergi yükümlüleri omuzlarına dayanarak bir sermaye birikimi oluşturma politikası güttüğünden felsefesi itibariyle makul karşılanamaz. Çünkü böyle bir yolla sermaye oluşturmak öngörülüyorsa, sonuçta ekonomik kararları alıcı organların da yine halkın sözcüsü olabilecek devlet olmalıdır. Diğer bir nokta da bu tür sermaye oluşturma süreci özellikle dış rekabetten korunmasıyla kuvvetlendirildiğinde, ekonomik etkinlik kurallarını kesinlikle çiğnendiği gibi, nihai mamüllerin fiyatı da tüketiciler lehinde bir gelişme kaydetmez. Çünkü özellikle monopol ve benzer durumlarda talep olduğu sürece yüksek fiyat zo- yona yol açar.

Kârlı KİT'lerin özel kesime devri görüşü bugün revaçta; konuyu bu kriter açısından değerlendirir misiniz? Ayrıca özel sektörün bugün içinde bulunduğu darboğazda bu çapta bir plasman yapılabilir mi?

Bir kere KİT'lerin bir kısmı kâr ediyor. Bir kısmı da kamu sektöründe çalıştığından zarar ediyor. Özel sektöre satıldığında etkin çalışabilirse kârlı duruma geçebilir. Bu kriter çok önemlidir. KİT satışı söz konusu olduğunda politik olarak bazı guruplar bu satışın karşısına çıkar. Birinciler bizzat politikacılardır. KİT'ler bir örgüt ve adam istihdam etme yeridir. Böyle bir örgütü elinde tutmalarının önemli politik yararı var. Nitekim İşletmeler Bakanlığı kurulduğunda tek partinin iktidar olduğu o dönemde bütün KİT ve benzeri kuruluşların bu bakanlığa devri gerekirken hemen hiçbir bakanlık kendi kuruluşunu devretme yoluna gitmedi. İkinci gurup KİT personeli özellikle serbest sözleşme dönemlerinde müzakerelerden kârlı çıkan özel sektör kuruluşlarına nisbeten bunlardır. Üçüncü menfaat gurubu deorganize halk. KİT problemleri enflasyon şeklinde halka yansıdığı sürece halkın eğilimi KİT'lerin satışı yönünde olabilir. Ancak, özel sektörün gerçek fiyatlama yapacağı imajı, diğer yandan halkın organize bir ünite olmaması böyle bir görüşün yetki olarak ortaya çıkmasını engeller. Dördüncü gurup özel sektördür. KİT'lerin devlet elinde tutulmasının ve zarar ederek tutulmasının özel sektör açısından iki önemli gerekçesi vardır. Özel sektöre devamlı kaynak aktarılıyor; diğer nokta ise devletin ekonomik işlere el attığı zaman verimli çalışmadığı imajı topluma gösteri olarak sergilenmiş oluyor. Bu kanıyı besleyebilmek için de KİT'lerin reorganizasyonu veya devri aslında bu yolda etkin adım atılmadan sürekli gündeme getirilmek mecburiyetinde. Özel kesim açısından baktığımızda antienflasyonist politikaların uygulandığı günümüzde, içinde bulunduğumuz ekonomik koşullar itibarıyla özel sektörün bu çapta plasman yapması kuşkuludur.

Konuya enflasyonla ilişkisi açısından bakarsak...

Enflasyon açısından bakıldığında KİT'lerin ortaya koyduğu sorun, temelde zararlardan kaynaklanmıyor. Çünkü zarar sonuçdur. Sorun temelde bunların etkin çalışmama durumundan doğuyor. Zaten etkin çalışmadıkları için de zarar ediyorlar. Etkinsiz çalıştıkları durumda başabaş hale gelseler bile kronik enflasyon odağı olmaktan kurtulamazlar. Aynı konu genel devlet daireleri için de geçerli. Bütçe denkliği dışındaki bu asgari koşul -kamunun etkin çalışması lazım ki kronik enflasyon merkezi oluşturmasınlar. Genelde kamu sektörünün etkin çalışması, hukuk devleti kavramı al-

İŞÇİ—KÜLTÜR

Fotoğraflar: İbrahim Akyürek

Yaşamayı yaşayabilmenin mücadelesinde gençlik.. Zorluklarla, acılarla besledik umudu, sevinci, sevgiyi.. Yazgıysa eğer, biz çizmedik. Harcında terimiz var, ama biz böyle cehenneme benzetmedik yaşamı, yüreğimizi soğuk yalnızlıklara, acılara salmadık, saldılar.. Yaşam diye çizilen bu yol, omuzlar üstündeki bu eğik kafa, bu istemsiz çalışan kol bizim değil. Bizimki gizlisinde yüreğimizin...

Yaşam kavgasındaki gençler

İBRAHİM TARHAN

DPT verilerine göre, ülkemizde 12-14 yaş dilimleri arasında bulunan 12 milyon gencin, 7 milyonu çeşitli mesleklerde çalışmaktadır. Çalışan gençlerin %54'ü tarım ve tarıma dayalı alanlarda, %46'sı ise sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışmaktadır.

Sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışan gençler, bilgi beceri ve deneyim gerektirmeyen, mevsimlik, geçici işlerle uzun süre işsiz kalmalarını önleyecek, büyük kentlere akın etmektedirler. Göç ile birlikte bu tür işlerde çalışmak isteyen işçi sayısı (emek arzının) artması karşısında, iş koşulları gittikçe ağırlaşmakta, her türlü yasal düzenleme, güvence ve denetimin dışına taşmaktadır. Aslında bu anlatım, mevcut durumu açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Çünkü, öteden beri bu tür işlerde iş koşullarını düzenlemekte gözönünde bulundurulan ölçüt gayri meşruluktur. Bu ölçüt ise yasalar ve yasaların gerektirdiği düzenleme ve denetim ile, iş alanları arasında sürekli bir set örmüş, yasalar bu seti aşamamışlardır. Yasaların ve yasaları düzenleyen kurumların bilgisizliği, işçilerin yazgısını işverenlerin (hiçte insaflı olmayan) insafına bırakmıştır.

Geleneksel ilgisizlik yalnızca iş ortakları ve koşulları alanında değil, barınma, sağlık, boş zamanları değerlendirme vb. alanlarda da geçerlidir.

Çalışan gençlerin sorunlarını yansıtmak amacıyla, bu gençlerin yoğun olarak barındıkları semtlere giderek görüştük. Gençlerin yanıtlarını ve izlenimlerimi aynen aktarıyorum. (Unkapanı, Kocamustafapaşa, Küçükpazar ve Süleymaniye semtleri gurbetçi gençlerin yoğun olarak bulundukları semtlerdir.)

Bakımsız sokakların iki yanını çeviren bekar odalarında, barınan gençlerin boş zamalarını değerlendirmede yardımcı olan irili ufaklı, videolu videosuz kahveler bu sokakları dol- kamaşmış gözlerle fotoğrafın çekildiği noktaya baktılar. Gerekli açıklamayı yapınca, sevinerek ve biraz da şaşırarak oyunlarına devam ettiler. Bu arada yaşlı gurbetçilerin oturduğu bir masaya gidip, Hüseyin Tekin adlı bir hamal ile gençlik dönemi üzerinde konuştuk. 42 yaşında olmasına karşın saçları yer yer ağarmış olan Hüseyin Dayı, sorulara isteyerek yanıt veriyor, gençlik döneminde karşılaştığı zorlukları anlatıyordu.

O sırada karşı masadan gür bir ses konuşmamızı kesti. "**Git kardeşim, git beni mi kurtaracaksın, çare mi bulacaksın. Şimdiye kadar kim kurtardı ki**" cümlesi kısa bir sessizlik yarattı.

Bu sessizliğin ardından birkaç gençle barındıkları bekâr odalarına gittik. Kapısız, karanlık bir koridor önünde yarı bele kadar çıplak çocukların elbise yıkadıkları, yıkandıkları bozuk, pislikleri dışarı sıçramış bir helanın önünde kıvrılıyor, alt ve üst kata giden yollar şeklinde ayrılıyordu. Duman isinden kömürleşmiş duvarlara sürünmemek için eğilip, kendimizi toparlayarak üst kata çıktık. Aynı görünüm üst katta da vardı. Bozuk ve kokulu bir hela, önünde çamaşır yıkayan bir genç.

Bekâr odaları dar ve havasız. Dışarıya açılan fakat camdan çok teneke ve kartonlarla örtülmüş çerçeve,pencereleri... Seyyar satıcı tezgâhlarından yapılmış çifterli (altlı üstlü) ranzalar, kirli duvarlara, kapı arkalarına gelişi güzel çiziktirilmiş feryatlar, boşalımlar; '**kader utansın, garibin yatağı,yaşam utansın, gün bitti çile sürüyor**' gibi yazılar.

Kaç yıldır İstanbul'dasınız, İstanbul'da kaldığınız süre içinde hangi işlerde çalıştınız, neden bu tür işler? diyorum.

"**6 yıldır İstanbul'dayım. Bu süre içinde hiç memlekete gidemedim ve beş altı işe girip çıktım. Hamallık, plastik montaj işçiliği, bulaşıkçılık, garsonluk vs. Şimdi iskelede motordan taş boşaltıyorum. Boşalttığımız taşın miktarı 100-150 ton arasında değişiyor. Sigortasızım. Aile geçindiriyo-**

Verdikleri yanıtlara şaşmıyorum. Zorlukların ve olumsuz çevre koşullarının yansıması bu. Ama bir şeyi merak ediyorum.

Peki, hepiniz yaşamdan adeta iğreniyorsunuz da neden yaşıyorsunuz, o halde?

Mustafa Doğan: "**Ne yapalım yani... Gidip kendimi Boğaz Köprüsünden aşağı atsam, kimse nedenini sormaz. Herkes 'deliymiş' ya da 'tembelin biriymiş' der. İşte yaşamama sebep bu.**"

Metin Polat: "**Aileyi geçindirme sorumluluğumuz var. Ölüm ya da yaşamdan kaçmak, sorumluluktan kaçmak olur.**" **Fatih'ten yanıt bekliyorum, Yanımdaki boyacı oturağına oturuyor. Yüzündeki eski gülümsemeden iz yok. Sigarasını çekip, odanın ortasındaki bir noktaya bakıp, durgunlaştı.**

"**Bak kardeşim, benim ailem, hatta tüm sülalem yokluk, yoksulluk içinde büyümüşler. Ben ise, 6 yıldan beri hamallık yapıyorum. Ailemin geçimine katkıda bulunup, durumu düzeltmek istiyorum. Ama ne ettiysem boşuna, beceremedim işte. Umduğumu bulamadım. Yaş gelip çatmış. Askerliğimi yaptım. Evlenmek gerek ama evlenemiyorum. Nedeni parasızlık. Ev kirası, ev döşeme, aile bakımı bunlar hep sorun. Hadi evlendim diyelim. Aileden kopmam gerek, istemesem de bu böyle. Kim aileyi geçindirecek. Daha doğrusu biz ne ettiysek boşuna.**"

Yaşlısından gencine, gencinden çocuğuna kadar odalarda barınan işçiler arasında —verem gibi— mikrobik ve bulaşıcı hastalıklar yaygın, Belediye, barınma yerlerini sağlığa elverişsiz olduğu gerekçesiyle saptayıp, kapatma yolunu seçmiş. Kapatılan hanlarda kalan işçiler sokağa bırakılınca sokaktan toplayıp il dışı ediyorlarmış. Bu nedenle işçiler han adlarını yazmamamı rica ediyorlar. Gençler, boşalımdan paylarını aldıktan sonra tekrar kahveye iniyorlar. Bazı semtlerde bekâr odaları belediyece kapatılınca bu yöreyi bakımsız oteller üstlenmiş. Ayda 4000—5000 TL oda

dığı hatta potansiyele göre daha düşük yatırım düzeyinde kaldığı bazı fon ve varlıkların kamu ve özel sektör arasında deplase olduğu ve neticede getiri oranı daha yüksek olabilecek olan yatırıma kullanılabilecek fonlar cari tüketime

runlu olur. KİT'lerin tüketiciyi korumaya yönelik nihai mallarda uygulayacağı düşük fiyat politikası ise çok ciddi değildir. Düşük gelirlileri korumaya yönelik daha etkin tedbirler alınabilir. Bunu dengeleyen kararlar, yine enflas-

tında dahi temel ayağı oluşturan iktisat devleti kavramının kaçınılmaz bir koşuludur. Aksi takdirde vergi yükümlüleri üzerine açıkca belli olmayan gizli bir gerekçeyle aşırı yük bindirilmiş olur.

Piyasa ekonomisi başarabilecek mi?

Özal kabinesi programını yürütmek bakımından dört yıl öncesine oranla önemli güçlüklerle karşı karşıya.

EKONOMİ SERVİSİ

24 Ocak istikrar önlemlerinin temelinde liberal görüş yatar. İktisatta liberal görüş, kamu faaliyetlerini sadece üç alanla sınırlar: Ulusal savunma, yurtiçi asayişin sağlanması ve adalet hizmetlerinin görülmesi. Diğer bütün iktisadi faaliyetler özel kesimin uğraşı alanıdır. Bu alanda kaynakların hangi malların üretiminde kullanılacağı ve üretilenin üretime katılanlar arasında nasıl bölüşüleceği fiyat mekanizmasıyla piyasada belirlenir. Bu piyasanın rekabet piyasası (tek tek, piyasa fiyatını etkilemeyecek kadar çok sayıda alıcı ve satıcı) olduğu varsayılır.

Rekabet koşulları gerçekleşse bile, piyasa ekonomisinin bazı yetersizlikleri vardır: Bir malın üretiminde toplumsal maliyetler özel maliyetlerden büyükse, o mal aşırı üretilir; toplumsal istifadeler özel getirilerden büyükse o mal gereğinden az üretilir. Rekabet koşulları, doğal kaynakların zaman içinde tüketimini düzenlemekte, iktisadî gelişme bakımından uzun süreli istenir sonuçlar elde edilmesinde yetersiz kalır. Bu yetersizlikler ancak iktisadî planlama ile düzenlenebilir. Liberal iktisat anlayışı iktisadî planlama ile bağdaşmasa da, daha önce kurulmuş olan Devlet Planlama Teşkilatı 24 Ocak önlemleri paketinin mizanseninde yer almıştır.

Türkiye'de, özellikle sanayi ve hizmet kesimlerinde, rekabet koşulları geçerli olmadığı halde 24 Ocak kararlarından sonra, arz-talep dengesinden kaynaklanmayan, üretimde etkinliği göz önüne almayan bir fiyatlama uygulaması başlatıldı: Zarar eden KİT'lerin ürettiği malların fiyatları yükseltildi, önünde kuyruk oluşan malların fiyatları yükseltildi, parasız hizmet olmaz gerekçesiyle yüksek öğretim paralı hâle getirildi, dilekçelere pul yapıştırılması zorunlu oldu.

Bunlar için belki de özel durumlar diyebilirdik. Fakat genelde de fiyat oluşturan şey piyasa mekanizması olmadı, veya olduğu hällerde de beklenen sonuç alınamadı. Nitekim, işçi ücretleri ve tarımda taban fiyatları tek yanlı ve düşük tespit edildi. Bunun sonucu olarak, işçi ve köylünün reel geliri 24 Ocak 1980 - 6 Kasım 1983 arasında geriledi. Buna karşılık, faiz haddinin teşekkülü serbest piyasaya bırakıldı. Düzenli bir sermaye piyasasının bulunmadığı bir ortamda piyasa bankerlerinin rizikolu faiz yükseltmeleri, kamu denetimlerinin olumlu sinyal vermesine rağmen, beklenen sonucu doğurdu: Önce bankerler, sonra faiz yarışına fazla girmiş küçük bankalar, sonra da bazı holdingler iflas etti. Esas olan özel kesimdir ve piyasa mekanizmasıdır diye yola çıkıldığı hâlde iflas eden bazı özel firmalar devletleştirildi, bazısına banka kredisi sağlandı.

Yabancı döviz konusunda ne sabit kur, ne esnek kur sistemine gidilmedi, diğer ülke paralarının TL itibariyle fiyatı serbest piyasadakine az çok yakın şekilde her gün tespit edildi ve alım satımlar bu kur üzerinden yapıldı. Ne var ki kur garantisi kaldırıldı. Bu da bazı firmaların iflasına yol açtı. Bu firmalardan bazıları devletleştirildi.

Reel ücret ve tarımsal girdi fiyatları düştüğü halde, faiz ve döviz fiyatlarındaki yükseliş 6 Kasım 1983'e kadar firma iflaslarını ve işsizliği arttırdı. Programın uygulanmaya başlanmasından yaklaşık 4 yıl sonra enflasyon haddi yaklaşık yüzde 40, işsizlik oranı yüzde 19 oldu.

Şimdi, Özal kabinesinin iktisat politikası belirlenmek üzere, bu politikanın bir çok noktası da belli oldu. Programa yine liberal yaklaşım hâkim. Yine aynı faiz ve kambiyo haddi politikaları izlenecek. Reel ücretin arttırılması ve iktisadî büyüme hızının yüzde 4 olması öngörülüyor.

Özal kabinesi bu programı yürütmek bakımından dört yıl öncesine oranla önemli güçlüklerle karşı karşıya. Herşeyden önce, yeni bir politikaya baş vururken kamu oyunun oluru veya direnci büyük önem taşır. Güç bir durumda başvurulan politika önlemleri, genellikle, bir kez ilk sonuçlarını görelim diye hoşgörü ile karşılanır. Fakat başarısız sonuçlar bir kez ortaya çıkmışsa, ayni programın yeniden uygulanması pek az destek görür.

İkinci olarak, Özal, önümüzdeki dönemde askerî yönetimin dolaysız desteğinden yoksundur. Askerî yönetim, dolaysız onayı yanında, bu istikrar programının dolaylı şekilde, meslek odalarından, basından destek görmesinde önemli rol oynamıştı.

Bir diğer güçlük, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilânından doğmaktadır. Bu olgu, Özal'ın elde edebileceği dış kredileri ve ambargo uygulanması hâlinde ihracatı büyük ölçüde azaltabilir. 1984 ve 1985 yıllarının dış borç ödeme bakımından ağırlığı göz önüne alınırsa, bu nokta daha da önem taşır.

Belki de daha önemli bir nokta, Özal'ın iktisadî yapının özellikleri hakkında yeterli tecrübe edinmemiş gözükmesinden doğmaktadır. Örneğin, kredinin güç elde edilebilirliği ve faiz haddinin yükselmesi her ülkede daraltıcı etki yapar. Fakat bu, bazı ülkelerde firmaları düşünceye sevkederken, diğerlerini de komaya sokar, Doktorlar bile teşhis edebilmek için önce hastanın nabzını ölçüyor, kalbini dinliyor, diline bakıyor. Özal ise hemen tedaviye başlıyor.

NELER OLUYOR NELER?

İşe gitmek ölüme gitmekten farksız

Ölüm bir istatistik ve devlet işi oldu mu, dünya işleri iyi gitmiyor demektir.
Albert CAMUS/ Denemeler

Her işkazasından sonra sanki herkes kendi rolünü oynuyor. Taziyetler, kınamalar, istatistiklere eklenen yeni sayılar. Köşe yazarlarının vah vah'ları... Şöyle yapılsaydı böyle olmazdı türünden akıl vermeler. Devletimizden, işverenlerden şunları şunları bekliyoruz gibi umut verici sözler..

İşte yine sayılar:

- **Her geçen iki saatte bir işçi ölüyor**
- **Her geçen bir saat içinde bir işçi sakat kalıyor.**
- **Günde 18 işçi, işkazası ve meslek hastalığı sonucu sürekli iş göremez duruma geliyor. Her üç işyerinden ikisinin sigortasız işçi çalıştırdığını vurgularsak, SSK'lı işçileri kapsayan yukarıdaki rakamların yanıltıcı olduğunu (Ya da işkazalarının korkunç boyutlarını) anlamak zor olmaz.**
- **İşkazaları nedeniyle yitirilen işgünü kaybı, grevlerin yoğun olduğu dönemlerdeki işgünü kaybının 2.5 katı (Grevleri dillerine dolayanların kulakları çınlasın).**
- **SSK'nın işkazaları ve meslek hastalığı nedeniyle uğradığı maddi kayıp 1981'de 10 milyarı buldu.**
- **İşkazaları en çok inşaat, metal, tekstil ve madencilik işkollarında yoğunlaşıyor.**
- **Avrupa'da işkazası çokluğu açısından birinciyiz, dünyada ikinciyiz.**
- **5.000 işyerine bir müfettiş düşüyor. Denetim oranı % 3, geri kalan % 67 işyerinde denetim allaha emanet.**
- **En çok özel sektöre bağlı işyerlerinde işkazaları oluyor.**
- **En çok işkazasına uğrayanlar niteliksiz işçiler.**
- **İşkazalarının ulusal ekonomiye yükü 60 milyar lira.**
- **Her yıl işçilerin 1/3 işsiz kalıyor.**
- **Sigortalıların gerçek ücreti 1977 yılındaki düzeyinin yarısına düştü.**

Herkes kendi rolünü oynaya dursun, suçlular hepimizce bellidir. Gidişden hoşnut olmayan büyük çoğunluk yeter dediği gün ölüm istatistik ve devlet işi olmaktan çıkacak, emekleriyle geçinenler ölüm korkusuyla işe gitmeyeceklerdir.

durmakta, Akşama doğru, Unkapanı'nında bekâr odalarının karşısında bulunan bir kahveye girdiğimde, beklediğim görüntü ile karşılaştım. 15-19 yaşlarında gençler masaları çevrelemiş kâğıt, tavla oynuyorlardı. Havaların soğuk olması, kahvelerdeki genç sayısını, dolayısıyla duman ve öksürük miktarını da artırmış. Kâğıt oynayan gençlerin resimlerini çekince, irkilerek tedirgin bir şekilde ışıktan

rum. Fazla paraya ihtiyacım var. (Fazla dediği para 20-25 bin liraydı) Ayrıca elimde bir mesleğim yok. Bu nedenle, bu tür işlerde çalışıyorum'' diyerek yanıtlıyor Fatih Dölek. Askerliğini yeni yapmış, neşeli güleç bir insan Fatih.

Metin Polat adındaki genç ise;

''4 yıldır İstanbul'dayım. Çalışmadığım, girip çıkmadığım iş kalmadı. Kahvecilik, boyacılık, suculuk, bulaşıkçılık, hamallık ve daha bir sürüsü. Elimde meslek yok. Gerçi on parmak daktilo biliyorum ama iş bulamıyorum. Aile geçindirmek için zorunlu olarak bu tür işlerde çalışıyorum'' diyor.

Hasan Özalp ile Mustafa Doğan ortak bir yanıtta birleşiyorlar ve şöyle söylüyorlar:

''Okuduğumuz, çok çok klasik bir lise. Orda da meslek öğretilmiyor. Çalışma hayatına atılınca çırak olarak başlayamıyorsun. Çünkü 2-3 senelik yetişme evresinde çırağa verilen üçret tek kişinin karnını bile doyurmaz. Aile geçindirmesi bir yana,'' Mustafa Doğan, 'taş boşaltım işinde, Hasan Özalp ise askerliğini yeni bitirdiğinden şimdilik bir lokantada çalışıyor.

Öğrenim düzeyiniz nedir? Okumak istiyor muydunuz? diye sordum.

''Lise ikiden okulu terk ettim'' diyor Fatih Dölek. **''Olanaksızlık yüzünden... Okumak isterim.''**

''Ortaokulu memlekette okuduktan sonra, burda (İstanbul'da) **bir taraftan çalışırken, diğer taraftan Ticaret Lisesine gittim. Okumak istememe karşın, ikisini birarada yürütemedim. Altı nüfus geçindirmek zorundaydım. Birinci sınıftan terk ettim''** diye yanıtlıyor Metin Polat.

''Ortaokuldan terk'' diyor Mustafa Doğan. **''Çalışacak kimsem yoktu. Okuyup doktor olmak istiyorum. Sonuçta taş boşaltman doktoru oldum.''**

Hasan Özalp ise ilkokul mezunu. O da diğer arkadaşları gibi okumak istiyormuş ama **''okuyamamış işte.''**

Bekar Hanında 8 bekar odası var. Odalarda oturanların sayısı, odaların genişliğine ve seyyar satıcı tezgahından yapılmış ranzaların yerleşmesine göre değişiyor. Her odada ortalama 8kişi barınıyor. Yaşantıları tek düze ve benzer.

Kazandığınız parayı nasıl değerlendiriyorsunuz?

''Kazandığımız paradan biriktirebildiğimizi ailemize gönderiyoruz'' diyorlar.

İsteyerek mi?

''Hepimiz aile durumumuzu biliyoruz. Tabii ki, isteyerek diye (biraz kızarak) yanıtlıyorlar. (Böylece bir şüphem olduğu için güceniyorlar anlaşılan)

Peki boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

''Kahvede oturarak, kağıt oynayarak, video seyrederek... Gezersek paramız gider. Biriktirdiğimiz de elimizden uçar'' şeklinde yanıtlıyorlar.

Son soruyu da sormak gerekiyor.

Yaşamı nasıl değerlendiriyorsunuz? Önünüzdeki yaşam süreci sizlere neler verebilir, neler bekliyorsunuz?

Sorunun ilk kısmına tek tek yanıtlar, üst üste geliyor.

''Rezalet!''

''Çile.''

''Dert yığını.''

Tek tek yanıt almaya çalışıyorum. Mustafa Doğan:

''Görüyorum. Çevremde insanlar geziyor, eğleniyor, gülüyorlar. Bizim ise, akşama kadar afedersiniz ...ımızdan ter akıyor. Yaşam buysa ki, bu. Olmasın daha iyi. Umutsuzluk içindeyim. Yaşamdan hiçbir şey beklemiyorum.''

kiralatan oteller var.

Öğlen saatlerinde Fatih'te birkahveyegirdim. Sırtında boyacı elbiseleriyle oturup, çay içen üç genç işçinin fotoğrafını çektikten sonra, araştırmanın amacını anlattım. Hemen yanıtlamaya koyuldular sorularımı.

Feramuz Dever aldı ilk sözü:

''İki yıldır İstanbul'dayım. Sigortasız olarak yağlıboyacılık yapıyorum. Memlekette de hayvan besiciliği ile uğraşıyordum. İş bulamayınca da bu işe başladım. 10—15 katlı apartmanın pencerelerine tutunup boya yapıyoruz. Düşmek, ölmek de var işin içinde, ama ücretin içinde yok. Babam bir iftiranın kurbanı oldu, şimdi damda yatıyor. Yazın kazandığımla kışın geçiniyoruz.''

Mustafa Baştan ise:

''İlkokulu bitirir bitirmez İstanbul'a geldim. 7 yıl oluyor. Babam ben 1 yaşındayken annemi terketmiş. Anama ve karım ben bakıyorum. 7 yıldır da sigortasızım. Yazın İstanbul'dayım, kışın memlekette, yazın kazanılır kışın yenir bizde.''

Her iki genç de henüz 20—22 yaşlarında, aile sorumlulukları üstlerinde ve ancak ilkokulu bitirebilmişler. Okuyamama nedenleri de ortak, **''olanaksızlık''...**

Aylık kirası 2.000 TL olan güneş ve temiz hava ile tanışıklığı olmayan bir bekâr odasında kalıyorlar. **''Nasıl olsa haftanın 7 günü çalışıyoruz''** diyor Feramuz.

19 yaşındaki Metin Kılıç 3 kardeşiyle birlikte düşmüş gurbet yollarına. 12.500 TL'lık bir evde kalıyor, 2 erkek kardeş çalışıyor, 14 yaşındaki kızkardeş ise ev işleri ile sorumlu. Gençliğini yaşayamayan, okula, dansa, sinemaya gidemeyen Metin şöyle anlatıyor yaşantısını bizlere:

''8 yıldır İstanbul'dayım. Hamallık, boyacılık, suculuk, fırın işçiliği, bulaşıkçılık, kahvecilik.. yaptım. ilkokul mezunuyum. Okumak bizim gibi kişiler için değil. Okumak paralıların işi. Bize kabakçılık yapmak, su satmak düşer, düşüyor. Bizim bacının deyişiyle ''akşam gidip, akşam dönüyoruz eve'', boş kalan birkaç saat saz çalıp, türkü söylemeyle geçiyor.

Süleymaniye'ye doğru giderken kahvelerin birinde video seyreden gençlerin fotoğrafını çekiyorum. Garson genç biri, ağlamaklı, üzünçlü bir hali var. Çay ısmarlayıp anlatıyor derdini Celal Kahraman:

''Bir sarhoş gelmişti. Oturanlara sataştı, iterek dışarıya çıkardık. Karakola gidip ''beni dövdüler'' demiş. İşte sonuç'' diyerek avuçiçleri kabarmış ellerini gösterdi.

— Kaç yıldır İstanbul'dasın

— **''10 yıldan fazla oluyor. Şimdi yaş 21, hâlâ sigortasızım, hâlâ bir baltaya sap olamadık. 2 çocuk geçindirmek için garsonluğu meslek edindik kendimize. Hayattan ne bekliyeyim, hasta olsam evde çolukçocuk aç, bir gün devlet memurunun biri çıkıp da ''sigortalı mısın?'' demedi, bu kahveye mühür atsalar kapı önündesin. 12 saat çalışıyorsun? Ne beklentisi? Ne boş zamanı?**

Ekmeğin bir ucundan tutup, bir parçacık sökebilmenin mücadelesinde gençlik. Tadına varılmamış, bölünmemiş haklardan, nimetlerden uzakta, Yaşamayı yaşayabilmenin mücadelesinde gençlik... Zorluklarla, acılarla besledik umudu, sevinci, sevgiyi.. Yazgıysa eğer, biz çizmedik. Harcında terimiz var, ama biz böyle cehenneme benzetmedik yaşamı. Yüreğimizi soğuk yalnızlıklara, acılara salmadık, saldılar. **—Cak, cek, cağız, ceğiz..—** diyenlerin, gençliği övüp göklere çıkarırken, çevreye gözlerini kapayanların kulakları çınlasın.

Yaşam diye çizilen bu yol, omuzlar üstündeki bu eğik kafa, bu istemsiz çalışan kol bizim değil. Bizimki gizlisinde yüreğimizin...

Gençlik Komisyonu'nda herkes var gençler yok

Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde 1984-88 5. Beş Yıllık Plana hazırlık olmak üzere görevlendirilen "Gençlik ve Spor Özel İhtisas Komisyonu", dosta düşmana karşı bir rapor hazırlamış ki o kadar olur...

Kapağıyla, baskısıyla, sorunların ayrıntılı çözümlemesi ve önerileriyle resmi bir ciddiyeti olan 235 sayfalık bir kitap. İnsan eline alınca coşkunluktan içi ürperiyor, gözü yaşarıyor. Nasıl yaşarmaz; daha ilk sayfada "Bugünümüzün mutluluk ve huzur kaynağı olan gençliğin..." diye başlayınca yıllardır gençler için söylenenlerden sonra, acaba yanlış mı okudum diye kuşkuya kapılıyor insan. Sonra, "nüfusumuzun genç bir yapıya sahip oluşu, devletin görev ve sorumluluğunun ağırlığını ve önemini arttırmaktadır..." Eh bu da biliniyorsa gençlik yıllardır yaşadıklarını unutacak demekki.

Raporun sayfalarını çeviriyoruz. İkinci sayfada Komisyon Başkanı Avni Akyol'un açıklaması var. Öğreniyoruz ki, ilk aşamada komisyon "Spor Özel İhtisas Komisyonu" olarak görevlendirilmiş. Bu komisyon yapılan ilk toplantısında "gençlik konusunun bilinen öneminden, gereğinden, ağırlığından ve **özellikle** (abç) Gençlik ve Spor Bakanlığınca hazırlanmakta olan yeni bir teşkilatlanma projesi bulunmasından dolayı, 1983 yılı programıyla 1985 yılında kutlanacak GENÇLİK YILI (kapitaller raporun) yıla verilen önemi gösteriyor olmalı, hazırlıklarına başlatılmış olmasından dolayı... komisyonumuz, Gençlik ve Spor Özel İhtisas Komisyonu olarak görevlendirilmiştir. Sevincimiz biraz burkulsa da, biz bir sayfa daha açalım.

GENÇLİK KOMİSYONUNA KATILAN KURULUŞ VE ÜYELER

Komisyona katılan çeşitli kuruluş ve üyelerin isimlerini inceliyoruz. Ne bir gençlik kuruluşu, ne de bir genç var. 234 sayfa rapor balon gibi sönüyor, gerçekliğini, inandırıcılığını, içtenliğini yitiriyor. Nasıl olur da toplumsal bir sorun, sorunun sahibi olan kesim işe katılmadan çözüme ulaşılır. Toplum yönetiminin başarısı, toplumun kesimlerini ilgili olduğu sorunların saptanmasına, önerilerin üretilmesine ve çözümlerine katılmasına sağlamaktan geçmez mi? Bunu sağlamayan yönetimler başarıya ulaşabilir mi?

Komisyon içinde Başbakanlık Tanıtma Müsteşarlığından, Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan, MİT Müsteşarlığı'ndan temsilciler var ama gençlik temsilcileri yok. Gençlik kendi sorunlarının çözümünde, komisyondaki her kuruluştan daha etkindir. Gençlik tanımlanırken sözü edilen dinamiklik, yaratıcılık, girişkenlik kavramları, tumturaklı sözlerin ötesinde bir anlam taşıyorsa, onların bu yeteneklerini kullanacağı, geliştireceği örgütlenmelere ve etkinliklere izin verilmelidir.

Bizce sorunun tek çözümü var. Gençliğin gücünden, insiyatifinden korkmadan, kendi sorunlarına sahip çıkmasını sağlamak. Raporun hazırlanmasında bulunsaydık, gençlik olarak elbette söyleyeceklerimiz olurdu. Ama "hayırlı, uğurlu olsun" dileklerinden başka, söyleyecek şey bırakılmıyor.

Yukarıdaki eleştirilerimiz, gençlik komisyonunu oluşturan "zihniyete" idi. Şimdi de kurulan komisyonun gençliğin örgütlenme sorununa nasıl yaklaştığına bakalım.

Gençlik Komisyonunda kimler var?

Çeşitli bakanlıklardan	32
Üniversitelerden	31
YÖK	1
Jandarma Genel Komutanlığı	1
Türk-İş	1
İş ve İşçi Bulma Kurumu	1
Genelkurmay Başkanlığı	1
TRT	2
Basın Yayın Genel Müdürlüğü	1
Sosyal Sigortalar Kurumu	1
Diyanet İşleri Başkanlığı	1
MİT Müsteşarlığı	1
DPT	1
Anadolu Ajansı	1

Komisyon kendi içinde alt komitelere bölünmüş.. İlk komite Genel Durum Komitesi. Komite raporunda tüm komisyonlara ilişkin hazırlanacak genel rapora esas teşkil edecek, gençliğin genel durumu, gençlik konusunda kurulacak teşkilatın vereceği hizmetin amacı ve bu amaca varmak için, temel ilkeler belirleniyor. Temel ilkeler içinde; devletin gençlik sorunlarına önem vermesi yönetimin her düzeyinde ulusal gençlik stratejisinin oluşturması, kalkınmada temel öğelerden biri sayılması, gençliğin ulusal değerleri benimsemesine yardım edilmesi... gibi ilkeler var. Ancak gençliğin örgütlenmesi konusunda bir şey yok. Temel ilkelere ek olarak verilen bir öneride ise şunlar belirtiliyor. "Gençliğin düzenli ve sürekli bir şekilde, mümkün olduğunca yerel yönetime yönelik ve demokratik ilkeler doğrultusunda kendilerine ilişkin sorunların saptanmasına, kararların verilmesine ve sorunlara ilişkin çözümlerin gerçekleşmesine katılımı sağlanmalıdır." İmzalar Gündüz VASSAF, Ümit KESİM, Bozkurt GÜVENÇ. Hemen karşıdaki sayfada, bu düşünceyi protesto edercesine, Adalet Bakanlığı Temsilcisinin Genel Durum Komitesi Raporuna ek görüşü var. "Teröristlerin hemen hemen hepsi tahsil görmüş gençlerdir..." —Bu ses tanıdık—

Komitelerden bir diğeri Gençlik Hizmetleri ve Gençliğin Örgütlenmesi Komitesi. Rapordaki genel anlayışa bakıldığı zaman böyle bir komitenin varlığı, hele hazırladığı rapordaki görüşler sürpriz oluyor. Rapor konuyu, durumu, sorunları ve önerileri içeriyor. Durumda belirtilen "Eylül 80'de mevcut gençlik örgütlerinin kapatılması nedeniyle gençlik kesiminde etkin bir teşkilatlanmanın olmadığıdır." Bunun yarattığı sorun ise şöyle belirtiliyor; "Şimdiki durumda, gençliğe hizmet ve faaliyet götürmekle görevli kurum ve kuruluşlar ise, karşılarında gençliği temsil edecek, sorumlu yetkili bir örgüt veya merci bulamamaktadır. Zira, gençlik teşkilatlanmış değildir. Gençlerin ilgi duydukları faaliyetleri onlarla birlikte düzenlemek, ortak konularda birlikte çalışmak, sorunları birlikte çözmek ve nihayet birlikte var olmak için de biraraya gelmeye, teşkilatlanmaya ihtiyaç vardır."

Bir başkan ve üç üyeden oluşan komitenin saptamaları ve karşılaştığı sorunu ortaya koyuşundaki açıklık kadar, yaptığı önerilerde yerinde ve uygun.

Gençliğin yaş, düzey, diğer özellikler ve sahip oldukları sorunlar açısından değişik gruplardan olduğuna dikkat çeken rapor, bundan dolayı "tek tip bir ulusal örgütlenmeye gidilmesi çok yararlı görünmemektedir" demektedir. Devletin örgütlenme sorunu açısından görevi belirtilirken şu görüşe yer veriliyor. "Gençliğin kendi içinde örgütlenmesinde, devlet zorlayıcı değil, özendirici, yönlendirici, denetleyici ve gözetici, kısaca değerlendirici olmalı; tek tip bir örgüt modeli oluşturulmasından dikkatle kaçınılmalıdır."

Yukarıda görüldüğü gibi Örgütlenme Komitesinin görüşleri Gençlik Komisyonu Raporu'nun genel ilkelerine mal olamamıştır. Komisyon raporunda örgütlenme sorununa ne olduğu açıklanmayan merkezi örgütlenmenin dışında değinilmiyor.

Demokratik toplum yaşamı, yığınların demokratik örgütlenmelerini zorunlu kılar, bu tür örgütlenmeler demokrasinin varlık nedenidir. Ancak toplum kesimleri bu yolla toplumun sosyal dokusunun oluşumuna katılırlar. Gençlik de bu kesimlerden biridir. Örgütlenmesi kısıtlandıkça, engellendikçe, **içinde gençleri barındırmayan gençlik komisyonu kurma mantığı** sürdükçe demokratik yaşam sakat kalacaktır.

ATİNA MEKTUBU

"Politeknik"in 10. yılında Yunanistan yine yollarda

ARİ ABACI

1973'de 6. yılını tamamlamış olan "Albaylar Cuntası", bir güç, bir taban kazanmaktan çok uzaktı. Tam tersine, kriz gittikçe büyüyordu. Bu krizin derinleşmesinde, halkın cuntaya karşı olduğunu, gittikçe yoğunlaşan eylemlerle göstermesi önemli etkendi. O günlere kadar, protesto ve kınamalara kadar varabilen emekçiler, cuntaya karşı olduklarını grevlerle göstermeye başlamışlardı.

Politeknik olaylarının doruk noktası olan 17 Kasım'dan iki hafta önce tüm ülke çapında başlayan gösteriler, 17 Kasım gecesi Atina Teknik Üniversitesi kapısı önünden başlayıp ABD Elçiliği önünde son bulan büyük bir yürüyüşle tamamlandı. Bu yılki yıldönümüne Yunan Hükümetinin davetlisi olarak 29 ülkenin temsilcisi katıldı.

10 yıl önce Teknik Üniversitenin büyük kapısını ezip geçen tank, "cunta"nın gerçek yüzünü bir kez daha gözler önüne seriyordu.

1973'te 5. yılını tamamlamış olan "Albaylar Cuntası", bir güç, bir taban kazanmaktan çok uzaktı. Tam tersine, kriz gittikçe büyüyordu. Bu krizin derinleşmesinde, halkın cuntaya karşı olduğunu, gittikçe yoğunlaşan eylemlerle göstermesi önemli etkendi. O günlere kadar, protesto ve kınamalara kadar varabilen emekçiler, cuntaya karşı olduklarını, grevlerle göstermeye başlamışlardı. Fakat mücadelenin yoğunlaşması da-

1973 yılının Kasım ayında birtakım olaylar çığ gibi yığılıverir. 28 Ekim'in yıldönümü büyük gösterilerle kutlanır. (28 Ekim, Yunan halkının İkinci Dünya Savaşında Mussolini faşizminin teslim çağrısını reddedip, savaşa girdiği tarihtir.) 4 Kasım günü, Yunanistan'ın eski başbakanı Y.Papandreu'nun **mevliti (?)**, antifaşist bir gösteriye dönüşür. Bu arada, gösteri ve yürüyüşler Yunanistan'ın çeşitli bölgelerinde yoğunlaşır.

14 Kasım Çarşamba günü A.T.Ü.'de düzenlenen formlar sonunda, öğrenciler üniversitede kalma kararı alır. Karar alındığın-

Tabii belirtilmesi gereken bir nokta var. 17 Kasım gecesinden Cumartesi sabahına kadar süren olaylarda, askerlerin tavrı pek o kadar üstlerin istediği gibi değildi. Günün kahramanı —her zamanki gibi— polisti.

Doktorların ifadelerinden, askerlerin açıklamalarından hareket edip, Politeknik Olaylarının dehşetini tüm çıplaklığıyla gözler önüne serebiliriz. Fakat önemli olan, Politeknik Olaylarının bugünkü anlamı ve günümüze getirdiği mesaj vardır.

Kasım 1973 olayları ani gelen bir ayaklanma değildi. Bu büyük olay, gelişmeler-

ha çok gençlerde ve özellikle öğrenci kesiminde görünüyordu.

Öğrenci kesiminin hareketliliği, 1972 yılının başlarında, yüksek öğrenim konularıyla boy gösterir. 1973'te ise lise öğrenci hareketi oldukça yoğunlaşır. Dolayısıyla da albayların öğrenci gençliğe karşı saldırıları da yoğunlaşır.

14 Şubat'ta Atina Teknik Üniversitesi (A.T.Ü.) önünde gerçekleştirilen gösteri ile öğrenci hareketinde yeni bir döneme geçilir. Bunu, 21-22 Şubat'ta 4000 öğrencinin Hukuk Fakültesi'ni 48 saatlik işgali takip eder. 16 Mart'da öğrenciler Tıp Fakültesine kapanır. 20 Mart'ta 2500 öğrenci Hukuk Fakültesi önünde gösteri düzenler.

Konuyla ilgili olarak cunta lideri **Y.Papadopulos**'un 24 Mart'taki demeci çok ilginçtir:

"Üniversitelerde kargaşa çıkaranları ben kendim, elimde tabanca ile kıracağım."

da, burada 1500 öğrenci bulunmaktadır.

15 Kasım Perşembe günü biraz zayıflayan işgal, 16 Kasım Cuma günü Atina'nın çeşitli yörelerinden A.T.Ü.'ne gelen halkın desteği ile güçlenir. Saat 8'e doğru, üniversitenin önü sokaklara dökülmüş halkla doludur. Bu arada polis, gözyaşartıcı bombalarla kalabalığı dağıtmaya çalışır. Öğrenciler bina içinde panik çıkmasını başarıyla önlüyor, fakat polis dışarda toplanmış halkın önünde panikten kurtulamıyor ve o anda yaylım ateşi başlıyor. Politeknik olayları böylece ilk ölülerini vermiş oluyor. Saat 23.00'de Emniyet Müdürü, Papadopulos'un özel sekreterinden, üniversiteye ordunun girmesini "buyuran" emri alıyor.

Geceyarısından birkaç dakika sonra, Atina artık sokaklara inen tanklarla savaş meydanını andırıyor.

Cumartesi sabahı saat 02.59'da da tank Atina Teknik Üniversitesinin kapısını ezip geçiyor.

den kopuk bir öğrenci ayaklanması olarak yorumlanamaz.

Kasım ayında doruğuna ulaşan gösteriler, 1973 yılında ve özellikle bu yılın son aylarında oluşan, somut şartların ve halk mücadelesinin yoğunlaşıp gelişmesinin bir sonucudur. Öğrenci hareketi Kasım 1973'te halkın vurucu gücünü oluşturuyordu. Halk iradesini ifade edebilecek güçte olan, öğrenci gençlik o günlerde zorbalığa karşı mücadelede ön saflarda bulundu.

Fakat Politeknik Olaylarının bu 10. yıldönümünde Atina'da esen havayı bir de A.T.Ü. kapısı önünde çiçeklerin arasına sıkıştırılmış küçük notlardan görelim:

"Siz, Ozanlar! Şiirlerinizi yakmanın zamanı geldi. 18 yaşındaki çocuklar, hayatlarını şiir yapıp, sizin yıllarca yapmaya çalıştığınızın canlı ifadesi oldular."

"Fakat çocuktular vuruldular
Fakat çocuktular öldüler
Fakat çocuktular kazandılar..."

OKUR İLİŞKİLERİ

Bitmeyen sorunlar

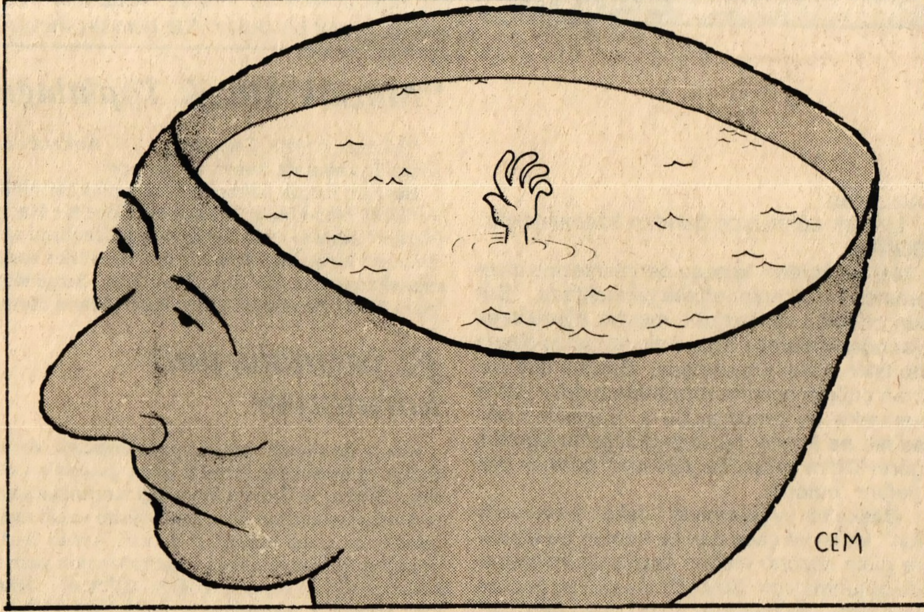
Parası olmayan okumasın demekle eş anlamlı olan üniversitelerde paralı eğitime geçişin özellikle çocuklarını okutmak zorunda olan bir yığın maddi ve manevi sorunların üstesinden gelmeye çalışan dar gelirli ailelere ve okuyan genç kesime ne gibi külfetler getireceğini kestirmek güç olmasa gerek.

Yalnızca varlıklı ailelere ve onların çocuklarına açık kapı bırakacak olan böyle bir sistemin ülkemiz koşullarında uygulanması halinde, üniversite gençliğine sadece ekonomik bakımdan darbe vurmakla kalınmayacak, ilerde var olan sorunlarla da birleşerek iyice içinden çıkılmaz bir sorunlar yumağına dönüşmesi kaçınılmaz olacaktır. Aydın, araştırıcı olması gereken üniversite gençliği bunalımlı, karamsar bir kimlikle çıkacaktır karşımıza ve çıkmaktadır da.

Bu sistemin Amerika'da uygulanmakta olduğu biliniyor. Ancak izlenecek politikaların ülke koşulları doğrultusunda belirlendiğinin gözden kaçırılmaması gerekir ki bunun için Amerika'da uygulanıyor olmasının savunulacak bir yanı olamaz. Oturmuş altyapıları ve refah seviyesinin yüksekliği bu tür sistemi ekonomik bir sorun teşkil etmeksizin uygulama alanı bulmuş olabilir. Ancak ülkemiz açısından durum hiç de Amerika'dakine benzemiyor. Bugün için üniversite gençliğinin ne barınma ne de beslenme gibi en hayati sorunlarına bile bir çözüm getirilememiş olması, altyapının yetersiz oluşu ve bu yetersizliğin beraberinde getirdiği daha birtakım sorunlar giderek çığ gibi büyüyor ve sonucunda eğitimin niteliğindeki düşüşlerin önü alınamıyor. Öğrenciye bir şey verilmeden alınmaya bakılıyor.

Gelişmekte olan bir ülke olarak insan gücüne gereksinimimiz var ve bu insanlar da bu okullarda yetişecek. Onlara köstek değil, destek olalım.

HÜSEYİN SUNA/İSTANBUL

Kim suçlu?

Bir üniversite kliniğinde (Nörolojik Bilimler) hemşirelik yapıyorum. Mesleğimi çok seviyorum. Biz hemşireler zor koşullarda da olsa duyarlı çalışmalarımızla, üretken tavrımızla, özürlü, sağlıksız insanlarımıza yardımcı olmaya çalışmışızdır. Onları en çok en iyi anlayan bizler olmuşuzdur. Bu böyle biline, yazıla...

Pratik çalışmanın az gelişmişliği ile birlikte, daha iyi şeyler üretmek, sorunlarımıza daha çağdaş daha bilimsel yaklaşmak için hiçbir fedakârlığı esirgememişizdir. Genellikle zor koşullarda çalışırken, kendi yaratıcılığımızla eksiklerimizi, hatalarımızı yinelememeye, azaltmaya çalışmaktayız. Diğer iş arkadaşlarımızla uyum sağlayamamak da cabası. Nedense pek duyarlı göremiyorum onları sağlık konusunda.

Meslek yaşamımda sosyal ilişkilerimde en yakın dostum kitaplarım olmuştur. Kitap okumanın doğallığı, kelimelerle ifade edilemez. Herkes bu alışkanlığı edinememiştir, ne yazıkki toplumumuzda. Şu günlerde mesleğimle ilgili beni oldukça etkileyen bir kitap elimde. Bu tür bir bilgi kaynağını bize ileten Sayın Doç. Dr. Haluk Yavuzer'e teşekkür etmek isterdim.

Yavuzer, Çocuk ve Suç adlı kitabının "Çocuk Suçluluğu" bölümünde korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili olarak şöyle diyor:

"Islah evlerinde mahkûmiyet sürelerini dolduran genç, yetişkin tüm tutukluların, bu kurumlarda yeniden topluma kazandırılmalarında etkili olacağına inandığım, yaşama koşullarının düzeltilmesiyle ilgili bir sürü sorun çözüm beklemektedir. Buralardan tahliye olan suçlu çocuklarımızı hor görmeden, aşağılamadan, yüreklerindeki iyiye yönelme isteğini kırmadan yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olmak, toplumsal ve insancıl bir görevdir. Onlara iş vermediğimiz, yardımcı olmadığımız, onları topluma kazandırmak için sahip çıkmadığımız sürece bu gençlerin yeniden suç işlemek zorunda kalacaklarını ve ceza kurumlarına geri döneceklerini unutmamalıyız. Suç işlemeyle cezalandırma arasındaki kısır döngüyü kırmak hiç de olanaksız değildir."

Hemfikir değil miyiz?

"Güzel günler göreceğiz çocuklar,
Güneşli günler göreceğiz.
Motorları maviliklere süreceğiz çocuklar,
Işıklı maviliklere süreceğiz..."

FERHAN ARICAN
İSTANBUL

Ansiklopediler

Son yıllarda ülkemizde bir ansiklopedi yayımlama furyası görülmektedir. Batılı bir ansiklopediyi alıp dilimize çevirtmek ve bu arada bir miktar da ülkemizle ilgili bilgi eklemekle bir ansiklopedi ortaya koymak mümkün olmaktadır. Bunların birçoğunda bilgi yanlışlığı bulunduğu zaman zaman ortaya konulmaktadır. Bir insanın bütün bilgiyi denetlemesi ve ansiklopedinin yanlışlarını ortaya koyması elbette düşünülemez. Ama, uzmanları, bunları inceleyip yazmaktadırlar. Benim uzmanlık alanım olmasa da, bir ansiklopedinin daha ilk fasikülünde yer alan Sait Faik ABASIYANIK ile ilgili maddeyi inceler ve buna göre bir yargıya varırım. Bu yazarımız için verilen tam bilgiye hiç bir ansiklopedide rastlayamadım bugüne dek.

Televizyonda ve çeşitli yayın organlarında yapılan tanıtılarla yayımlanacağı duyurulan **Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi**'nin ilk fasikülünde de yöntemimi uyguladım ve gördüm ki Abasıyanık ile ilgili bilgiler gene noksan. Nedir bu noksan olan bilgiler? Ayrıntıya girmeden hemen söyleyeyim ki yayımlanan kitaplarının adları tam değil. Bilgi Yayınevi'nce yayınılanan **Balıkçının Ölümü, Açıkhava Oteli, Müthiş Bir Tren** adlı kitaplarıyla **Yaşamak Hırsı** adlı çeviri romanı anılmamıştır. Bu kitaplardaki yapıtlar onun değil midir? Onun ise neden burada anılmamıştır. Ölümünden sonra çıktıkları için anılmadıysa **Tüneldeki Çocuk** ile **Mahkeme Kapısı** neden anılmıştır?

Üzüldüğüm için bu yazıyı yazdım. Oysa sağlam bir kaynak olacaktı bizim için. Şimdi, içimde bir kuşku var: Öbür maddelerde de buna benzer noksanlıklar ya da hatalar yok mu acaba?

GÖZDE OZAN/İSTANBUL

Sabah tiryakiliği: Gazeteler

MESUDE HONSARİ

Günlük gazeteler, yaşantımızın bir parçası değil, ta kendisi oldular artık.

Gazete okuma tutkusu, bir tiryakilik halinde bütün yurdu sardı.

Nasıl ki, parmak aralarına alınarak dudaklara iliştirilen ve ucundan yakılarak, çekilen nefeslerle duman duman ciğerlerimize doluyorsa sigaranın tadı ve etkisi, gazete de, ellerimizin telaşlı davranışlarıyla sayfa sayfa açılıyor, her meslek ve her yaşta okuyucunun gözlerinde satırlaşıyor, renkleniyor ve aynı anda bir gönlün çırpıntısında yerini buluyor.

Gazetelerimiz, yıldan yıla büyüyen, boy atan, dağarcığına yeni bir şeyler ekleyerek yürümeye çalışan bir çocuğun durumuna ne kadar da benziyor.

Türkiye'de özgürlükler, Türkiye'de bunalımlar, anarşik olaylar, öldürmeler, kazalar, bayramlar, seçimler, eski ve yeni hükümetler, radyo ve televizyon, yayınlar, ödüllü yarışmalar, moda, sinema, tiyatro, karikatür, fıkra, roman, aktüalite, içte ve dışta dünyanın tüm olayları, günlük gazete sayfalarının besini. Onlarla besleniyor ve onlarla yaşıyorlar..

....

İnsanların, üzerinde yaşadıkları evrenle ilişkileri sonsuz.

Bir uzay alemi, bir denizaltı dünyası, insan zekâsının düzenli bir tempo ile çalışarak elde ettiği türlü bilim dallarındaki başarısı ve bütün evren, gazete sayfalarında dizgi dizgi, insanların gözleri önüne seriliyor.. Gazetede dünya dile getiriliyor.. Gazeteye susamışlığın nedeni bu...

....

"Boyalı basın" diye adlandırılan bazı gazeteleri bir başka yönden alırsanız, kadın çıplaklığını ön planda sunarak, kadını sergileme göreneği, ahlak, karakter ve insan değerine acımasızca sıkılan kurşunlardan öte bir anlam taşır.

Bu kurşunlar, tabanca namlusundan çıkanlar kadar sesli ve vınlamalı değildir. Ama, amacını şaşmayan öldürücü kurşun taneleridir.. Kalem tutan ellerde, fırça tutan ellerde yumuşatılmış ve ılıklaştırılmış, gülen gözlerden, gülen yüzlere fırlatılıyor acımadan, sorumsuz bir düzenin düzenleyicileri tarafından.

Bu arada "kadın", içini saran başkaldırma duygularını unutmaya zorluyor kendisini..

Basın özgürlüğü, yazı ve resimde eşit haklara sahip.. Kadın çıplaklığını bir kazanç karşılığı sergileme alışkanlığı ahlakın ve dürüstlüğün ötelerine kadar uzanan bir "suç" oluyor aslında..

Kadının kadınca hakları, çıkarcı bir sömürünün yolunda harcanıyor ve bu arada "ahlak ve karakter" kurşunlanıyor açık açık..

....

Gazeteler bir yaylım ateşin sıcaklığında mutlu.. Okuyucular ise, bu yaylım ateşi, gönüllerinin bütün özlemiyle içlerine sindiriyorlar.

Evren, gazetelerin sayfalarında olaylar, haberler çerçevesi içinde yaşıyor olanca kocamanlığıyla.

Bu kocamanlık "İNSAN"ın duygu ve yaşam dağarcığı olan gönlünde büyük bir çarpıntı, büyük bir ruhi yıkıntı oluyor aynı zamanda.. Çünkü, her sabah, parmaklarımız bir tiryakiliğin özlemiyle mutlu: Gazete, gazete, gazeteler.. Yazılar, resimler, haberler..

Dönen bir evrenin dört bucağından gelen en kötü haberler, en iri dizgilerde, en iç parçalayıcı resimlerle gözlerimizin önünde..

....

Önemli bir sömürü sorunu da, gençlerimizin durumu: Türkiye'de gazetelerin görevi sadece uyutucu, oyalayıcı, gerçeklerden soyutlayıcı bir yayıncılıkla okurun karşısına çıkmak mıdır?

İnsanlarımızın ve gençlerimizin eğitime, öğretime, fikir ve bilime yöneltici yayınlara hiç mi gereksinimi yoktur?

Gazetelerin bol resimli, bir renk cümbüşü içinde ki görünümleri, holdingleşen gazete patronlarının basitten de öte bir ruh yapılarını yansıtmıyor mu?..

Gençlerimizi de aynı dar çerçeve içinde gördükleri ve göstermeye yeltendikleri apaçık ortada..

Onları da kendi seviyelerine indirmek istekleri, o tür yayınlarla oyalamaları, gençliği yanlış değerlendirmelerinden kaynaklanıyor.. Onların gençlere verdikleri yalnız sinema, spor, seks, oyun, bulmaca ve bol bol çıplak kadın resimleri..

Gençlerimizin yalnız bu tür çarpıklıklara ve saçmalıklara mı yatkınlığı var sanıyorlar.. Öyle ise, işte en büyük yanılgı bu noktada başlıyor.

Gençliğe iyi, güzel, gerçek, yüceltici ve eğitici yayınlar sunulduğu zaman, gazetelerimiz onlara karşı görevlerini yapmış sayılabilir ve saygınlık kazanırlar..

Bugünkü durumda ise, gazete patronları keselerini bol bol şişirirlerken, gençlere sundukları sadece "göz boyayıcılık"tır o kadar...

BÜYÜTEÇ

BİYOLOJİDEN

● **Tropikal balıklar başları sıkışınca cinsiyet değiştiriyorlar. Tropikal balıklarda cinsiyet değiştirme 23 ayrı familyada, 7 değişik yolla gerçekleşiyor. Utak Üniversitesi'nden Prof. Michael Ghiselin'in kalabalık balık sürülerinde cinsiyet değiştirmenin, cinslerden birinin üremeye katkısının diğerine göre çok farklı olması halinde ortaya çıktığını öne sürüyor. Örneğin; birkaç büyük erkek balık, dişileri gözaltında tutarak çiftleşmeyi tekellerine aldıklarında, küçük balıkların üremeye katılma şansları hemen hemen yok oluyor. Erkek balık olabilmek, büyük erkek balıklarla mücadele edebilmek için, ergenlik sonuna kadar çift cinsiyetliliklerini (görünüşte dişilik) sürdürmek zorundalar.**

PSİKOLOJİDEN

● **100 saati aşan uyku yoksunlukları, insanda deneysel bir akıl hastalığı geliştirebiliyor.**

DÜNYADAN

● **ABD'de 229 yıldan beri yalnızca erkek öğrencilerin okuduğu Colombia Üniversitesi'ne bu yıldan itibaren kız öğrencilerde alınmaya başlandı.**

GENÇLİKTEN

● **Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nde Zemin Mekaniği Laboratuvarı öğretim elemanı yokluğu nedeniyle çalışmıyor.**

SORUŞTURMA

Orhun alfabesi temelde Türk karakterlidir

SOMUT ARAŞTIRMA MERKEZİ

"Türk yazısı Asya'dan bu yana kesintisiz mi sürmüştür" konusunun araştırılması amacıyla, SOMUT gazetesinin organizasyonu ve Süleymaniye Kütüphanesinin yardımlarıyla bir tartışma düzenlendi.

Tartışma Perşembe günü saat 17.00'de Süleymaniye Kütüphanesinde yapıldı. Tartışmaya davet edilenler arasında; Prof. Ali Alpaslan, Afif Erzen, Doç. Nejat Diyarbekirli işlerinin yoğunluğu dolayısıyla katılamadılar. Diyarbekirli konu hakkında yazacağı yazı ile dışardan da olsa tartışma ortamı içinde olacağını bildirdi.

TARTIŞMAYA KATILANLAR

Prof. Muharrem Ergin:	İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Prof. Oktay Aslanapa:	İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümü
Ersü Pekin:	Ressam (Türk halı ve kilimleri üzerine araştırma ve incelemeler yapıyor.)
Muammer Ülker:	Süleymaniye Kütüphanesi Müdürü. Tartışmanın organizasyonu ve gerekli kaynakların temin edilmesini sağladı.

SOMUT: Sayın Uzmanlar, SOMUT gazetesi şimdiye kadar hiç değinilmemiş bir konu ortaya attı. Bu konu, Türk yazısının Asya'dan bu yana kesintisiz sürdüğü.Orhun Alfabesi'nin resmi olarak kullanımı çok eskilerde kalmasına rağmen, Türk halı ve kilim motiflerinde bu harflerin yaşadığı, yaşayabileceği düşüncesiydi. Bu konu hakkında düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

O. ASLANAPA: Böyle bir sav doğru değildir. Orhun haflerinin Türk halı ve kilimlerinde yaşaması söz konusu değil. Bu yazılar 1883 tarihine kadar okunamamıştır. Danimarkalı Thompson ilk kez bunları okumuş. Ne olduğu bile yeni anlaşılmıştır. Ne olduğu bile anlaşılmayan şeylerin sürmesi söz konusu olamaz. Zaten bana göre benzerlikte yok. Yalnızca yakıştırmadır. Fakat eski damgalardan bazı motifler halılara, kilimlere girmiş olabilir ama Orhun Alfabesi olamaz. Orhun Alfabesinden sonra bir de Uygur Alfabesi var, Türklerin kullandığı. Uygur Alfabesi 15. yüzyılın sonuna kadar kullanılmış. Bence bu yakıştırmadır, gerçeğe dayanmıyor.

M. ERGİN: Ben daha öncede belirtmiştim. Ben Oktay Beyden biraz farklı düşünüyorum. Zaten Orhun Alfebesinin harflerinin kendisi de damgalara dayanır. Diğer bir nokta, Orhun Alfabesi millidir, Türk buluşudur. Temelde Türk karakterlidir.Üçüncüsü bu alfabe Türklerin şekil telakkisini, dünyayı, doğayı nasıl şekillendirdiklerini gösterir bir karakter taşımaktadır. Yani mesele; Türklerin alfabeyi halıya kopya etmek yerine, Türklerin geometrik şekillerde doğayı görmek istedikleri şeklinde anlatılırsa daha iyi olur. Orhun Alfabesinde de bu var, Türk halı ve kilimlerinde de bu var. Ben sizin savınız üzerine oturup düşündüm. Türk şekil anlayışının her iki unsurda da benzerliği söz konusu. İlginç bir sav.

E. PEKİN: Ben kesin konuşmak taraftarı değilim. Özellikle halı ve kilimlerdeki motifler konusunda, birşeyler söyleyebilirim fakat yazının sürekliliği konusu beni aşar.

şılaştırılabilirse, belki benzer motiflerin taş üzerinde, halı üzerinde, çini üzerinde benzerlikleri araştırılırsa paralellikleri sağlanabilirse, belki şekil, belki konu olarak o zaman Orhun Alfabesine gidilebilir belki, belki de gidilmez. Kilim motiflerinin toplanması gerekir. M. Ergin'in söylediği gibi daha önceki damgalarla da bağlantısı kurulabilir.

SOMUT: Bu konuda Türkiye'de ve dünyada Orhun Alfabesinin Türk halı ve kilimleriyle ilişkisini ilişkisizliğini gösterir bir araştırma var mı?

O. ASLANAPA: Orhun Alfabesinde sanmıyorum ama Çin harflerinin dokumalara yansıması üzerine Çin'de bir araştırma var. Arap harfleri ile yazılmış halı ve kilimler de var. Grek harfleriyle yapılmış halılarda var. Fakat bunun Orhun, Göktürk Alfabesine kadar götürülmesi bence pek kolay değil. Damgalarla bağlantı kurulabilir. Halı ve kilimlerde geometrik süslemeler her zaman olmuştur. Motifler harflerle uzak, yakın bazı benzerlikler gösterebilir. Fakat bunlar dokumanın tekniğinden, kendi özelliğinden gelen şekillerdir. Bunun için her yerde yapılmış ve sürdürülmüştür. Bunlar örerken kendiliğinden ortaya çıkar.

M. ERGİN: Dokuyucular için alfabenin halıdaki taklidi söz konusu değil, yalnız doğayı şekillendirme var. Bakın şurada bir Orhun harfi var, bu hemen hemen tüm halı ve kilimlerde kullanılan bir motiftir.

O. ASLANAPA: Geometrik şekiller şu veya bu şekilde birbirine benzeyebilir.

M. ERGIN: Orhun Alfabesi ile, motifleri arasında birçok benzerlikler var.

SOMUT: Bizim savımız zaten bire bir yansıması değildi. Doğaldır ki dokuma tekniğinden kaynaklanan bazı özelliklerden dolayı harflerin deforme olarak yansıması doğal değil mi? Önemli olan Orhun Alfabesinin hâlâ günlük yaşamda da olsa sürebilmesi değil mi?

O. ASLANAPA: Bilinçli olarak değil.

M. ERGİN: Bilinçli olmadığını bende kabul ediyorum.

O. ASLANAPA: Göktürk Alfabesine benzeyen olduğu gibi, hiyeroglife, uygur Alfabesine de benzeyenler olabilir. Bunlar tekstilin kendi özelliğinden gelen geometrik formlardır.

E. PEKİN: Bende dokumalar için sizinle aynı düşüncedeyim. Dokuyanlar, bu alfabeye bakıp dokudular diye bir şey olmaz. Ama şuraya çevrilebilirse sizin savınız da sanırım önem kazanır, belki şekil değiştirebilir. Kim olursa olsun, bir şey yaratan, bir güzellik yaratan insan sanatla meşgul olmuş demektir. İster bunun farkında olsun, ister olmasın. Halı dokuyan her kadına sanatçı demek mümkün değil ama, halı dokurken dokuyucunun bir yaklaşım biçimi var. Bu yaklaşım biçimi ya sanatçı kişiliğinden gelir ya da geleneklerinden, kültüründen gelir. Bizim tüm sanatlarımızda olduğu gibi bir doğa stilizasyonu var halı ve kilimlerde de. Ben resim eğitimi gördüm. Bir çiçek yapmak istiyorsanız, önce çiçeği etüd etmeniz gerek. Sonra onu kişiliğinizle, kültürünüzle birleştirip tuvale yansıtırsınız. Burada karşımıza 2 soru çıkar. Acaba halı dokuyan insanda böyle bir davranış mı vardır. Yoksa halı dokuyan insan halı tekniğine uygun olarak, çevresinde çok yaygın olan, belki kendisini çok değişik şekillerde etkileyen dini islami demek istemiyorum-kültürel etkiler içinde. Nasıl bir stilizasyona uğradı. Eğer Türkler ille de geometrik motifleri tercih etmişlerdir dersek, o zaman Türklerin tarih içindeki gelişmelerine bakmamız gerek, örneğin, çinide çok fazla geometrik motif yoktur.

O. ASLANAPA: Hayır çinilerde geometrik motif vardır. Selçuklu çinileri tamamen geometriktir.

E. PEKİN: Fakat tamamen bir teknoloji meselesi. Osmanlılar geldikten sonra o geometriden vazgeçiliyor. Gene bir geometri var

Yörük kilimi

ama yuvarlak geometri. Fırça müsaade etmektedir artık. Halı ve kilimlerde bu pek yok, İran halıları ile karşılaştırırsak, İran halılarında daha yuvarlak hatlar gözüküyor, bu da dokuma tekniğinden, atılan düğümün farklılığından, belki. Ben sözü şuraya getirmeye çalışıyorum. Tek ve tek araştırma yapmadan, hepsi (teknolojik ve kültürel) incelenmeden "şudur","budur" deme olanağı yok.

O. ASLANAPA: Hangi halıya baksanız şu görmüş olduğunuz harfler var, ama kanımca bu harfler Göktürk Alfabesi ile ilişkili değil. Tekstilin özelliklerinden kaynaklanan bir yapılanma var.

M. ERGİN: Peki niye bu özellik Türk halılarında gözüküyor da, İran halılarında gözükmüyor?

O. ASLANAPA: İran halıları çok sonradır. Halı sanatının temelinde Türk halı sanatı yatıyor. 15. yüzyıla kadar İran Halı sanatı diye birşey yok.

M. ERGİN: Türk halısının eskilere dayanması bizi desteklemez mi? Orhun'lara kadar uzanabilir.

O. ASLANAPA: Bu şuurlu birşey değil. Mühürlerde olabilir.

M. ERGİN: Şuurlu birşey olması şart değil. Zaten daha öncede belirttiğim gibi alfabe damgalardan oluşmuş. Biz alfabeyi daha çokyüzyıldan itibaren izliyoruz. Fakat Orhun yazısından önce, taşların üzerinde Yenisey yazısı denilen bir yazı vardı. (4-5 yüzyıl) Orda harfler 150 tanedir. Burda 30 tane. Böylelikle Türk yazısı Hunlara doğru yaklaşmaktadır. (Orhun Alfabesi daha damga aşamasındadır) Eski halılarda da geometrik şekilleri görüyoruz, Orhun Alfabesinde de bunu görüyoruz, birçok harfler tamamiyle benziyor. Halımızda eski, bu yazı da eski, bu da bize ait diğeri de aradaki benzerlik kesin. Bir geometrik benzerlik var, bir'de her damganın, motiflerde tek tek görüntüsü var.

O. ASLANAPA: Damgaların sürdüğü bir gerçek.

E. PEKİN: Biz geometriyi hep köşeli için kullandık, geometri hep köşeli olmayı gerektirmez. Başka bir şekilde gidersek, belki başka bir tarafa kayabiliriz. Bizde geometri olarak kastedilen hep köşeli şekiller.

M. ERGİN: Köşeli şekiller ve düz çizgiler.

E. PEKİN: Keçe üzerinde rahatlıkla yuvarlak çizgileri yapabiliyor çünkü keçe buna izin veriyor. Oysa taşın üzerinde bunu yapmak çok zor. Köşeliyi yontmak daha kolay. Arap yazısının da Osmanlı eliyle biçim alması, onun kâğıt üzerinde rahatlıkla hareket edebilmesinden geliyor. (Kufi örnekleri) Köşe gittikçe yumuşamaya başlıyor. Köşenin yumuşaması genel karakterin kaybolmasına yol açmıyor. Farklı bir şekle dönüşüyor ama Avrupalı el işçisine benzemiyor. Bu karakterin köşeli olarak başlaması köşeli olarak sürmesini gerektirmiyor.

SOMUT: Konu bu tartışmada çözümlensin, hemen bir sonuca bağlansın, diye bir aceleciliğimiz yok. Gerçek amacımız konunun araştırılması, araştırma ortamının yetkililerce hazırlanması. Biz böyle bir konuya gazete olarak eğilirken, istiyoruz ki bizden daha fazla konu ile ilgili olan yetkili merciler de konuya eğilebilsin.

O. ASLANAPA: Temel halı kilim motifleri toplanarak bunların incelenmesi gerekiyor. Bazı halı örnekleri var ki birbirinin tekrarı bunlara gerek yok.

M. ERGİN: Bu araştırmayı ağırlıkla sanat tarihçilerin yürütmesi gerek. İkinci noktada tüm halılardaki motiflerin saptanması, bunların ressam titizliğiyle incelemesi, son olarak da, toplanan bu motiflerin, Orhun Harfleriyle karşılaştırılması gerekir.

O. ASLANAPA: İlk kez bu kullanma ne zaman ortaya çıkmış, araştırılması gerek. Tabi bazı eski kilimler günümüze kadar gelmemiş (16.yüzyıl ve öncesi) bunlarda araştırmanın zor yanları olacak.

E. PEKİN: Ben konuya birkaç şekilde yaklaşmak istiyorum. Kilimlerin araştırılması şart. Fakat bu araştırma bugünden başlayarak geriye doğru yapılmalı. Çünkü bugün kilim dokuyan ve o motifin adını bilen insan sayısı giderek azalmaktadır. Özellikle ve itina ile önceden yorum yapmaktan kaçınılmalıdır. Bu arada Orhun alfabesi ile benzerlikleri araştırılır. Fakat bu araştırma büyük bir ekip ve para işidir. Şimdiye kadar çeşitli insanlar kendi paralarıyla devletin meclisi maaşla bu araştırmaları yapmaya çalışıyorlardı. Fakat bu tür araştırmalar böyle yapılmaz. Belki siz bir gazete olarak böyle bir araştırmayı üstlenemezsiniz, ama basın bu araştırmanın önemini vurgularsa, bu araştırmanın finansmanı sağlayacak kaynakları harekete geçirebilir derim. Bilim adamları hazırdır böyle çalışmalara.

Teşekkürler.

SERGİ

Araştırma yapılmalı derim. Ama bu araştırmayı da ille Orhun alfabesine bağlamak amacı olmamalı. Zaten halı ve kilim motiflerinin ki sayısı binlerin çok üzerinde sayısı kesin olarak bilinmiyor. Motiflerin halı ve kilimlerde özel bir adı, bir anlamı vardır. Özellikle yaşlı insanlar, yaşlı dokuyucular sorduğunuz da bunları söylüyorlar. Anadoluyu gezdiğinizde çeşitli yerlerde bu benzer isimlerle karşılaşabiliyorsunuz. Bu tarih içinde de sürdürülebilirse yani bugün yaşayan dokumalardaki-özellikle köylerde kilimlerde sürmektedir, çünkü halı ticari bir meta haline dönüşmüştür -motifler toplanabilirse, bunlar müzelerdeki halılarla, kilimlerle kar-

"Türk yazısı Asya'dan bu yana kesintisiz mi sürmüştür" tartışmasına katılanlar toplu halde

İbrahim Akyürek

Mustafa Ayaz'ın neş'eli ve dinamik anlatımı

AYLA ERSOY

Sanatın işlevlerinden birisi de, bireyleri bir süre için de olsa kendi duygu ve düşüncelerinden uzaklaştırıp, bireysellikten kurtarmaktır. Bu olguyu zaman zaman her birimiz kendi yaşantımızda dialektik bir biçimde yaşamaktayız. Mutlu neşeli bir günümüzde izlediğimiz bir oyunun etkisi ile tüm neş'emizi yitirebildiğimiz gibi, hüzünlü bir günümüzde gördüğümüz coşkulu bir resim kısa bir an bile olsa, bize kendi sorunlarımızı unutturup, olumlu katkıda bulunur. Mustafa Ayaz'ın 5 Kasım'da Nişantaşı Garanti Bankası Sanat Galerisi'nde sergilediği son çalışmalarını izlerken düşündüm bunları.

İnsanın içini ısıtan, kabına sığmayan bir neş'e ve ışıklı aydınlık görüntüler, yaşama sevinci aşılıyor insana bu sergideki resimler. Galerinin duvarlarını süsleyen suluboya ve yağlı boyadan oluşturulmuş 33 resimdeki coşkulu şiirsel duyarlılık bir anda bizi de sarıveriyor. Sanatçının esin kaynağı ve çıkış noktası tüm resimlerinde insan, sevecen bir bakış açısından değerlendirilen çizgilerle, insana aşık bir kişiliğin yaratımları bir bütün oluşturuyor bu sergide. Anlatımcı ressamlara özgü bir duyarlıkla hem dış dünyaya, hem de iç yapısını iyimser gözlemlere dayandırarak, güncel kent yaşamından kesitler yansıtıyor, özgün biçim olguları ile sanatçının coşkulu duyarlığı, somut gerçek yaşamı aşırıya kaçmayan bir fantazi ve büyüleyici bir ustalıkla birleştirmekte.

Hemen her resimde hakim figür kadın. Oturmuş sohbet eden, güneşlenen, kayak yapan kentli kadınlar, ekspresyonist bir üsluplar bazen armonik renk ve leke öğeleri, bazen de kontras renklerin çarpıcı zenginliğinde şekillenen neş'eli ve dinamik bir anlatımın ürünleri. Mavi ve mor renk dokuları sarı, turuncu lekelerle, ölçülü bir deformasyona uğramış dinamik çarpıcı görüntüler sergilemekte.

EĞİTİM

Biz ne yapmalıyız?

VEHBİ BELGİL

Teknik öğretim yolunda yapılanları özetledim. Bunları bir sonuca bağlamak zamanı şimdi gelmiştir. Aksi halde, yazdıklarım, bilgi gösterişçiliğinden öteye anlam taşımaz. Türkiye, eğitim sorununun çözümünü büyük ölçüde teknik eğitimde gördüğüne göre, başka devletlerin deneyimlerinden yararlanmak zorundadır: Amerika'yı ikinci kez keşfetmemek için...

Fransa ve diğer ülkeler deneyimlerinden ülkemiz için şu sonuçlara varabiliriz:

• Üniversite kapısında şimdiki yığılma, teknik eğitimle önlenemez. Bu düzeye yükselmiş öğrenciyi torna başına gönderemezsiniz, gönderseniz de hayır bekleyemezsiniz. İşe, öğretimin daha alt basamaklarından başlamak gerekir.

• Ancak, meslek öğretimi 6-7 yılda da öğretilemez. En çok bir yıl içinde tamamlanır. Bunun için de, meslek dışı bilgiler bir kenara itilir. Tornacılık için, örneğin, toplama ile çıkarma mı lâzım? Sadece bu öğretiliyor, çarpma ve bölme öğretilmiyor. Tabii ahlak, din, turizm, sanat tarihi falan gibi dersler de devreye girmiyor.

• Üçüncü iş, ülkenin iş olanaklarının sayımını, dökümünü yapmaktır: Türkiye'de hangi işler vardır, her birinden kaç yetişkine gereksinme vardır? Tabii durmadan ortaya çıkan yeni işler de hesaba katılmalıdır. Bilgisayarcılık, programcılık, videoculuk... gibi.

• Dördüncü iş, ülkenin öğretim üyesi potansiyelinin belirlenmesidir. Hangı işi kim öğretecek? Daha da önemlisi, nasıl öğretecek? Çünkü çabuk meslek öğretimi "hoca anlatsın-öğrenci dinlesin" yöntemine göre değil, "öğrenci yapsın-hoca denetlesin" yöntemine göre yürütülmektedir. O zaman da, hocaların yetiştirilmesi sorunu ortaya çıkar. Yani, usta yanında çırak yetişir gibi öğrenci yetiştirilmez.

• Beşinci sorun, her mesleğin enaz altı, en çok 12 ayda nasıl öğretileceğinin saptanmasıdır. Freze ile on işlem mi yapılıyor? Bunların altı ay içinde eksiksiz öğretilmesi gerekir. Terzilik için 20 işlem mi söz konusudur? Altı ayda bunların öğretilmesi gereklidir. Hem de uygulamalı olarak.

• Altıncı iş, öğrenci sayısını tesbit etmektir. Yalnız okul öğrencilerinin değil, halktan öğrenmek isteyenlerin de sayısının saptanması. Yaşı geçtiği halde iş öğrenememişler, işini kaybedenler, boş gezenler, eşi öldüğü için iş öğrenip çocuklarının nafakasını sağlamak isteyenler, teknik yenilikler sonucu işlerini yitirenler: Atlı arabacılar sorunu gibi.

• Yedinci sorun, ders araç ve gereçleri sorunudur. Meslek öğretiminde sınıflarda 12'den fazla öğrenci bulunmadığını, bunların hepsinin kendi araç ve gereçleri ile meslek öğrendiklerini söylemiştim.

Burada, öğrenci sayısını en çok 15'e çıkarabiliriz. Daha çoğuna işin tahammülü yoktur. Çünkü, meslekte önemli olan bilgi değil, beceridir. Sadece anlatmakla, kitapla, kuramsal bilgilerle doktor, mühendis yetiştirebilirsiniz. Ama, meslekte böyle şey olmaz. Sıhhî tesisatçı boru döşemeyi ya yapar, ya yapamaz. Ortası yoktur bu işin. Radyonuzu, televizyonunuzu tamir için götürdüğünüz emekçiden aracınızın çalışmasını beklersiniz. Bunda lafa yer yoktur. Bunu yapabilmek için de her öğrencinin makine başında, makas başında, tezgâh başında yetişmesi gerekir.

Meslek öğretiminde hocalar hep kolaya kaçma eğilimindedir: O anlatsın, öğrenci kuzu kuzu dinlesin. Olmaz böyle şey. Hoca, öğrenciden çok yorulacaktır. Durmadan soru soracak, yanlış yapılanları düzeltecek, her yanlış için tartışma açacaktır... bu yapılmazsa göz boyamacılık olur. Hocaya bu alışkanlığı vermek lazımdır.

• Sekizinci sorun, sınav sorunudur. Öğrenci, mesleğinin her işini tam bilerek çıkacak biçimde yetiştirilmeli, sınavlar bütün bu bilgileri ortaya koyacak biçimde yapılmalıdır: Daha doğrusu son sınavlar. Meslek öğretiminde sınav diye bir şey yoktur. Çünkü, hoca, öğrenciye hergün not vermektedir: Makine başında. Hoca, yarım buçuk bilgiyi yeterli göremez. Görürse, öğrenci, ötesini öğrenemez. Toplamayı bilmeyen, yarım buçuk bilen adama çarpmayı öğretemezsiniz. Çünkü, çarpmanın hiç olmazsa yarısı toplamadır. Meslek öğretiminde ilke: 1) Kolaydan güçe gitmek, 2) Bir şeyi tam öğrenmeden ötekine geçmemek. Hoca derste bunu yapacağına göre hergün derslikte yazılı sınava gitmez. Öğrencisini iyi tanır.

Sınav, bütün bilgileri kapsar. Öğrenci terzi, belirli bir süre içinde örneğin bir erkek giysisi, kadın giysisi, çocuk giysisi diker. Son sınav buna göre yapılır. Kaynakçı, örneğin bir kalorifer kazanını sağlam, güzel görünüşlü ve çabuk yapar. Böyle kazan kaç saatte yapılacaksa. Zaman işine önemle dikkati çekerim. Üç saatte yapılması gereken dişliyi öğrenci 5 saatte yaparsa başarılı sayılmaz. Çünkü kendisi bir fabrikada çalışacaktır, belirli bir süre içinde belirli sayıda parça yapacaktır.

• Dokuzuncu bir sorun, öğrenciyi büyük sanayie göre yetiştirmektir. "Kunduracılık öğrensin de, bir dükkâncık açar, geçimini sağlar" düşüncesi meslek okullarında yer almaz. İsteyen, çocuğunu bir eskicinin yanına gönderir, eskicilik öğretir. Meslek öğretiminde amaç, sınai öğretimdir. Bir buzdolabını kendi kendine yapmak, ancak takdirle karşılanır. Kişisel takdirle. Bundan, ülke ekonomisine yarar yoktur. Sayın Çetin Altan'ın deyişi ile, "Bir buz dolabını baştan sona tek başına yapan adam ancak turist kameralarına konu olur... Acâiblikler peşinde koşan turistlerin fotoğraf makinelerine."

Bir usta, bir buzdolabını 15 günde tek başına yapar. Ama, fabrikada bir işçi 15 günde belki bin, hattâ iki bin dolap için çalışır. Ulkemizin geleceği fabrikalardadır. Disiplinli işçidedir. "Ben kendi dükkânımı açar, başıma buyruk çalışırım, başkasının kumandası altında çalışmam" diyen işçiye Türkiye'de yer yoktur. Türkiye, endüstrileşmek zorundadır: Özel sektör rejiminde de olsa, sosyalist düzende de olsa, çıkış yolu endüstridir.

Burada bir anımı açıklamak isterim: Rahmetli Tonguç, özel bir toplantıda, Köy Enstitülerinin meslek öğretim felsefesini şöyle anlatmıştı: Her köye, o köyde olmayan işi bilen adam yetiştirilecek. 1941 kışında gezdiğim, bir hafta konuk kaldığım Kastamonu Gölköy Köy Enstitüsünde meslek böyle öğretiliyordu. Bugün bu yola gidilemez. Özel de, devlet de kumaş üretmektedir: Ulke gereksiniminin üstünde olarak. Bu nedenle, her köyde dokuma tezgâhına ve onu çalıştıracak işçiye, ustaya gerek yoktur.

Başka bir anı: Fransa'da ve Belçika'da öğretmen işçi yetiştirilmesine katkıda bulunduğum sıralarda, bizim ustaların hepsi bir şeyi merak ediyorlardı: Nasıl oluyor da bir fabrikada yapılan bir dişli başka bir ülkede yapılan bir vites kutusuna tıpatıp uyuyor? Bunu merak edenlerin hepsi torna, freze, tesviye ustaları idi. Çünkü, bizde tornacılık, frezecilik, "yedek parça yapma" üzerindedir. Bir makinenin bir parçası kırılır. Yedeği yoktur. Parçayı tornacıya verir, aynısını yapmasını söylersiniz. O da yapar. Avrupa'da kırılan parça atılır, yenisi köşe başındaki dükkândan alınıp takılır: En çok beş dakika içinde ve çok ucuza. Çünkü orada, her makinenin bütün parçaları satılır. Bizde bu olmadığı için her imalat yerinde bir de torna-freze atölyesi kurulur. Makinelerin kırılan parçalarını burada yaparlar.

Tabii bunun maliyeti yüksek olmaktadır. Kırılan bir dişli dükkânda, bilemediniz 500 liradır. Bunu atölyenizde belki on bin liraya mal edersiniz: Freze makinesi, iş parçası, usta işçi ücretleri, yan yardımları, emeklilik primleri... yüzünden.

Meslek eğitiminde bundan kaçınılmalıdır.

SONUÇ

Meslek öğretim konusu derinlemesine incelenince bu sorunlar ortaya çıkmaktadır. "Bütün ortaokul ve liselerde meslek öğretilecek yarından itibaren" diye emir vermekle olmaz bu işler. Hele Fransa'dan, Belçika'dan uzman çağırıp bunlara milyonlarca dolar döviz vermekle de kurulmaz bu iş. Özellikle Fransa'nın ne kancık bir ülke olduğunu öğretim görevliliğim sırasında yakından görmek olanağını buldum.

Başka bir uygulamada "bakan beyefendinin" karısı ve çocukları ile hemen bu ülkelere gidip sözünü ettiğim okullarda incelemede bulunmasıdır. Böyle bir iki günlük gezilerden hiçbir şey çıkmayacağını çok iyi biliyorum: Deneylerimle.

Başta Fransa ve Belçika, bir çok ülke, bizde bu yöntemin kurulmasında öncülük yapma peşindedir. Tabii dolar karşılığı. Amaç, kendi adamlarına iş bulmak, kendi sanayi yöntemlerini bize ihraç etmektir.

Okulların nasıl çalıştıklarını kısaca belirttim. Bu kadarı çoktur bile. Gerekirse ders programlarını da veririm. Hepsini sakladım. Bizde de teknik öğretim, meslek öğretimi yapılmaktadır. Bizde de pedagoji bilenler vardır. Hattâ bu alanda âtıl kapasite vardır. Bunu harekete geçirmek gereklidir. Arabanın nasıl üç tekerleği şoföre, bir tekerleği sahıbine çalışırsa yabancı da öğreteceğinin üçünden kendi yararlanır.

Bir anı daha: Ustalarımız, başka başka ülkelerde yapılan parçaların nasıl olup da bir arada çalıştırılabildiklerini merak ediyorlardı. Belçika'da, Liége'deki okulda bunun uygulamasının yapılmasını rica ettim. Ustalarımızı ikişer, üçer kişilik bölümlere ayırdık. Biri bir vites kutusunun kapaklarını yaptı, deliklerini deldi, bir ikinci grup dişlileri hazırladı, başka bir grup milleri yaptı: Tabii ayrı ayrı odalarda, birbirlerinin yaptıklarını görmeden. Sonra bu parçalar bir araya getirildi, ve hepsi bir elden çıkmışcasına, bir arada çalıştı. Tabii bizimkilerin gözleri yaşardı bu başarıdan. Bütün dava, parçaların yapımında toleranslara (hava paylarına) uymaktı. Bu yapılınca parçaların uyum içinde çalışmaması için neden kalmamaktadır.

Teknik öğretime, yukardaki açıklamalarım da dikkate alınarak, sistemli şekilde başlanırsa ülkeye en büyük hizmet edilmiş olur.

Bu arada, ülkemizde bu işin büyük çapta öncülüğünü yapan TONGUÇ "usta"nın anısı önünde saygıyla eğilmeyi görev bilirim.

"Mozaik Müzik Topluluğu" İstanbul'da konser veriyor

"Mozaik Müzik Topluluğu" Ankara'dan sonra İstanbul'da konserler veriyor.

Beyoğlu Küçük Sahne'de 5-12 Aralık tarihinde verilecek olan konser "Ölümden Önce Bir Hayat Vardır" adını taşıyor. Sekiz ayrı dilden yirmi şarkının yer aldığı konserleriyle müzikseverler karşısına çıkacak olan topluluk, Joan Baez, Serge Reggiani, Wolf Biermann, Pete Seeger, Maria Farandouri, Cohen ve Intı Illımannı" den parçalar seslendirecekler.

İkinci bir repertuarın hazırlıklarına başladıkları belirtilen Boğaziçi Üniversitesi öğrencisi yada mezunları oldukları ifade edilen topluluk elemanları icracı bir topluluk olarak tanınıyor. İcra yoluyla olgunlaşmayı amaçladıkları belirtilen Mozaik Müzik Topluluğu, Sumru Erim (Vokal, Mandolin), Mehmet Taygun (vokal, gitar) Levon Balıkçıoğlu, (vokal, ağız armonikası, akordeon, vurmalı), Saruhan Erim (Vokal, gitar), Ayşe Tütüncü (vokal, piano, vurmalı), Serdar Ateşer (vokal gitar, bas gitar, bongo), Sabir Yücesoy (yan flüt, mandolin), Timuçin Gürer (vokal, vurmalı, flüt), Ezel Akay (vokal, vurmalı) ve Mehmet Tütüncü (keman)dan oluşuyor.

El yazmalarımız korunuyor

Konya'da yazma eserlerin yayınlanacağı, korunacağı kütüphanenin hizmete girme çalışmaları sürüyor. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yaptırılan kütüphanenin kitap patolojisini ve cilt malzemelerini içeren bölümleri de var. Ayrıca Anadolu Vakfı, Konya'daki bu kütüphanenin yazma eserlerinin tahrip etmeden çoğaltılabilmesini sağlamak amacıyla, kütüphaneye mikrofilm ve banyo cihazlarını hediye ediyor. Konya'daki kütüphane halen 100 bine yakın yazma eseri bünyesinde barındıran ve dünyanın sayılı yazma kütüphanelerinden olan Süleymaniye Kütüphanesi ile teknik işbirliğini sürdürüyor.

Ankara Urart Sanat Merkezi açıldı

Geleneksel Türk el sanatlarını yeni bir ruh ve görünüm içinde canlandırmak amacıyla açılan sanat merkezinde, bir sergi salonu ile çeşitli süs eşyalarının sergileneceği ve satılacağı bölümler bulunuyor.

Yavuz Top ile söyleşi:

"Halk müziğinin ulusallaşması gerekir"

SEMA YADİGAR

"Halk müziğinin çağdaşlaşabilmesi için önce yöresellikten çıkıp ulusal olması gerekir. Günümüz halk müziği sanatçılarının birinci görevi ulusal bir bütünlüğü sağlayabilmek için yöresel diyalektlerden vazgeçip tüm yörelerin anlayabileceği bir dille türkülerin söylenmesini sağlamak olmalı."

Folklorun bilimsel tanımını yapar mısınız?

Folklor kısaca halk bilimidir diyebiliriz. İnsan yaşamındaki doğuş ve ölüme kadar olan süredeki halkın yaşamında her kesiti kapsayan bir bilim dalıdır.

Folklorun sosyal ve geleneksel konumu nedir?

Bireysellikten halka iletilmesi için halk tarafından bireyin yaptığı ezginin sevilip beğenilmesi sonucu halkın dilinde değişik boyutlara ulaşması gerekir. Yüzyıl öncesine kadar yaygınlaştırma görevini yapan halk sanatçıları bugün gelişmiş kitle iletişim araçlarının yardımıyla bu süre daha da kısaltılmış halk bu ezgilerin anonimleştirilmesini daha çabuklaştırmış ve bugünkü sosyal konumunu almıştır.

Folklorun edebiyattaki yeri?

Halkın sosyal yaşamı içinde tabiiki edebiyatı da olacaktır. Buna da biz folklorun bir parçası olduğu için halk edebiyatı diyoruz. Halk edebiyatındaki yerini de kısaca ezgilerle bütünlük oluşturması ve sosyal yaşamın kendisi olduğudur diyebiliriz.

Türk halk müziğinin bugünkü durumu hakkında genel bir açıklama yapar mısınız?

Türk halk müziğinin bugünkü durumu Türkiye'de radyoların kurulması ile Türk halk müziği programlarının gerçekleştirilmesi sonucu radyolara sadece bağlama sanatçısı alınmıştır. Bağlama çalana itibar gösterilmiş derken bağlama çalanlar çoğalmış bağlama yapımcılığı diye bir meslek ortaya çıkmıştır. Tüketiciye iyi mal sunabilmek için yapımcılar, aralarında rekabetin sonucu bağlamanın gelişmesini, daha çağdaş bir boyut kazanmasını sağlamış bunun yanısıra diğer halk sazları halkın içindeki ilkel durumunu devam ettirmiştir. Diğer halk sazlarından derlenen ezgiler bağlama ile yorumlanmaya başlamış ve giderek bir monotonluk oluşmuştur. Oysaki diğer halk sazlarına da bağlamaya gösterilen olanak tanınmış olsaydı belki bugün bir dolu soruya gerek olmayacaktı. Halk müziği 1983 Türkiyesi'nde hâlâ yöresel karakter taşımakta ulusallaşması engellenmektedir.

Halk müziğinin tam çağdaşlaşabilmesi için neler yapılmalıdır? Bununla birlikte çok seslilik olayı hakkında düşüncelerinizi ve önerilerinizi almak istiyorum.

Halk müziğinin çağdaşlaşabilmesi için önce yöresellikten çıkıp ulusal olması gerekir. Günümüz halk müziği sanatçılarının birinci görevi ulusal bir bütünlüğü sağlayabilmek için yöresel diyalektlerden vazgeçip tüm yörelerin anlayabileceği bir dille türkülerin söylenmesini sağlamak olmalı. Bir Diyarbakır türküsünü bir Edirneliye, bir Çanakkale türküsünü Karslıya, bir zeybeği Urfalıya haz duyarak dinletebilirsek ulusal birlik bareberlik oluşturmuş oluruz. Ve bununla birlikte en azından çağdaşlaşmaya olanak hazırlamış oluruz.

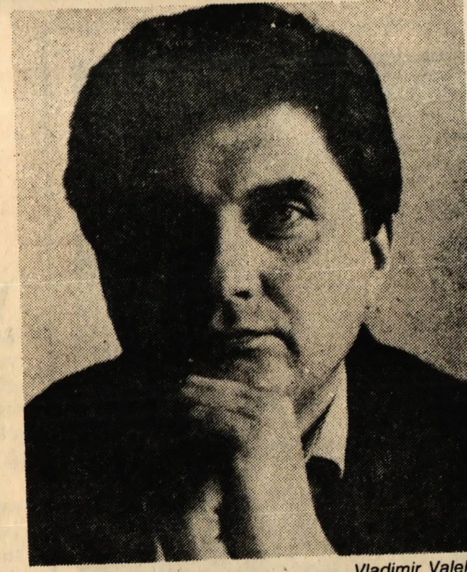
Bunun yapılabilmesi için de çok seslilikten evvel çeşitli halk sazlarını bir araya getirerek halk müziğimizin daha zengin ve daha renkli hale getirilerek bu amaca ulaşabilmiş oluruz.

Kuşkusuz bu sevdirebilmek olgusuna çok seslilik ilkesinden yararlanmaya gidilmelidir. Halk müziği çok sesli yapılır mı yapılamaz mı konusu 1942'den günümüze kadar tartışma konusu olmuştur. Ve konuya hiçbir açıklık getirilememiştir.

Dikkat edildiğinde bağlamanın çalınışı devamlı bir çok seslilik göstermektedir. Bu daha çok beşli paralel baskılar ile oluşmaktadır. Kemençede ise aynı şekilde. Hiç bir müzik kültürü alınmadan çok seslilik ilkesine uygun ezgiler çalınmaktadır. Trakya ve Ege'de çalınan zurnalarda ise halk bu çok seslilik ihtiyacını melodi çalan zurnacının yanında ahenk veya dem zurnacısı bulundurmakla gidermektedir. Bunlardan anlaşıldığı gibi halkımızın yaptığı müzikte çok seslilik vardır ve buna devamlı ihtiyaç duyulmuştur. Günümüz sanatçılarının yapması gereken de bu anlayıştan hareket ederek çok seslilik kurallarına uygun şekilde halka yabancı düşmeyecek armonik yapı ile çalışmalar yapılmasıdır. Günümüze kadar yapılan çoksesli çalışmaları halkın beğenisini kazanamadığının nedeni kanımca halk müziğini iyi özümleyemediklerindendir. Bilindiği gibi çok seslilikte eserlerin dikey olarak biraraya gelmesine armoni, melodilerin birbiriyle paralel uyumuna kontrbuan denilmektedir. Bir halk ezgisini çok sesli yapabilmek için armoni bilgisinin yanında en az iki üç bin çeşitli halk ezgisini bilmek gerekir ki, bunların özümlemesi sonucu sanatçı yeni bir motif ortaya çıkarabilsin. Oysa günümüzde çok sesli müzik uygulaması yapan Batı müziğinde ihtisaslaşmış besteciler 200 tane türkünün adını bile bilmemektedirler. Çok sesliliğin yapılmasında kesinlikle batı çalgılarından değil de kendi halk çalgılarımızdan yararlanmak birinci derecede düşünülmelidir. (Ezgilerimiz çağdaşlaşırken çalgılarımız da çağdaşlaşmalıdır) Halk müziğini ve armoni bilimini birarada özümlemiş kompozitörler yetiştirilmeli ve halk sazlarının standardizesi sağlanmalıdır. Bağlama ailesinde olduğu gibi yaylı ve nefesli sazlarımızın da ailesi yapılmalı ve aynı zamanda çok sesli koro uygulamalarında koro biliminin gereği olan ses sınıflandırılması yapılmalıdır. Ancak bu şekilde amaca ulaşılabilir kanısındayım.

Biraz da çalışmalarınızdan bahseder misiniz ileriye dönük tasarılarınız var mı? Bunlar nelerdir? Açıklar mısınız?

Yukarıda belirttiğim ilkeler doğrultusunda Türkiye'de ilk kez Türk halk müziği orkestrası kurma girişiminde bulunarak zeybek, halay ve Karadeniz yöresinden çeşitli ezgilerin çok seslendirilmesi girişiminde bulundum. Bu çalışmam sırasında gereksinimini hissettiğim halk müziği kontrbası yaptım aynı ihtiyaçtan viyolonselin karşıtı olan halk müziği viyolonselini yaptım. Üniversite korosu ile sözlü ezgilerimizin de çok sesli girişiminde bulundum. Halen bu çalışmalarıma devam ediyorum.

Vladimir Valek

Vladimir Valek ve Sükan Tangüner

Son yapıt Dvorak'ın Slav Dansları idi ve Türkiye'de ilk kez seslendiriliyordu. Seslendirilen sekiz dans boyunca şef Vladimir Valek'in yönetimdeki gücünü, kendi ulusunun bestecisi olan Dvorak'ın ereğini algılayıp orkestraya yöneltmesini doyumla izledik.

ÜMİT GÜLTEKİN

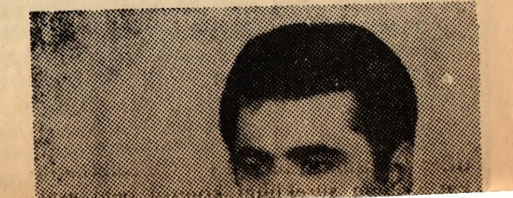
Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın 25 Kasım Cuma dinletisine konuk Çekoslovak şef VLADİMİR VALEK katılıyordu. Solist sanatçı ise SÜKAN TANGÜNER (trompet) di. Programın ilk yapıtı FRANZ SCHUBERT'in (1797 - 1828) 8. "BİTMEMİŞ" senfonisi idi. Schubert müzik evreninde Mozart gibi, kısa yaşamında çok sayıda yapıt vermiş bir yaratıcı olarak tanınır.

Otuzbir yıllık yaşamında müzik dağarına kazandırdığı yaratılarından en tanınanlarından ve gizemlilerinden biri de "Bitmemiş Senfoni"dir. Senfoniyi 1822 yılında yazdı. 1823 yılında ise ağır bir hastalığa yakalanarak Viyana Hastanesi'ne kaldırıldı. Bitmemiş Senfoni'yi yeni bestelediği sırada bir arkadaşına şöyle yakınmıştı: "Dostum, bu yapıtımı dinlerken usunda şöyle bir insan canlandır; sağlığı düzelmeyecek, emellerinin hiçbiri gerçekleşmeyecek, yaşamı yarıda bitecek biri." Dinletideki yorumda ilk karamsar ezgiyi kalın sesli enstrümanların sunuşu yetersizdi. Kemanların gizemli, içli ezgiye doku oluşturmaları yavandı. Kemanlardan hafif tutarak, gizil dinamizimle oluşturulan yorum beklenirdi. Klarinetin temaya yumuşaklıktan uzak, balıklama atlaması yadırgandı. Viyolonsellerin dansı anımsatan geçişi, yaratılmamış atmosferi biraz olsun betimlemeye katkıda bulundu. Senfonide hep önem taşıyacak olan sinkoplar (aksatımlar) hiç de akademik değildi. Timpaninin püf noktası sayılacak tek vuruşları da ölüydü. Flütlerin sinkoplarında sezilen ilginç uyum yorumu zedeledi. Trombonların katkıları ile kompozisyondan tadılacak estetik zevk doruğuna ulaşacakken, onların yorumları iyi değildi. Abartmalı benzetme yapacak olursam Bitmemiş Senfo-

çok sayıda yapıt oluşturmuştur. Fakat Schubert gibi kısa değil, uzun bir yaşam sürmüştü. Bu nedenle Barok Döneminin son yıllarını, Klasik dönemin tümünü ve Romantik dönemin başlangıcını görmüştü. Yapıtlarını değerlendirirken bu önemli ögeyi gözönüne almak gerekir. Trompet Konçertosu 1796 yılında yazılmıştır Tangüner'in partisine çalışmış olduğu, bunun yanısıra da enstrümanına hakim bulunduğu seziliyordu. Olumsuz öğeler ise orkestranın diri nitelikli yapıtı, Mozart yorumlar gibi uçarılığa sürüklemesiydi. Solist trompet ile seslendirilmesi güç olan trilleri ve onların sonundaki mordanları ödünsüz uyguluyordu. Aynı motifler pes (= kalın) perdelerde yinelendiğinde, rahatlık etkisi kayboluyordu.

Solistin tonundaki cızırtı ve tıslamaları trompetin ağızlığının azizliğine mi bağlamak gerekir? Son bölüm rondoda solo partinin daha noktalı (noktalı ile bağlı karışımı kolayca yuvarlanmaya elverişli olmaktan uzak) biçimde yorumlanması gerektiğini vurgulamak isterim. Son yapıt ise ANTONİN DVORAK'ın (1841-1904) Slav Dansları idi ve Türkiye'de ilk kez seslendiriliyordu.

Seslendirilen sekiz dans boyunca şef Vladimir Valek'in yönetimdeki gücünü, kendi ulusunun bestecisi olan D vorak'ın ereğini algılayıp orkestraya yöneltmesini doyumla izledik. Çekoslovak besteci Dvorak'ın Slav Dansları izleyiciler tarafından da sevildi, Valek coşkun alkışlarla ödüllendirildi.

TİYATRO

Ne güzel şey yaşamak

ÜLKÜ DEMİRTEPE

Fotoğraflar: Nazım Timuroğlu

"Çok güzel bir dünyada yaşadığımızı sevgiyle, saygıyla her sorunun üstüsinden gelebileceğimizi bizi izleyen, izlemeyen tüm çocuklara iletmek istiyorum."

"Çok güzel bir dünyada yaşadığımızı, sevgiyle saygıyla her sorunun üstesinden gelebileceğimizi bizi izleyen, izlemeyen tüm çocuklara iletmek istiyorum" diyor, Ayşe olanca sevimliliği ve ciddiyetiyle.

Bunlar, Sait Sökmen'in, Şan Tiyatrosu'n-

mışlar maskaralar. Fazlalıkları silmek zorunda kalıyorum." Küçük kızlardan biri, "İnsan makyajla daha güzel oluyor" diye olaya açıklık kazandırıyor.

Çocukların çoğu ileride balerin, tiyatro sanatçısı olmak istediklerinden söz ediyorlar. Amatör bir heyecanla çalışan Sait Sökmen, belli ki öğrencilerine sanat aşkını aşılamış. Toplumumuzda sanata ilginin yeterli olmadığı gözlenirken, Sökmen'in yaptığı çalışma-

vardır.

— **Bunu başka sporlarla da yapabilir insan.**

— Tabi yapabilir, ama bale bunların hepsinin üstündedir. İnsana duyguyla, sevgiyle yanaşılır balede. Bence bale, harekete sevginin karışmasıdır. Çocuklarına 'tay tay' yaptıran ana babanın işi orada biter. Oysa vücudun hareketi öğrenmesi çok önemlidir. Bu bir öğreti olayıdır. Nasıl basılır, yürünür, du-

da sahneye koyduğu "Ne Güzel Şey" adlı çocuk müzikalinde, Ağustos Böceği rolündeki Ayşe'nin sözleri. Oyunun yazarı İsmet Kür, La Fontaine'in bildiğimiz, Karınca ve Ağustos Böceği ilişkisine değişik bir yorum getirmiş. Yardımlaşma, dostluk, sevgi, yaşama sevinci, hemen her yaştan küçük izleyicinin kolayca algılayabileceği bir anlatım ve güzel bir müzikle dile getiriliyor. Oyundaki dinamizm izleyicinin dikkatini canlı tutuyor. Oyunun yönetmeni Numan Pakner, kareografi Sait Sökmen, müziği yapan da Sarper Özsan. Oyuncular ise Bale Sanat Merkezi'nin küçük öğrencileri. Altı ile on yaş arasında değişen öğrencilerin çoğunluğu on yaş dolayında. Sanırım Şan Tiyatrosu'nun kulisleri böylesi bir coşkuya, cıvıltıya, pırıltıya hiç tanık olmamıştı. Ufacık çocuklar bir grup sorumluluğunu, öylesine güzel taşıyorlar ki! Kendi aralarında yaşadıkları kardeşlik, paylaşma, yardımlaşma olgularının yanısıra küçük izleyicilerine ilettikleri mesajın, hepsi bilincinde. Küçük oyuncular sahne arkasında oradan oraya koşuştururken, giyinirken bir yandan da sahnedeki arkadaşlarının şarkılarını söylüyorlar. Müziğe bu ölçüde bir katılımı sağlayan, Sarper Özsan'ın başarısı. Müzik çocukları içine çekiyor.

Kuliste aralarında dolaşırken, birinin yanına yanaşıp bir soru soruyorsunuz, iyi bir gözlem gücüne dayanan, ilginç bir yanıt alıp şaşırıyorsunuz. Ufak, esmer, sevimli Bige sahnede çok rahat olduğunu, ama çok küçük çocukların ağlama seslerinden hoşlanmadığını söylüyor. İrem de "İzleyiciler oyunun güldürücü olmayan yerlerinde bile gülüyorlar. Bunu küçük çocuklar yapsa neyse. Ama büyükler yapıyor," diyor.

Aslında çocuğun gözlemi önemli bir olguya parmak basıyor. Gerçekten de toplumda, özellikle son yıllarda tiyatro, sinema seyircisinde olumsuz yönde önemli bir değişim gözlemleniyor. Artık tiyatroyla gülme eşanlamlı olarak düşünülmekte. Başka deyişle izleyici sinemaya ve tiyatroya oyunun türü ne olursa olsun 'gülmek' koşullanmasıyla geliyor.

Çok değil, bundan on yıl önce bile tiyatroya gitmenin bir geleneği vardı, önemli bir sosyal olaydı. Tiyatroya giderken giyime özen gösterilir, antraktta dostlarla sanat sohbetine dalınırdı. Oyunu izlerken sağınızda solunuzda bir şeyler yiyip konuşarak sizi rahatsız edenlere de pek rastlanmazdı. Oyun sırasında bir şey yemek zinhar ayıptı. Şimdi öyle mi ya? Eline mısır, kuruyemiş paketini alan tiyatroya girmeye kalkıyor. Bir yandan konuşup, bir yandan hışırtılı paketlerini alarak takır takır yiyorlar. Nitekim Kent Tiyatrosu'nda on dakikada bir anons duyuluyor: "Lütfen tiyatro salonuna kabuklu yiyecek sokmayın" Bu uyarı bir tiyatro seyircisi için utandırıcı değil midir? Bilinmesi o denli doğal bir davranış ki! Bu konuda uyarılmaya gerek var mı? Ağız tadıyla bir film mi görmek istersiniz? Bu olasılık azdır. Yine aynı dertler. Döner kibarca rica edersiniz konuşandan. Homurdanan bir sesten ters bir yanıt alırsınız. Zevkle geçireceğiniz saatler berbat olur gider. Toplum yapı değiştirirken kazandığı kimi değerler var belki, ama yitirdikleri de az değil. Müzikten tiyatroya kadar geniş bir perspektifte bu yozlaşma izleniyor.

Haldun Taner de bu durumu şöyle dile getiriyor: "... Eskiden toplumda okuma yazma oranı düşüktü ama, kültürle ilgilenenler daha nitelikliydi. Yakup Kadri'nin yeni romanı olay yaratabilirdi. Hüseyin Rahmi ne yazmış merak edilirdi. Şimdi kim kime, dum duma! Kamuoyunu başka konular ilgilendiriyor artık. Köşeyi dönmek, spor, politika vb. Beyinsel etkinlikler bundan ibaret kaldı. Kültür biraz beyni zorlamakla olur. Günümüzün insanı üstünkörü yaşamaya başladı. Ağzınızla kuş tutsanız kimsenin umurunda değil. Tiyatroya bile "güleyim" diye gidiyor.

Çocukların söyledikleri bakın bizi nerelere getirdi, nelerin çağrışımını yaptı. Yine çocuklara dönelim. Küçüklerin çoğu ilk kez bir tiyatroda oynuyor. Buna karşın son derece rahat oldukları izleniyor. Minik kuzu rolündeki Zeynep 'İlkönce çok utanmıştım, ama şimdi evimde gibi oynuyorum'' diyor. Öteden görevli hanımlardan biri söze karışıyor: "Makyaj yapmaya bayılıyorlar. Ben boyuyorum, arkamı dönüyorum yeniden boyan-

ların işlevi yadsınamaz.

Çocuklardan sonra Sait Sökmen'e doğru gidiyoruz. Oyun bitmiş, oturmuş birşeyler içiyor.

— Bale okulları çoğunlukla bale resitalleri biçiminde etkinlik gösteriyorlar. Siz neden tiyatroyu seçtiniz?

— Bale eğitimi gören çocuklara bir bütünün nasıl oluşabileceğini, balenin nasıl çok yönlü bir eğitim olduğunu anlatmak istedim. Özellikle şunu vurgulamak istiyorum: Bale, ülkemizde bilinmiyor denecek kadar az kullanılmış bir teknik.

— Gördüğüm kadarıyla bale eğitimi için size gelen çocukların hepsi kız. Neden erkek çocuklar için bu eğitim gerekli görülmüyor?

— Evet, öğrencilerim arasında erkek çocuk yok. Aileler erkek çocuklar için bale eğitimini uygun görmüyorlar. Baleyi kızlara özgü bir eğitim olarak düşünüyorlar. Sanatta ileri ülkelerde, temelinde bale eğitimi olmayan hiçbir sahne sanatçısı yok. Bale sahneye uyumu kolaylaştırır. Biz hâlâ bu tekniğin sahip olduğu kudretin bilincinde değiliz.

— Peki, neden erkek çocuklar gönderilmiyor baleye?

— Bilemiyorum, "geleneksel" desem, değil. Çünkü bizde erkekler dansa meraklıdır. Folklorda erkek dansları, kadın danslarından çoktur. İşin teknik açıdan öğrenme bölümüne gelince, insanların kaçtıklarını görüyorum. Bale toplumumuzda yeterince bilinmiyor. Erkek çocuklar baleye ondört yaşından sonra gelmeye başlıyorlar.

— Bu neyi açıklıyor?

— Çocuk toplumdaki kişiliğini bulduktan sonra, ailenin etkisinden sıyrılıp kendi seçimini yapıyor.

— Ondört yaş bale eğitimi için geç değil mi?

— Klasik bale için geç. Ama "vücudunu yapmak" isteyen her yaşta insan bale eğitimi yapabilir. Bale tekniği aslında son derece basittir. İnsan vücudunun doğasında rulur? Bunların hepsi bilinçli olması gereken hareketlerdir. Bale bütün sporların temeli, hareket bilgisinin doruğudur.

— Oyunu Hürriyet Çocuk Kulübü mü finanse etti?

— Evet, bizim bunu yüklenecek parasal gücümüz yoktu.

— Oyunun maliyeti ne?

— Beş milyona yakın.

— Öğrencileriniz hangi sosyo-ekonomik kesimden?

— Çoğunluk orta sınıftandır.

— Sarper Özsan, kendisiyle yapılan bir söyleşide müzikalinizdeki değişik bir çok seslilik denemesinden sözediyor. Ne dersiniz buna?

— Sahneye koyduğumuz bu oyun, ilk çoksesli müzikle icra edilen tüm rolleri çocukların üstlendiği ilk gerçek çocuk müzikali. Oyun yazarı, yönetmeni kareografıyla, yani bütün temel taşlarıyla,yerli ilk çocuk müzikalini yaptık. Şimdiye dek yapılanlar uydurmaydı. Çocuğu eğitmek için yapılmadı hiçbiri. İnandırıcı da değillerdi. Beste yapıyoruz diye uyduruyorlar. Her şarkı uyduran besteci değildir. Sezen Aksu da beste yapıyor. Daha doğrusu yaptığını sanıyor. Beste yapmak öyle kolay iş değil. Önce gidip okulunda tekniğini öğrenirsin. Sonra da içinde sanatçı ruhu varsa o zaman beste yapabilirsin. Bizde bir şarkı uydurdu mu gidip birine onu armonize ettiriyorlar, sonra da şarkı besteledim diye ortaya çıkıyorlar. Doğasında bülbül varsa sahneye çıkıp şarkı söylüyorlar. Nota bilmeyen insan sahneye çıkar mı? Meydan bakir olduğundan toplumda hoşgörü var. İpini koparan soluğu sahnede alıyor.

— İzninizle konuşmamıza burada ara verip bir dahaki sefere müzik ve Türkiye'de bale sanatı hakkında konuşalım.

Teşekkür ederim.

Çocukların çoğu ilerde balerin, tiyatro sanatçısı olmak istediklerinden söz ediyorlar. Amatör bir heyecanla çalışan Sait Sökmen, belli ki, öğrencilerine sanat aşkını aşılamış. Toplumumuzda sanata ilginin yeterli olmadığı gözlenirken, Sökmen'in yaptığı çalışmaların işlevi yadsınamaz.

Ülkü Demirtepe çocuklarla söyleşi sırasında.

Hoffmann'ın öyküleri İstanbul Devlet Operası'nda

• J. Offenbach'ın 'Hoffman'ın Öyküleri' adlı fantastik operası İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nce 7 Aralık'ta gösterime sunulacak.

Gürçil Çeliktaş'ın sahnelediği operanın dekor ve giysilerini Osman Şengezer hazırladı. Orkestrayı Carmen Moral ve Cem Mansur, koroyu ise Petr Jonan yönetecekler. Kareografileri Aysun Aslan düzenliyor.

Operada rol alan sanatçılar; Ferdi Atuner, Suat Arıkan, Nubar Bayvert, Zehra Diriker, Timur Doğanay, Bilge Görkan ve Faruk Göker.

"Kabare" yine sahneleniyor

GülrizSururi-Engin Cezzar Tiyatrosu, "Kabare" adlı bir müzikal oyun sahneliyor. Yeni oyunun çalışmalarını Devekuşu Kabare Tiyatrosu'nda yürüten topluluk; Engin Cezzar'ın Cristopher Easherwood'un 'Elvada Berlin' adlı romanından ve John Von Druten'in 'Ben Bir Fotoğraf Makinasıyım' adlı senaryosundan uyarladığı "Kabare" müzikalini yine Devekuşu Kabare Tiyatrosu'nda sergileyecek.

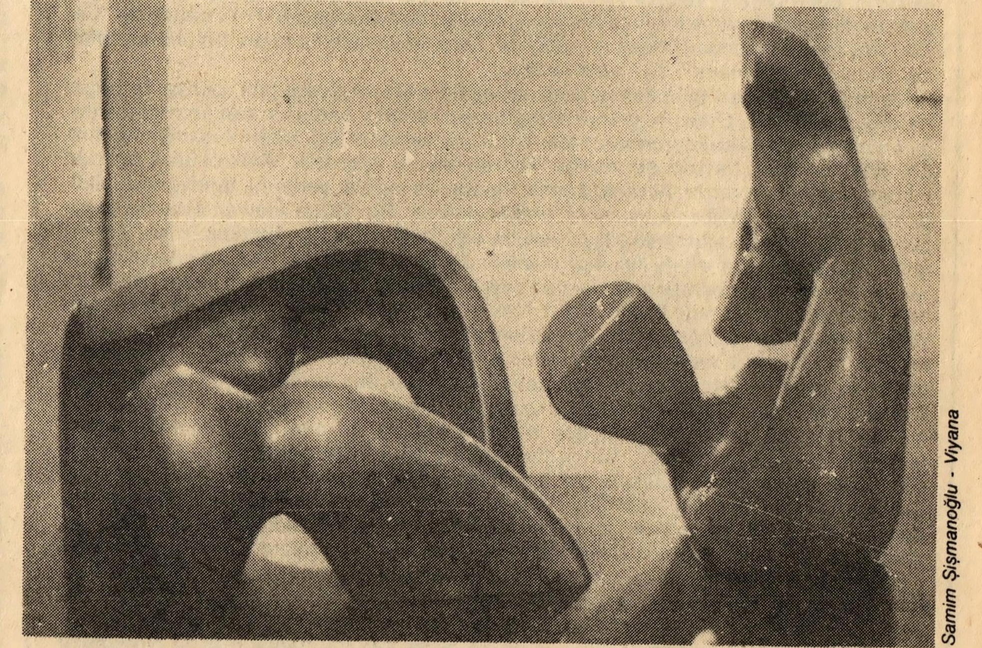
Yönetmenliğini Engin Cezzar'ın yaptığı 'Kabare'de belli başlı rolleri; Gülriz Sururi, Engin Cezzar, Cüneyt Türel, Tiraje Sayılgan, Yılmaz Zafer, Sevim Oral, Türkan Tümay, Alev Yurdatap, Ariet Diliban, Yasemen Bakışkan ve Murat Burlalı paylaşıyorlar. Oyunun dekorlarını Metin Deniz, giysilerini Sadık Kızılağaç hazırlıyor. Müzik direktörlüğünü Garo Mafyan'ın yaptığı oyunda, kareografileri Mehmet Akan düzenliyor. Kabare'nin müziğini İstanbul Gelişim Orkestrası seslendirecek.

ni değil de sanki blues çalıyordu. Ne subito forteleri (= birdenbire kuvvetlilik), ne de birinci bölümün son vuruşundaki uzatmanın kapanışını iyi bulmak olası değildi. İkinci bölümde enstrümanların şarkılamalarına viyolensel ve bassların pizzicato (= yaylı enstrümanlarda tellerin parmakla çekilerek ses elde edilmesi) larla eşlikleri tınlamıyor, anında yok oluyordu. Nefeslilerin şarkılamalarına yaylıların sinkoplarla taban oluşturmasında ise vurgular karma karışıktı. Yine yaylıların geniş arşeler ile çaldıkları bölümde güzelim senfoni tekdüze bir marşa dönüştü. Bu hali ile Bitmemiş Senfoni'nin yorumu, bir opera orkestrasının herhangi bir uvertürü seslendirmesini anımsatmaktan ileri gitmiyordu. İkinci yapıt COSEPH HAYDN'ın (1732-1809) Trompet Konçertosu idi. Solo partiyi SÜKAN TANGÜNER seslendiriyordu. Haydn'da Schubert gibi

Sükan Tangüner

SERGİ

Samim Şişmanoğlu - Viyana

Viyana'da Henry Moore'in sergisi

NERMİN BAŞAĞA

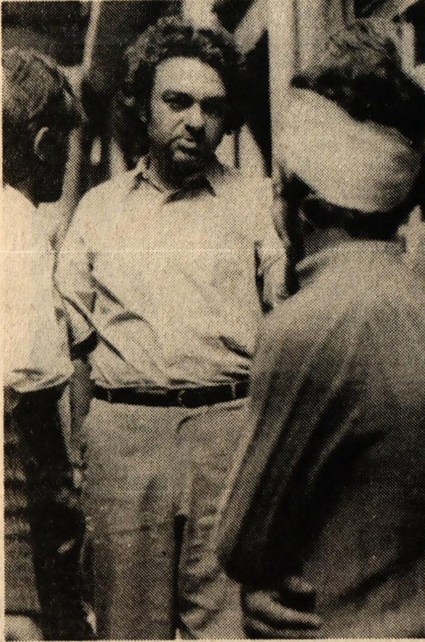
Viyana'da sonbaharın ilk büyük sergisi Orangiere-Palais Ausberg'de açılan Henry Moore'nin son 10 yılın ürünlerini içeren çalışmaları oldu. Büyük yontular (sarayın bahçesinde) küçük maket plastikler (bronz) ve Litografie (taşbaskı), pastel, suluboya, çinimürekkebi ve gravür'lerden oluşan 170 parça. Bir iki büyük yontu hariç küçük el kadar 20 santimi geçmeyen bronz yontular teşhir edilen yapıtların çoğunluğunu oluşturmakta. "Çoğu kez büyük biçimler bir yontunun anıtsallığını kanıtlamaz, oysa ufak bir formda bile büyüklüğün değerlerini bulmak mümkündür" diyor Henry Moore.

Moore'nin yapıtlarında doğal biçimler, insan, hayvan, çakıltaşlar, denizkabukları, ağaç kök ve dallar yontularına esin kaynağı olmakta, form ve ritimler ise sınırsız. Yontularında görüldüğü gibi insan figürü önemli bir rol taşımakta,ayakta,oturan, yatan, anaçocuk teması ise en sevdiği bir konu. Kâğıt üzerindeki çalışmalarında yine form aramaları göze çarpmakta. Çoğu numaralanmamış baskılar, birçok yontu eskizler (taslak) doğduğu yer Yorkshire manzaraları, deniz, taşlar ve ağaçlar. Henry Moore hiç kuşkusuz çağımızın en önemli yontucularındandır, Picasso ile benzerliği ise kübik parçalamalar üçbuutlu sistem ve devinimler, yalnız yapıtlarında Picasso'ya karşın daha dingin ve anıtsal bir görünüm taşımaktalar.

Sanatçı diyor ki, yontular ilk bakışta gizemli bir anlam taşımalılar, insan onlara uzun uzun bakabilmeli ve düşündürücü bir içeriği taşımalılar yoksa bir yontu veya tablo basmakalıp amaçsız görüntüden başka bir şey değildir.

Gerçekten sergiyi gezerken bu taşlaşmış figürlerde kendine özgü biçimleri ile seyredildikçe giderek çağdaş soyut beğeniyi buluyoruz.

Oğuz Atay ve bizler

Öylesine çok tutunacak şeyimiz var ki, gitgide birbirimize tutunacak hiçbir şey bırakmıyoruz. Oğuz Atay ise, inşaat mühendisi, üniversitede öğretim üyesi ve saydığımız-saymadığımız pekçok şeye sahip olduğu halde acaba Tutunamayanlar'ı niçin yazmıştı?

BARLAS ÖZARIKÇA

Daima birbirimizi aşağılamaya koşullanarak bir diğerimizi kendimizin yarattığı çukura çekmeye ve orada boğmaya hırslandıkça, hayatı kurup bozan en önemli öğe olan ilişkiler yumağında nerelerde düğümlenip, nerelerde çözülüyoruz? Acaba, gerçek kimliğimizle kendimizle hesaplaşmayı göze alamadığımız için mi hep başkalarına eksi puanlar vermeye çalışıyoruz? Yani, niçin bir başkasının bizden üstün olmasından bu kadar çok korkuyoruz? Yüzdüğümüz küçücük havuzda, okyanusta çırpınan kişi pozuna yattıkça, çevremizi de kendimizle birlikte bataklaştırmayacak mıyız? Kendisiyle birlikte çevresinden, çevresindeki insanlardan, yalnızlıktan, ilişkiler örgüsünden, hep birlikte toplam hayatımızın hâl ve gidişatından rahatsızlık duyan romancı, bizlere bazı soruları yeniden sorma fırsatı tanıyacaktır. Ve bazen, bunlar hep unutmak istediğimiz şeylerdir. Kendimize ve başkalarına yükseltemediğimiz seviyelerde, ilgisizlikle, umursamazlıkla, cahillikle, sevgisizlikle, dostlukları düşmanlıkla içiçe taşıyarak, gündelik menfaatlerimizde lüzumlular listesi çıkarıp, lüzumsuzları aramayarak, kendi içimizin define olduğu sanısına kapılıp kimseye açılmayarak, kendimizi vermeyerek,diş gıcıdatacak birilerini arayarak, sırt sırta numaralanmış sandıklara yerleştirilen patlak gözlü ve ölü balıklar gibi kahrolarak habire satın almaya ve yakınlarımızı bile tüketmeye teşne yaşadıkça, tutunamamak meselesini gözönüne alabilecek miyiz? Eğer aydın olduğumuzu kolayca ileri sürebildiğimiz kadar, kendimize ve kendimizdeki yanlışlara direnebilseydik, Tutunamayanlar'ın yazarı Oğuz Atay'ı unutmaya böylesine zihin çabukluğuyla yatmayacaktık. Çünkü biliyorum, hepiniz dergi yönetmeni, editör, yayımcısınız; biliyorum, hepiniz çok iyi okuyanlardansınız, her birimizin tezgâhları var ve başarı tutunmak üzerinedir. Satıyorsa, satıyorsak, sattırabiliyorsak başarılıyız. Oysa, insanlığın en büyük meselesi, sadece nesneler (eşyalar) dünyasındaki kazanç değildir; benliğimizdeki titreşimleri bir diğer benliğe iletebilecek, aktarabilecek, duyurabilecek antenleri kurup kuramadığımız ve bunun için gerekli frekans ortamını yaşatıp yaşatamadığımızdır.

Oğuz Atay, 12 yıl önce birkaç patron dolaştıktan sonra, Hayati Asılyazıcı'nın kurduğu Sinan Yayınevi'nde Tutunamayanlar romanı ile ilk bireysel yayınını yaptı bizlere. (Kendisinin söylediğine göre, son çare olarak, romanını teksir ettirip yakın dostlarına dağıtmayı düşünmüştü). İki ucuna sivri iğneleyen zekâsıyla kendisine dahi hoşgörü, acıma göstermeyen, eleştirici, hesaplaşan bir yazarın elinden roman, bizleri de bazı ahlâksal durumlarla hesaplaşmak üzere kendimizle karşı karşıya bırakıyordu. Evet, akıl bazen sahibine dahi kırgındır; tutar, sever, uzaklaştırır, sahibini karşısına alarak, ikinci, üçüncü, dördüncü ve yabancı kişi gibi sorguya çeker. Tutunamayanlar adlı roman dünya edebiyatının değişik deneylerinden yararlanıyor, roman içinde birbirinden farklı anlatım blokları kuruyordu: anlatan okurun zihninde İsa gibi çarmıha gerilmekten endişelenircesine, kendi eleştirisini ince bir alayla kendi sırtında taşıyordu. Refleks olmayan, bilinçle seçilen üslup ve roman tekniği, yazarın bireysel hayatında yaşadıklarına tekrar dönerken, sanki tepkisel cevaptı; bu üslup pek çok seçenek içinde hem yazara hem de romanının kişilerine bir tercih (bir dünya görüşü) olarak örtünüyordu. Hangi birimiz örtünün gerisinde yüzünü görmediğimiz bir adama karanlık odada anlattıklarımızı, toplumsallaştırmaya, kalabalıklaştırmaya, yaygınlaştırmaya cesaret edebilirdik. Hangi birimiz ne idüğü belirsiz bir papazı hiç tanımadığımız ama yine de bizlerden biri olan okur kitlesiyle takas edebilirdik? Hele, okurumuzu ararken kendi hayatımızda bulamadıklarımızı arıyorsak.. Birbirimize pamuk ipliğiyle bağladığımız iç seslerimizi en ufak hata koparmıyor mu? Tutunamayanlar'ın özünü kuşatan üslup ve roman tekniği, yüzlerce ayrıntı parçacığından, ansiklopedi maddelerinden, şiirden, güncelerden, derlemelerden, sahnelerden, kişilerden, birbirinin içine girip halkalandıkça silikleşen (silikleştirilen) durumlardan, konuşmalardan, oyunlardan, seslerden meydana gelip, her birimizin ayrı

Bir şiir, bir ödül ve genç bir sanatçı

Turgay Kantürk

SEMİH GÜNER

Yazınımızda ödül kavramına karşı olanlar vardır. Böyle düşünenlere katılmıyorum. Bence, ödülün sanatçılara verdiği ekonomik ve duygusal kazancın yanı sıra, sesini daha etkin olarak duyurabilme, bundan da önemlisi kitap yayınlayabilme olanağından yoksun olan genç sanatçılara bu olanakları sağladığı yadsınamaz.

İşte, bu tür olanaksızlıklar içinde genç bir sanatçı; ozan ve oyun yazarı Turgay Kantürk. İstanbul Devlet Konservatuarı, Tiyatro Bölümü öğrencisi olan Kantürk, çeşitli dergilerde şiirleri yayınlandıktan, ''Pencereler'' adlı oyunu ''Genç Oyuncular''ca geçtiğimiz yıl içinde sergilendikten sonra, bu yıl Gösteri dergisinin açtığı şiir yarışmasında ikinci oldu.

Uzun uzun konuşup söyleştik Turgay Kantürk'le. Öğrenmek istediğimiz herşeyi sorduk. Nereden geldiğini, nereye varmak istediğini, kazandığı ödülün sanat yaşamında ne gibi etkileri olduğunu, ozanlığını, oyun yazarlığını, her şeyi...

— Sayın Turgay Kantürk, bize kendinizi tanıtır mısınız?

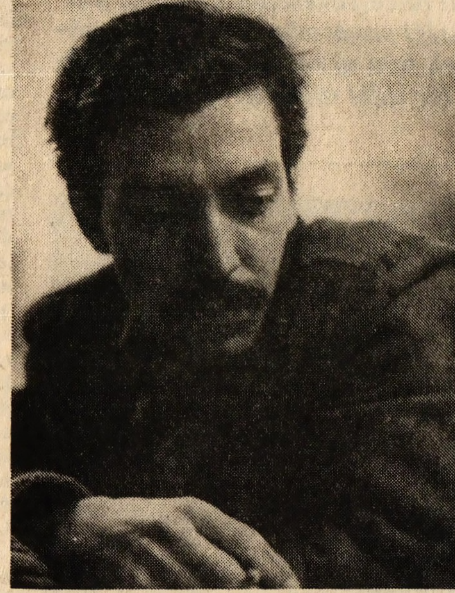
''1961'de İstanbul'da doğmuşum. Çocukluğum Fatih'te geçti. İlkokula orada başladım. Daha sonra, kentin çeşitli semtlerinde yaşadım. Lise sıralarında şiire başladım. Derken tiyatroyla tanıştım. Bu tanışma, giderek tutkuya dönüştü ve birdenbire kendimi İstanbul Belediyesi Konservatuarı'nda buldum. 1981 yılında ilk şiirlerimi yayınlamaya başladım. Türk Dili, Sanat Olayı, Yeditepe, Oluşum gibi dergilerde az da olsa şiirler yayınladım. 1982'de İstanbul Devlet Konservatuarı'na geçtim. Yine aynı yıl, ''Pencereler'' adlı oyunum ''Genç Oyuncular''ca sahnelendi. 1983'ten bu yana da Yazko Edebiyat'ta şiir kitapları üzerine yazılar yazıp, şiirler yayınlıyorum.

Tüm bunlar, birkaç yıl içinde bir düş gibi gelip geçti. Dönüp geriye doğru baktığımda, bu parmakla sayılacak denli az yıllar sanki daha çokmuş gibi geliyor bana. Sanki daha uzun yaşamışım.. Dünyadaki konukluğumun daha eskilere dayandığı sanısı, kimi ilk kez girdiğim bir sokağı yürürken, kimi bir dostla söyleşirken, çoğunlukla da bugün aramızda olmayan ozanların şiirlerini okurken gelip yakalıyor beni. O sokağı daha önce yürüdüğümü sanıyorum, bu anı yaşamıştım ben diyorum, sanki o şiirleri ben yazmıştım... Tarihler birden anlamını yitiriyor, özgeçmişim sanki onlarmış gibi geliyor bana...''

— Sanat yaşamınızda nereye varmak istiyorsunuz? Amaçladığınız yere varmak için verdiğiniz uğraş yeterli mi?

''Şiir de her şey gibi, geçmişle, geçmişin değerleriyle karşılaştırıldığında bir anlam taşır. Okurken, yazarken bu yargıyı hiç elden bırakmadım. Bende, şiir kavramını var eden şiirlere ulaşmayı denedim her zaman. İstedim ki, yazdıklarım onlara benzesin, onları anımsatsın. Bugün geçmişle değerlensin. Bu çabamı, kişisel yeteneklerimle, duyarlığımla dünyaya bakışımla tümleştirmeye çalıştım hep. Yazının bir dil sorunu olduğunu ayrımsadığımı, yaşamın benimle başladığını sanıyordum. Oysa şiir uygarlıkların bugüne taşıdığı değerlerle vardı. Şiir zamanla oluşan, zamanla yarışan, çelişkilerle çoğalan bir yapıydı. Bu gerçeğe ulaşmamı engelleyen kimi etkilerden söz edebilirim. Ne ki, bu engelleri aşmadan da şiire varılacağını sanmıyorum. Güncellik, sanıldığından daha büyük bir engeldir yeni ozan için. Bu engeli aşmak da yetkinliğe doğru atılan ilk adımdır kanımca.

Tüm bunları gözönüne aldığımda, çabamın sürekli olduğunu söylemem gerek. Gerçek ve düşle beslenen şiirde, gerçekliğe ulaşmanın yolu yetkinliktir diyorum. Çabamın yeterliliği ya da yetersizliği, yazdıklarım gün ışığına çıktıkça okurca belirlenecektir.''

— Yazınımızda verilmekte olan ödüller hakkında neler düşünüyorsunuz? Ödül kavramına karşı mısınız?

''Sanatın doğasında yarışmanın, bir tür çekişmenin var olduğu kesindir. Bu amansız yarışta, sanatçı kendisiyle, doğayla, toplumla, şiirle, kısacası herşeyle yarışmakta. Bu yarışma sürüp giderken, kimi yarışmacıların çabalarının değerlendirilmesini yadırgamıyorum. Yani bu bağlamda 'ödül'e karşı değilim. Ne ki, bu sonsuz, varış noktası belirsiz yarışta, ödülün bir ölçüt olduğu sanılmamalı. Nice ödülsüz sanatçı vardır ki, sanatın büyücüleridir onlar. Bu bağlamda da ödül pek bir anlam taşımamaktadır.

Yazınımızda verilen ödüllere gelince; ödül, yarışın kurallı durumuna getirilmeye çalışılmaktadır. Üstelik bu yönseme, kendi içinde de tutarsızlıklar göstererek, ölçütleri oldukça belirsiz seçicilerle, kimi yazarları, kimi de yapıtları değerlendirirken 'ince' dünya işleriyle uğraşmayı da unutmamaktadırlar. Değer duygusunun günden güne hiçe sayıldığı yazınımızda, ödüllerin doğru değerlendirmeler sonucunda verildiğini düşünmek, oldukça iyimser bir düşünce olacaktır. Ödülü verenle ödüllendirilen arasındaki tümlük kura-

la ilgili bir sorun olduğunu düşündüğümden, daha doğrusu inandığımdan, ödül ya da başka bir kurumun, şiirim üzerinde etkisi olmayacağını, olamayacağını biliyorum. Geçen iki yılda çok az şiir yayınladım ve bu şiirlere bakıldığında görülebileceği gibi, bugün dergileri dolduran şiirlerin oldukça dışında bir şiire çalıştığım, daha çok şiirin iç sorunlarıyla didiştiğim açıktır. Yapı sorununu çözememiş şiirin etkili olamayacağına inanıyorum. Daha yolun başındayım ve ödülün bu sonsuz yolculukta bir konak olmadığını biliyorum. Olsa olsa okurla karşılaşmamı kolaylaştıracak, zamanın biraz da bana çalışmasını sağlayacaktır.''

— Tiyatroyla ilişkinizi anlatır mısınız?

''İzleyici olarak tiyatroya duyduğum ilgi, zamanla oyunculuğa, giderek oyun yazarlığına vardı. Tiyatro tutkumu, bu üç ayrı etkinlikle hep taze tutmaya çalıştım. Bu üç etkinliğin de ortak noktası olan oyun yazarlığı üzerinde durarak bu sorunuzu yanıtlamak isterim. Kaldı ki, oyun yazarı, hem oyuncu, hem izleyici gözüyle bakarak kurmaktadır oyununu.

Tiyatro, tüm sanat dallarından yararlanarak kurduğu evrende, yaşamı başka biçimlerle, başka gereçlerle yansıtır. Yazınsal bir etkinlik olarak oyun yazarlığı da dilden yola çıkar. Tüm yazınsal etkinliklerdeki gibi söz, oyunun başat öğesidir. Geçmişe baktığımızda kalıcı olmayı başarabilmiş tüm oyunlarda, sözün etkinliği görülecektir. Her iyi oyun bir dildir. Oyun yazarının sorunu da bu dili bulmak, daha doğrusu yakalamaktır. Tiyatrodaki söz ve devinim ilişkisi, kimi yanılgılara yol açarken, bir gerçeği de beraberinde getirmektedir. Söz ve devinim de, öz ve biçim gibi, ayrı ayrı düşünülemez. Yazınsal bir etkinlik olduğu gibi, görsel bir etkinlik de olan tiyatroda devinim, sözün aktarılış biçimidir. Bu görüşler doğrultusunda, ben de, 'uyumsuz' -Absurd- tiyatronun savunucuları gibi, dile karşı bir tutum geliştirsem de, dilin vazgeçilmez bir iletişim aracı olduğunu gözönünde bulundurarak yazıyorum oyunlarımı. Şimdiye değin hep kısa oyunlar yazdım. Dilin çelişkilerinden, boyutluluğundan yararlanarak yazdığım ''Pencereler''den sonra, ''Bayan Bayan'' adlı yeni oyunumda da dil sorunuyla, anlatım sorununu tümleştirmeye çalıştım. Üzerinde çalışmakta olduğum, ''Sonsuza Dek'' ve ''Köpekliler Köpeksizler'' adlı oyunlarımda da bu yönsemenin sürdüğünü söyleyebilirim!''

— Şiir ve tiyatro, hiç kuşkusuz içiçe olgular. Sizin ozan ve oyun yazarlığınız birbirlerini ne ölçüde etkiledi?

''Şiir ve tiyatro dediğiniz gibi içiçe olgular. Şiiri ve tiyatroyu birbirinden ayrı düşünemediğim için, her iki dalda da ürün vermeye çalışıyorum. Özellikle tiyatronun şiirden güç aldığı kanısındayım. Böyle olduğunu düşünmesem, hiç kuşku duymaksızın oyun yazarlığını bırakabilirim. Tiyatro da şiir gibi, günlük dilin dışında bir dil oluşturur. Tüm büyük oyunların kişileri gerçek üstüdür, abartılmıştır, bambaşka bir dille konuşurlar. Bunu özellikle Sheakespeare'in oyunlarında

KISA KISA

Hazırlayan: Selim Bulut

İZLANDA BALIKÇISI

Pierre Loti

Türkçesi: Semih Tiryakioğlu
YAZKO yayınları- 83
256 s.- 275 TL.

İzlanda Balıkçısı Okyanus'daki deniz işçilerinin öyküsü. Çocuk denecek yaşta başlayan, güçlük kuvvetli erkek güzeli hale geldikten sonra çoğunlukla denizin derinliklerinde yiten balıkçıların öyküsü. Dalgaların fırtınaların arasında yabanileşen insanların içki ve aşklarıyla içe dönük dünyaları.

Bu balıkçılardan olan Yann atalarını denize vermiş, yoksul bir ailenin oğludur. Gaud, ile kısa aşkından ve evliliğinden sonra, genç eşi arkasından diğer kadınlarla şu türküyü söyler:

''Kocam gitti Izlanda'ya
Orda balık avlamaya
Ava giden avlanırmış''

YORULAN ÖLÜMLÜ GÖZLER

Suat Vardal

Kapak: İsa Çelik
Desen: Neşe Erdok
Yeni Türkü Şiir Yayınları - 83
72 s.- 250 TL.

Genç ozanın ''Biz Gene Yanyana''dan (1981) sonra ikinci şiir kitabı. Duyguların, anıların harmanındaki şiirler.

İşte kitaba adını veren şiirden:
''beni bekleyen uzak günlerden
renginin mavi ya da mor olup olmadığını bilemem
ama benim gelecek günlerim
yakıcı ve acı da olsalar isterim
alıkoyamaz beni mavi giysilerin
dudakların ellerin''

OMUZUMDA BİR PUHU KUŞU

Gökhan Cengizhan

Yaşantı Yayınları- 83
48 s.- 100 TL.

Anadolu'dan bir ozan daha..
Kelimeler ateş, kelimeler öfke, kelimeler düşünce

ayrı kendimizi bulacağımız bir mozaik tablo oluşturmaktadır. Evet, üslup neredeyse romanın kendisi oluyor, ama değil, üslup sizi romanın anlatılanın tam ortasında bırakan köprü oluyor; eğer roman kuramlarıyla uğraştığınız kadar insanların arasına edebiyat bezirganlarını koymamayı öğrenebilmişseniz. Zaten romanlar akademisyenlerin kürsü alması, eleştirmenlerin, kitap tanıtıcılarının dergi sayfalarını kapmaları için değil, okurlar yaşasın diye yazılırlar.

Oğuz Atay, ikinci romanı Tehlikeli Oyunlar'da kendi üslubunu tereddütsüz, rahat kullanır. Selim Işık ile Turgut Özben ikilisi, Hikmet Benol ile Albay Hüsamettin Tambay'ın beraberliğinin sonuna doğru büsbütün acılaşan diyalog ve monoloğuna genişler: yazar "yaşantı milyoneri" değildir. "Günlük meselelerin çözülmesinde bir hayalin ne faydası olabilirdi? Zavallı bir ruh, insanı nereye götürebilirdi? İnsanın ihtiyaçlarını nasıl karşılayabilirdi? Her gün karşınıza çıkan canlı, elle tutulur varlıklarla bir ruh nasıl başa çıkabilirdi? Bir ruhla yaşamak, tek başına yaşamak gibi hayâl gücü isteyen davranıştı". Bu ruh Tutunamayanlar'daki İsa veya Olric olabileceği gibi, yazmakla hayatının birliğini, yansısını bulan kimi kimselerde de romanın tâ kendisidir; kelimelerde cisimleşmesidir; böylece teorik ruh, gündelik hayatın zorlamasıyla pratik dile dönüşür.

Oğuz Atay, yaşama çaplarının genişliğine rağmen Tutunamayanlar'ın dramatik dilini "duygularını oluk oluk kan akıtırmışcasına ortaya saçan insanlardan" farklı bir yapıda kullanır. "Yalnız bir korku kaldı kuşkuyla karışık;/Sonunda kötü bir şey olur korkusuyla yaşadı Selim Işık/Her olayı. Eski bir yara izi içinde sızladı, her eğilişinde/İnsanlara. Dünyaya bir daha gelişinde/Çocuk ve korkusuz yaşamak ister sürekli./Büyümek, yalnız tutunanlara gerekli./ İkinci gelişinde çırıl çıplak dolaşacak, kelimenin bütün anlamıyla çırıl çıplak". Oğuz Atay, gerçek dünya ile kendisi ve kendi hayalindeki dünya arasındaki çözülmeyi aklileştirmek amacıyla romanlarında farklı, kalabalık, birbirinin volkanında kavrulan insan soyunun ve ayrıca Türk kültürünün işaretlerini göstererek, bireysel, kendine özgü, derin yasalar yakalamıştır; çevresini, dünyayı kendinde taşır ve eseri, bizi yaşanılan dünyanın insanların çerçevesinden, kurulan dünyaya geçirir. R. Garaudy de "Sanat, bir yaşayış tarzından başka şey değildir. İnsanın yaşayış tarzıysa, bölünmez şekilde, yansı ve yaratmadır" diye yazmaktadır.

İnsan hiçbir zaman tanrı katına çıkıp yapayalnız olamayacağı gibi, dünya ve hayat da kopya edilemez. Oysa, dünyanın ve toplumsal katların, şartların, zamanın içinde değişen insansal ilişkilerin oturmuş, akla uygun bir yapısı olduğundan kuşkulandığımızda, yaratılan eser, hayatın genelgeçer koordinatlarını aşacaktır. Artık okurun önünde bir başka denklem vardır. Alışageldiğimiz hipotez ve olgular yerlerini, tanıdığımız, bildiğimiz kelimelerle hayâle ve oyunlara bırakacaklardır. Bizi Oğuz Atay anlatısında şaşırtan da budur. İki bin yıldır tekrarlaya kullana eskiterek özünü kaybettiğimiz İsa, işte bir giyim mağazasının vitrininde kımıltısız manken olarak durmaktadır. Gündelik hayatımızda her an hissetmeden beraberimizde olan şeyler zihnimizde apansızın o kadar canlı, diri hale gelebilselerdi paniğe kapılır; Oğuz Atay'ın yazar olarak yüklendiğini kabullenemeyerek, her zaman yaptığımız gibi, atasözlerinden, klişe hazır soru-cevaplardan, öğretilmiş beylik laflardan, sadece hilekârlığımıza yarayan sağlam bilgilerden, çürümüş tartışmalarımızdan, hayat prensiplerimizden derhal ve acilen konfeksiyon kişiliğimize sığınırdık. Elbette akıl ve ruh tembelliğimizden yüzümüzü hiç kızartmadan. Çünkü sorunumuz ne pahasına olursa olsun, işte, denizde, karada, havada, sokakta, evde, yatakta, köyde, şehirde, arkadaşta, kartvizitte, parada, görünüşte, sevgide, öfkede, sadece ve sadece tutunmaktır. Öylesine çok tutunacak şeyimiz var ki gitgide birbirimize tutunacak hiçbir şey bırakmıyoruz. Oğuz Atay ise, inşaat mühendisi, üniversitede öğretim üyesi ve demin saydığımız sayamadığımız pek çok şeye sahip olduğu halde, acaba Tutunamayanlar'ı niçin yazmıştı? Yakın arkadaşlarının birlikte çıkardıkları dergide söyledikleri ve bazen onu kırmak üzere tavsiye ettikleri gibi niçin bürosuna gidip, herkesin tutunduklarıyla diğer insanlara varmaya uğraşmıyordu? Kitaplarının baskısı çoktan tükendiği, ölümünden bu yana yedi yıl geçtiği halde, inat ve ısrarla hiçbir yayınevinin talebine rastlamaması yarına kalmayı, yarın da okunmayı tutunanların eline bırakmıyor mu? Ve büyüklük duygusuna kapılmak öncelikle tutunabilenlere mahsustur; onlar aşınırlar, ama aşılmaya tahammül edemezler.

Oğuz Atay, nihilizmin eşiğinde başka şeylerden önce kendisini sarmalayan karşıt benliğini (daha çok toplumsal benliğini) roman malzemesi kılarak, üstbenliği sürekli anlatmaktan zevk alırcasına sözden söze dolaşarak, "insanlarını içten zihnî süreçler" yoluyla vermeye çalışır; ironiye ve oyuna başvurur, duygusallığını barajını yıkılmaktan koruyan mühendis gibi denetlemek için bahaneler arar. Belki bu nedenle, toplum eleştirisini şaka ile mizah arasında acının uzayına uzatır. Bir yanda bizim o malum hayatımız, öte yanda tutunamayan insan tipinin temsilciliğini yapan Selim Işık vardır ve intihar eder. Ne var ki, roman kişilerine yazıklandığımız kadar insanı insanda yaşanmaz kılan bozuk, çirkin, pis ortamı yok etmeye dikkatimizi harcamayacağız. Oysa, hayatın da, ölümün de şakaya gelmediği gibi, bu yanlış ortamı ancak akıl ile etkinlikten sıyırabilirdik. Oğuz Atay'ın hikâye ve romanlarında bazı okurlara 'insansızlık' ya da 'eleştirel akıl' yargılarını uyandıran şey, gündelik yaşantımızda coşup bol ağızdan saçıp dağıttığımız iyi niyet gösterilerini hayata tatbik edememe titrekliğinden kaynaklanmaktadır. Evrensel kültür birikimiyle ülkemizin yetiştirdiği değerli düşünür Murat Belge onbir yıl önce "Tutunamayanlar'da küçük burjuva dünyamız, değerleri, ülküleri, özlemleri, davranış ve düşünce tarzlarıyla zekice alaya alınıyor. Ne var ki bu dünya varolan ve mümkün olan tek dünya gibi konuyor" diye yazmaktaydı. Acaba romanın yazılışından 13, yazarının ölümünden 7 yıl sonra küçük burjuva dünyamız, aydınlarımız 'mümkün olabilecek diğer dünyalara' mekân, meyhane, eş, cüzdan değiştirmek dışında ulaşabildiler mi? Belki de burjuvalarımız, aydınlarımız şartların enflasyonuna göre tutunup kafa saatlerini ayarlamayı öğrenebilmişlerdir, bilmiyoruz.

"..Bacaklarının arasında küçük, pürüzlü bir parça taşıyordu. Dehşete kapılarak feneri deliğin içine tuttu, ışınlar, kafatasının iç duvarlarına yansıdı. Eyvah! Böcekler beynini yemişlerdi, en yumuşak tarafını. Belki de hamam böceği son parçayı taşıyordu. Kendini tutamadı: "Seni çok mu yalnız bıraktılar sevgilim?" dedi. Aşağıdan, başka bir deliğin içinden sevgilisinin sesini duydu: "Bir şey mi söyledin canım?" Elini telâşla kitap sandığına soktu, "Hiç." diye karşılık verdi aceleyle. "Kendi kendime konuşuyordum"..

ğımdan bu yana, yazdıklarımda uyuma, dengeye, yoğunluğa, aydınlığa, giderek kesinliğe varmayı amaçladım. İmgelemimi karşıt imgelemde -okurda- yansılamaya, yazarken tanımaya, tanışmaya önem verdim. Şiirsel olana yaslanmadım hiç. Sözcükleri yalın anlamlarıyla kullanarak, tümde şiire ulaşmaya çalıştım. Kısacası sanatsal yapıyı kurmaya çabaladım. Zamanımıza değin gelebilmiş yapıtların ortak dilinin de bu ölçütlere dayandığı, bu ölçütlerden güç aldığı kanısındayım.

İlk şiirlerimi oluştururken ben de tüm yeni ozanlar gibi, dünyayı kendimce yorumla-

rulamadıkça, iki uç birbirine bir şeyler katmadıkça, birbiriyle değerlenmedikçe, ödülün hiçbir işlevi olacağını sanmıyorum.

Sonuçta; ödül yetkinliğe giden yolda amaç değil, okura giden yolda bir araçtır, yeni ozan için. Kaldı ki; sanatın ödüllendirilmesi, hep azınlıkta kalan soyut bir okuyucu topluluğunca gerçekleştirilmektedir, yüzyıllardır..."

— Aldığınız ödülün, sanat yaşamınıza ne gibi etkileri oldu?

"Şiire başladığımda, şiirle tanıştığımda, şiirin bendeki imgesi çok değişikti kuşkusuz, bugüne oranla. Bu değişimin şiirin doğasıy-

en yetkin biçimiyle görebiliriz. Ozanlığımın getirdiği sözcüklere olan tutkuyla yazıyorum oyunlarımı da. Şiirin dilini oyuna yedirmeye, oyunun dilini şiirde somutlamaya çalışıyorum. Soyutlamanın uç noktalarını içinde barındıran şiir oyunla somutlanıyor. Sanatın gerçekten başka bir şey olduğunu, daha doğrusu gerçeğin başka başka yüzleri olduğunu kanıtlama yolunda, yeri geldiğinde şiiri, yeri geldiğinde de oyunu yeğliyorum. Sonuçta bu oldukça karmaşık ilişkiyi açımlamak için şunu söylemeliyim; şiir yazmasam, oyun da yazmazdım."

Hele bir okuyun da koşmayın ilk sayfadan son sayfaya.

"toz kondurmayan büyü kutsuyor toyluğumu
omuzumda bir puhu kuşu güya ben yenilmişim ağlıyor
-yıkıl iyiniyet burcum"
"ey şairler dilin kardeşleri
nesliniz tükenir oldu uyanın
soluğuyla ateşler yutan cengaver
ön kapıdan buyursun yer açın
örümcek ağlarını sürüklüyen nemrut
arka kapıdan defolsun yol verin"

"Yürü Bre Hızır Paşa"

MUSTAFA K. ERDEMOL

Gazeteci-yazar Süleyman Yağız'ın, otuzbeş halk ozanın yaşantılarından ve şiirlerinden örnekler verdiği beşinci kitabı "Yürü Bre Hızır Paşa", Üç Çiçek Yayınevi'nce geçtiğimiz aylarda yayınlandı(1).

"Yürü Bre Hızır Paşa" aslında yaşayan halk şiiri ve ozanları konusunda çeşitli araştırmaları bulunan Süleyman Yağız'ın, 1976 yılında hazırladığı bir çalışması. Bir hayli gecikmiş olmasının da birçok nedeni var. Bir yayınevinin söz verdiği halde kitabı yayınlamaması bunlardan salt biri.

Süleyman Yağız, yurdun dört bir yanında varolan, yaşamın acımasızlığına karşı sazları ve sözleri ile direnen, barutu bilinç dolu ozanları anlatmış, şiirlerinden örnekler vermiş kitabında. Bunu yaparken kimi ozanları eleştirmiş de. Çünkü Yağız'a göre, -ki doğrusu da budur- **"doğal ve çağın getirdiği zorunlu gereksinimler karşısında halkı en iyi tanıyabilen ve onun sorunlarını en iyi biçimde yorumlayabilendir halk ozanları."** Böylesine önemli bir konuda, önemli bir işlevi olan halk ozanının yaptıklarında daha sorumlu ve dikkatli olması gerektiğine inanıyor Yağız.

Halk ozanının "halkı en iyi tanıyabilen" olması, onun geleneklerden ayrı durmamasına da bağlanabilir. Fakat halk ozanındaki bu geleneksellik, geleneklere aşırı değer verme eğilimi biçiminde açıklanamaz. Ya da eskimiş olana, alışkanlıklar, eski inanışlara yakınlık duyan yaşama tutumu olarak da görülemez. Halk ozanı için gelenek; Yağız'ın dediği gibi "günü içinde bile bir sonraki çağın gerçekleriyle yoğrulan ve kendini yenilemek zorunda olan bir yaşama biçimidir." İşte halk ozanının buradaki işçiliği, gelenekleri "çağın gerekleriyle yoğurmasıdır." Böyle olduğu bilindiği halde, kimi aydınlarımızın halk ozanına yaklaşımı anlaşılır türden değil. Yaşamın mantığından bir hayli uzak bazı aydınlarımız halk ozanını eleştirirken, o'nun feodal müzik yaptığı savını ileri sürerler. Aslında, halk ozanının, ülkemizde 19. yüzyılda ortaya çıkan kuyrukçulukla eş anlamlı **Batılılaşma** çabalarına ve bazı sapmaların "çözüm" konusundaki yöntemlerine, halktan "birşeylerle" karşı çıkışınadır kimi aydınımız kızgınlığı.

Köleci toplum yapısının yerine geçen ve kapitalizmin öncesi olan toplumsal siyasal formasyon olarak bildiğimiz feodalizmin temelini, feodalin, yani toprak sahibinin toprak üzerindeki tam, toprağı işleyen köylü üzerinde ise yarım mülkiyeti oluşturur. Halk ozanı feodal anlayışta ise, o zaman tümüyle bölgeci kalacaktır yaptıklarında, ya da giderek salt ulusçu. Karşı çıkışını ağaya, beye değin uzatabilecektir ancak. Oysa ilerici halk ozanı, 1950'lerden bu yana kan davasını, ağanın zulmünü anlatmanın yanısıra -belki de çoğunlukla- siyasal anlamda muhalefet yapmıştır. Çünkü halk ozanı da toplumsal bilincin gelişmesinden payını almış ve içinde bulunduğu olumsuz koşullara kendi öznelliğiyle yaklaşmamıştır. Sözgelimi ağanın uygulamalarını dönemin iktidarlarının uygulamalarından farklı görmeyen, hatta sözkonusu iktidarlardan kaynaklandığının bilincinde olan halk ozanı, artık muhalefetini, sazıyla, sözüyle karşı duruşunu, siyasi kadrolara yöneltmiştir. Öyle ki artık sözlerinde yazgıya çatmak biçiminde yakınmalar değil, bilinç dolu taşlamalar yer almaya başlamış, müziğinde de hüzünlendirici ya da içyakıcı olmaktan çok başkaldırıcı, uyarıcı olmayı seçmiştir. İşte köylü müziğinin(!) temsilcileri olan halk ozanlarının modasının geçmemesinin formülü burada yatmaktadır. Kaldı ki mesajını her koşulda verebilmiştir halk ozanı. "Yürü Bre Hızır Paşa"da da yer alan aşık Mahzuni'nin bir şiirinden bir bölüm şöyle: **Kimler yazdı bu yazıyı yazanı/Gönül arzu etmiyor böyle düzeni / Dövülür mü memleketin ozanı / Kolum nereden aldın sen bu zinciri** / Mahzuni Şerif, kuşkusuz ki, kolunun zinciri nereden aldığını biliyor. Öyle bir soruyor ki, Mahzuni, sorusunda veriyor yanıtını ve mesajını. Bu tek örnek bile gösteriyor ki, ilerici halk ozanının yaptığı feodal olarak görülemez.

Her şeyin alın yazısına göre önceden belirlenmiş olduğunu, insanın bu önceden belirlenmiş olan yazgısını değiştiremeyeceğini ileri süren ve feodal bir anlayış olan **yazgıcılığa** halk ozanının dizelerinde çoğunlukla rastlanmaz. Fakat bir yazgıdan sözedecekse halk ozanı, o yazgının, tanrısal olmadığını bilir ve düzensizliğin sorumlularını yargılar. Kuşkusuz ki, bu değerlendirmemiz, ilerici halk ozanı için geçerlidir. Çağından sorumlu olan, gereğinde sazını silah gibi kullanabilen ilerici halk ozanı için. O yaptıklarıyla halkının duygularını, kaygılarını ve her türlü olumsuzluğa muhalefetini, eleştirel ve yargılayıcı bir anlayışla sözüne, müziğine döker çünkü. Olumsuzluğun olduğu her yerde vardır halk ozanı. Bu olumsuzluğu görmeyen kimi ozanları eleştirenler de yine çağından sorumlu olan bu ozanlardır. Örneğin Aşık Fedai, "Yürü Bre Hızır Paşa"da yer alan bir şiirinde bakın nasıl anlatıyor Veysel'i: **Kınaman alemin derdin bilmezi / Çünkü görmüyordu gözü Veysel'in / nesine ki desin olur olmazı / Sadece bir dosta özü Veysel'in / Gonca gül arardı bülbülü şeyda / Amacı bulunmaz bir aşkı peyda / Kendini avutmaya yarattı sevda / Hep onu söylerdi sazı Veysel'in / Bence Veysel doğdu göçtü boşuna / Aradığı girdi m'ola düşüne / Mantık dışı Fedai'nin hoşuna / Gitmez hikayeydi sözü Veysel'in.**

Aslında kimi aydınlarımızın halk ozanına karşı duruşunu eleştirmek değildi bu yazının amacı. Fakat halk ozanını anlatan bir antolojiden sözederken, ister istemez konu gelip oraya dayandı. Bu tür düşünenlere gerçek anlamda yanıt halk ozanınca veriliyor zaten.

Süleyman Yağız'ın "Yürü Bre Hızır Paşa"sı halk kültürü alanında saygın bir yer tutuyor. Halk ozanına duyduğu saygıyı bu antolojiyle kalıncılaştıran Yağız, gerçek aydınların, ilericilerin halk ozanına beslediği minnet duygularına da aracı oluyor.

Necatigil'de 'ölüm' temi

Behçet Necatigil

CELAL ÖZCAN

Ceyhun Atuf Kansu'nun ölümünden kısa bir süre geçmişti. Yazarlar Sendikası bu değerli ozanımız adına bir anma günü düzenlemişti. Konuşmacılardan Demirtaş Ceyhun, sözlerinin başında şöyle demişti: "Çok gaddarız bizler, çok kötüyüz." / İzleyenlerdeki ilgiyi 'merak'-la birleştiren bu tümcenin ardından şunları ekliyordu Demirtaş Ceyhun: "Bir ozanı, böylesi büyük sanatçıları, yaşarken, onlar aramızdayken övmemenin, değerini duyabileceği, görebileceği şekilde belirleyememenin gaddarlığıdır bu." (...) "Ben Ceyhun Atuf'la tanışamamıştım. Ama onu tanıyor sanıyordum kendimi. Birkaç gündür (ölümünden bu yana) 'Ceyhun Atıf' çalıştım. Hep onu okudum, onu inceledim. Hayır Beyler, ben Ceyhun Atuf Kancu'-yu tanımıyormuşum."

Şurası gerçek ki, Ceyhun Atuf hakkında, ölüvermesiyle esen havada, 'fırsat bulmuşluğun heveskârlığı'yla söylenivermiş, geçiştirilmiş, 'âdet yerini bulsun'a dayalı yaklaşımlar değildi bu toplantılar, toplantılarda yapılan konuşmalar.

Ben bu tür üzüntüleri, asıl 'ölümle başlayan arayışlar'ı, yeni ilgi ve incelemeleri, kişiyle ilgili tanıma ve tanıtmaları, övgüleri yorumlarken az da olsa 'psikolojik neden'e de bağlamaktan yanayım. Diyorum ki, bu birden bire, belki bazılarına 'abartı'ymış gibi de gelebilen yazılarla, toplantılarla inceleme ve araştırmalarla o sanatçıya sahip çıkmak, onu yaşamsal gerçekliğimizin gidişine ortaklamak duygusunu da dile getiriyor gibi. Ölmeden önce savsaklamalar, görmeme, duymama, yaklaşım kaygısına kapılmama gerçekliği belli bir bilinçli kaçışı mı, ya da ad ve tanım koyamadığımız bir başka haklı - haksız durumu mu belirliyor acaba?

Her ne olursa olsun, Demirtaş Ceyhun'un saptaması apacık bir gerçeği dile getiren etkililiğiyle birçoğumuzu sarsmıştı.

reşimlerin, ölüm'e doğru yaklaştığını duyumsamanın gerçekliği içindedir.

Genel toplamda bir yalnızlıkçı, bir beklenti ve kaçak tin durumunu belirlermiş gibi görünen Necatigil'in şiirlerinde bu tedirginliği daha da ileri götüren **'Tarancı karamsarlığı'** yoktur. 'Ölüm' temine değinmekten özenle kaçan ozan, adını verdiğimiz son kitaptaki şiirlerinde yaşamın içinde bulunmaktan her şeye karşın memnundur. 'Sığınmalarda' bile olsa.

Bıkkın kapandığın hücrede / Gönlünce ölümleri düşle / ... / Tenha sokak, yürüyorsun / Dursa kalbin ve zaman / Bir kadın tam o anda / Tüller arasından baksa / ... / Serseri bir kurşun / O kadar geniş bulvarda / Gelse seni bulsa ve yanında / Kimse olmasa...

Söyleriz'de eğer yanlış saymadıysam 15-16 şiirde ölüm'e değinilmiş.

'Temmuz Tikleri' adını verdiği ve bazı dizelerini yukarıya aldığım şiir bunlardan biri.

Bu on altı şiiri bileşime vurursanız, ozanımızı ölüme doğru yaklaşmış bir dünya insanının tinsel durumu içinde ve ille de ölümü anma, ona kendini hazırlayıp alıştırma havasında görürüz.

Bir korkuyu önler bütün lambalar / Giderir yalnızlığı bir ölüm / Lambasız, ölümsüz ya ben şimdi / Nereye gömülürüm?

Aynı kitabın onbirinci sayfasındaki bu **'Lambalar'** şiirinin devamında Necatigil, ölüme hazırlanmışlığın duygularını, kendisini arayacaklarla bağlamını koparmama isteğiyle birlikte içtenlikli, ustalıklı bir dille şöyle belirliyor:

Değişik ölümler yaşarken / Birinden birine bölünürüm / Ya ilerde, nerede / Yanar ölgün kandillerimden biri? / Yaşar gibi ölümlerden birinde / Ararsanız bulunurum.

Behçet Necatigil, Fikret Ürgüp'ün ölümü üzerine yazdığı (Varlık-1977) bir yazıda:

'Hastalık ve Olüm' gerçekliğine değindiği şiirleri Necatigil'in ne zaman yazdığını bilmek yaklaşımdaki tutarlılığa yardımı bakımından yerinde olacaktır. (SÖYLERİZ'deki şiirler (O ilk baskıda) şiirlerin altında yazılma tarihleri yok. Durumu açtığım Ali Tanyeli ve Kâmuran Şipal,'Tüm Şiirleri' dizisinde yeniden kitaplaştığında bu şiirlerin yazılma tarihlerinin de ekleneceğini söylediler di bana.)

Bakın, **'Uzaklık'** şiiri tarihsel konumu merak ettirir bir önem taşımıyor mu?

Ağrısından anlarız bir organın yerini / Bu durumun önemi çekilen acısından. / İşte bu rüzgâr, esmesinden belli / Çeker gideriz / Kar yolları örter / Silinir ayak izleri.

'Gökte Ayak İzleri'nde:

Ey hastalık, evleri / Depretme, yumuşak in

dizeleri kendi acısından başkalarının tedirgin olmasını istemeyen bir soylu duyarlık, böyle bir dilek yok mu?

'Bir Hastalık ve Korku'da:

Bir hastalık / Yürümeye engel / Geçecek mi / Ha iyi, tez bırakın beni / Bir şey beni düşen uçak gibi / Gömecek mi toprağa / Ha iyi, tez bırakın beni

derken gerçeği bildiği belirleniyor. Bencilliğini mi eleştiriyor?Bizi de mi hem? Kişinin duygulanıp buruk bir acının (o tutarlı acının) etkisinde kalmaması olası değil. Bir karşılaştırma fırsatıyla kötüden daha kötüler olduğuna yaklaşımlardaki içtenlikle Necatigil,

Geçmiş olsun, neden oldu / Biraz içten, biraz sinsi / Olur ya ilerde / Çok hafif bizdeki / Doktor ne diyor şu şu / İlaçları mı verdi / Daha şiddetlileri / Bu bizim bencilliklerimiz / Sorarız neden öldü / Anlatırlar / İçimizde bir ferahlık / Önemsiz bizdeki! / ...

dizeleriyle, 'Bizim bencilliklerimiz'i vurguluyor

"Ölümler de çokluk böyledir; bir yazma kapısıdır. Sağlığında yazamayıp ölümünde yazmak ölümlerde bazen birdenbire beni zorlayan şey, bir bağışlanma isteği midir?"

"Rahat günlerde ve huzurda bir boşluk yaşayan; yazdıklarını ancak acılarda, yitik ve sıkıntılarda yazanlar vardır; belki ben de böyle olduğum için, nedenler arasında farklar da olsa, Fikret Ürgüp'ü bunun için seviyorum." diyorken Söyleriz'deki şiirlerini hastalıklı günlerinin ölüm haberini veren tedirginliklerinde yazdığını da sezdirmiyor mu? Necatigil, Fikret Ürgüp'le ilgili yazısının devamında şunları ekliyor: **"Ölümler de çokluk böyledir; bir yazma kapısıdır. Sağlığında yazamayıp ölümünde yazmak. Ölümlerde bazan birdenbire beni zorlayan şey, bir bağışlanma isteği midir? Ölüler bağışlamaz, ama tek olan ölümün sonrasında çeşitli yaşamlar, unutulmayışlar da vardır."**

Sevgili Necatigil, yazımın başında alıntıladığım ve kendimce yaklaşımla yorumlamaya çalıştığım Demirtaş Ceyhun'un sözleriyle bütünleyebileceğimiz bir değerlendirme içinde değil mi bu satırlarıyla? Kendisi için de söylemek istediklerimizi Fikret Ürgüp'ü anarken yazdıklarıyla pek güzel özetlemiyor mu?

ustalıkla **'Bir Hasta, Bir Ölü'de.**

İçimizdeki yaşama hırsını doğal insan güdüsü kabullendiği kesindir elbet. Kesin ama, yine de bu doğal bencilliği eleştirme özverisi Behçet Necatigil'in üstünlüğü. (Anlatış ustalığıyla birlikte.)

'Bir Yer'de, gizli bir 'ora' dünyası,

Kimi geçsen az sonra / O da oraya gelir

avunması içinde resimlenir gözümüzde. Ve onun bu dünya insanından kopamayacağının belirtisi.

Ölümünde odaya doluşmak / İçeri girmeyin / Ne olacak göreceksiniz de / Gitsin, bekleyin

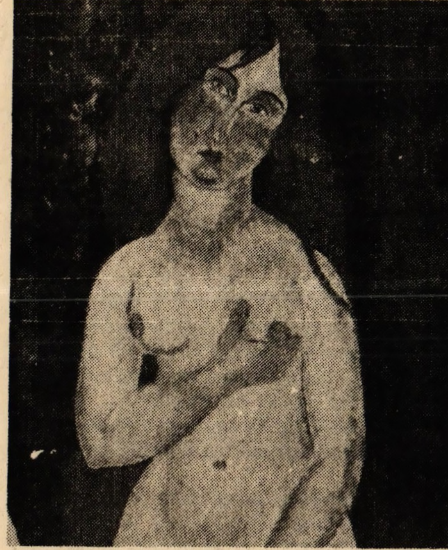
Ölümü bile bir lirizmle bezemesi neden? Neden, onun gizemsel evreni bu denli parçalayıp geçişi 'gerçekliği' bilerek?

'Ölenin odası Gösterilir' adını verdiği bu şiirin devamında Necatigil, bakın daha neler diyor:

Daha belki ben oradayımdır, girmeyin / Tozlanmasın hele her şey / Görülsün istemem, nelerim varmış / Merakınız zaten geçer, üzülmeyin! // Yanlış yerde bir kitap / Rasgele konmuştur / Yeri orası mıydı / Hemen not düşmeyin

Gecegezen Tomris Uyar

Kimi zaman en masum aldanışlarımızı simgeleyen masallar ve masal dünyası bile Uyar için müdahale edilmiş, deformasyona uğramış, mit'leri değişmiş bir dünya oldu.

Kapak deseni

Kimi zaman en masum aldanışlarımızı simgeleyen masallar ve masal dünyası bile Uyar için müdahale edilmiş, deformasyona uğramış, mit'leri değişmiş bir dünya oldu.

AYKUT TANKUTER

Kimi zaman durup dururken, bir söyleşi sırasında bazen, bazen de bir yazıya kaynak aranırken, bir öykü, bir şiir, dahası bir tek satır, tümce anımsanır. Bu ansız anımsamalar, elbette kişiden kişiye, duygudan duyguya, tarihten tarihe ayrıcalıklar göstererek bir yazarın hangi biçim ve nitelikte okuruyla bütünleştiğinin kanıtıdır. Şimdi burada Tomris Uyar adı da kuşkusuz çok çeşitli çağrışımlar yapacaktır. Biri, onun bir öykü kitabının ismini anımsayabilir, bu isim kimbilir belki de **"Dizboyu Papatyalar"**'dır, bir başkası bir başka kitaptaki bir başka yazılmış'ı, öykü tiplerinden birinin **"Demiştim ki bir tek inceliğin akılda kalması önemli. Değil mi?"** diye sorduğunu, bazılarıysa Uyar'ın öykülerini sürüklediği o iç burkucu sonları aynı iç-güdüyle hatırına getirecektir. Emekli Albay Halit Akçam, bir çalgılı gazinoda 'Nerden sevdim o zalim kadını' şarkısını dinlerken, tabancasını ateşleyecektir, ya da bir garson **'bir yemek süresince bile olsa birbirlerini gerçekten seven'** iki kişi için bir masayı özenle hazırlayacaktır.

Ne olursa olsun bu anımsamaların ortak noktası hep hayatta kendilerine, kendileri için sevecek, anlaşılacak bir yer arayan insanların durumları ve öykücümüzün onları hangi duygular, hangi hüzünler, hangi sevgilerle gözlediği, hoşgördüğü, yanlarında olduğu ve eleştirdiğidir. Evet Tomris Uyar bütün toplumsal acımasızlıklara, çürümüşlüklere karşın insanlarını yalın bir duyarlıkla en azından anlar veya anlamaya çalışır, içlerindeki ne denli gizleseler de insanca özü ayrıştırır ve o tiplerinin karşılarına bir alternatif olarak diker (di). Doğal olarak da bu öyküler hep hüzne hükümlü öyküler olur (du). Gerçekleri değişken, korunamayan, kirletilmiş bir hayatın yakın gözlemcisi olmak, çoğu insan gibi Tomris Uyar'ı böyle bir hayattan tiksinmeye olabildiğince kaçmaya kendini ayrı tutmaya götürmez tersine o hayatın en içlerine iter (di.) İnsanlarla insanların, eşyaların, tarihlerin fazlalıkların ve eksiklerin göze görünmez ilişkileri içinden lişimin içinde gitgide 'komik'leşmeye başlayınca o hayatın bütün ayrıntıları da bundan payını aldı. Gelişimin bu belki de olağan sonuç'u Tomris Uyar'ın ilgisini çekecekti kuşkusuz ve öyle de oldu. (Gösteri dergisindeki bir konuşmasında alaturka duyarlığın bile arabeskleştiğini söylüyordu). Yazar bunca sevgiyle yazdığı hüzünlü, iç burkan, derinliğinde insansallığın yankılandığı öykülerin içinden çıkıp, gülünçleşmeye başlayan, aşklar, acılar duygular toplamında fantazyayı seçerek son kitabı **'Gecegezen Kızlar'**ı yazdı. Gecegezen Kızlar dokuz öyküden oluşan bir kitap. Bu öykülerse bilinen masalların yenilenmesi, yeniden düşlenmesi. Tomris Uyar'ı yazarlığının ve yaşının en olgun döneminde masallara döndüren şeyin ve bunun için seçtiği fantastik yaklaşımın nedeni araştırıldığında öykücünün kendi dünyasında insansallığın, hoşgörünün, sevginin, duyarlığın yerine keskin bir zekanın daha da ileriye giderek kurnazca bir yaklaşımın daha büyük önem taşıdığı anlaşılıyor. Anlaşılıyor ki Uyar artık o insanlarından yana değil onlara karşı. Bu karşı çıkış için masalları kullanmasıysa gerçekten ilginç. Ne ki Uyar'-da masalsal söylem-ama yalnızca bir biçim olarak— çoğu kez farklı tonlarla kendini hissettirmiştir. Geçmişteki öykülerin bazılarından küçük alıntılar anımsanırsa belki de ilk sırayı şunlar alır... **"Ezan, kapıda bekleyen yırtık giysili bir dilenciydi...'**,, "Camdan uçsuz bucaksız bir kır koştu, gitti..." Ayrıca bazı öyküleri tümüyle masalsaldır. En iyi örneğiyse bunun **"Güneşli Bir Gün"**dür. Kimi öykülerinin adları da bir masal çagrışımı yapar: "Düş satmak" gibi.

Yazarın son öykülerinde masalsal söylemin kuşkusuz çok üst boyutlara vardığı gözlemleniyor. Anlatımın doruğunda gezinen Sonsuza Dönüş öyküsünde yüz yıllık bir zaman atlamasıyla aynı kişilikleri deniyor Uyar "Beşire baktım. Şalvarının üstüne giydiği redingotuyla olduğu kadar, saflığı katışıksız gülüşüyle de ilgimi çekti. İlk fırsatta yakın dostum İ.H'ya reca edeceğim, bu çocuğu bir Afrikalı köle suretiyle mutena pastanelerimizden birinin gardrobuna oturtsun. Ziya Bey'de ünlü romanlarından birinde mutlaka kullansın onu..." Buradaki Halit Ziya Uşaklıgil çağrıştırması ve bu öykü kahramanlarının isimlerinin Aşk-ı Memnu'daki isimler olması okura zevkli dakikalar geçirtiyor (!) Sonuncu Belki'deki Kafka göndermesi kadar yürek burkmuyor ama. İlk öyküdeki eski Tomris Uyar sonraki öykülerde hızla uzaklaşıyor eski çizgisinden. Ayrıca Uyar bazen masallara en yakın benzerlikleri, yerleri, zamanları kullanmakla öykülerin kendi yapısallıklarına aykırı gelebilecek çağ-

Çünkü dünya, en azından çevresindeki yaşam kesiti yazarın özlediği biçimde gelişme göstermedi. Kimi zaman en masum aldanışlarımızı simgeleyen masallar ve masal dünyası bile Uyar için müdahale edilmiş, deformasyona uğramış, mit'leri değişmiş bir dünya oldu. Çünkü insan duygularının, özlem ve amaçlarının saplantılar doğrultusunda geliştiğini gördü Tomris Uyar. Kahramanlarına yeni bireysellikler katılır, popüler kültürün yarattığı yeni mitler olay örgüsü içinde önemli yerlere yerleştirilirken, **masal** bir biçimsel çeşitleme olmaktan çıktı ve kendi dünyasına karşı bir öfke, bir alaycılık, bir küçük görme başkaldırı halini aldı.

Pamuk Prenses'in "Uyruksuz bir kraliçeliğe" indirgenmesi bunu gösteriyor. Bir köyün mutluluğu adına köy halkına "Köyünüzün mutluluğa ve esenliğe ulaşması için sizce neler yapmak gerekir" oyunları oynatan, Fareli Köyün Kavalcısı'nın çıkınından takma saçlar, Fransız devriminin lüleleri, Aydınlanma Döneminin güvenli, uysal dalgaları, yeni sözleşmelerin gangster favorileri çıkıyor. Uyuyan Güzel, çuha masa örtülerinin, fişlerin içinde uyuyor ve kendisini bir öpücükle, uyandırmaya gelen prensine (!) "Saçmalamasana Celâl. Şurada birkaç yüzyıl kaldı zaten. Bırak da rahat uyuyayım" diye çıkışıyor... Kırmızı başlıklı kız Mavi Sakal'a rastlıyor. Haensel'le Gratel bir trende sıkışıp kalmış. Zorlayan, tedirgin eden, biçimleyen yani **"Gündelik gerçeklerden yapılma elişi bir karabasana"** karşın bir yakınlığı zorluyor. Birisi Kafka okuyor bu sırada. Mezzosoprano bir ses bir ağıt söylüyor. Gündüzleriyle geceleri arasında pek büyük farklar olmayan bir ülkede Gecegeziyor Tomris Uyar. Halit Akçamlar, bu gecelerde bir çalgılı gazinoda 'nerden sevdim o zalim kadını' şarkısını dinleyemez artık... Gazinolarda yarı çıplak kadınlar yapma gözyaşlarıyla en iç parçalayıcı arabeskleri söylüyorlar...

Birbirlerini bir yemek süresince bile olsa gerçekten sevecek kişiler var ama, beyaz örtüleri özenle hazırlayıp böyle sevgileri sezebilecek garsonlar kalmadı. "Kimsenin aslını bilmediği, doğrusunu tutturamadığı bir şarkının yanlış söylenişi".. yazarları üzmüyor artık.. "söyleneceği de!... Bir yanıyla da gerçeği açıklayan masal, gerçeğin aldatan görüntüsü, gerçekten baskın çıkınca sona erdi...

Her şey bu kadar açık işte. Her şey ayarı meçhul bir işleyişin içinde özgünlüğünü yitirirken Tomris Uyar da hayata olan inancını yitiriyor. Öykü tiplerine bile artık inanmadığını gizli bir öfkeyle belirterek edebiyata konu olurken hiç bir zaman, hiç bir kişi tarafından hafife alınması, yok sayılması bağışlanmaya-

Hayır... hayır geç gelsin ölüm, en kabulle-nilir zamanda buyursun. Bir 'ün'ü tamamlamak için son gereksinmeymiş gibi hemen çıkmasın öyle ortaya.

'Ölüm', demek oluyor ki, o kimliğe 'ad koyma'nın, onu satırlayıp bir yere oturtmanın, çözümleyip somutlamanın fırsatını getiriyor önümüze. Hani, önceden, daha yaşarken övmeme gaddarlığımızı, bu güzel yanlışlığımızı utanmalı duygularla belirtmemize olanak da yaratırken.

Necatigil, ölmeden önce, Ceyhun Atuf gibi, ünlenip değerini belirlendirmiş en büyük ozanlarımızdan. Ne var ki, ölümüyle açılan o 'garip fırsat'ların kapısından geçerek onun da olasıya zengin şiir rezervinden pek çok buluşlar yapılacak, bir çok beslenme ve esinlenme kaynaklarına ulaşılacaktır.

Ben bu çalışmamda -bir şiir çözümleyiciliğine ve eleştirmenliğine heveslenmemeye çalışarak- sevgili 'Hoca'mızın şiirindeki 'ölüm' temine özetli bir yaklaşım yapmaya çalışacağım.

Şiir yaratımında da elbet bir 'özümleme' sözkonusudur. Bu özümleme, ozanın tinsel duyumu ve seziş, algılayış, damıtış becerisiyle sağlıklılık kazanır. Romana ve öyküye 'fotoğraf' saptamacılığı bir yere değin egemen olabilir de, bu durum şiirde pek gitmez. Biz şiirde gerçekleri (dışsal ve içsel) kendi lirizmi içinde billurlaşmış görürüz, böyle duyumsarız. Şiir, imajı görüntüleyen bir film değil, imajı bizimle bütünleyen, bizi onun aracılığıyla yaşamla kaynaştıran sanatsal üretidir. Büyüsel bir üretidir o.

Her iyi ozan, şiirsel özümlemeye yönelik üretime geçerken, beslenme, konu ve esin kaynağı 'doğa', 'yaşam' ve bunlarla ilgili ayrıntılardan elbet soyutlanamaz.

Behçet Necatigil'in şiirini gözden geçirdiğimizde bunu çok yalın bir şekilde görebiliriz. Onun psiko-sosyal gerçekliği ve kendine özgü ürünleme yöntemiyle de özgün bir değer olduğunu kabulleniveririz.

Kimilerinin 'soyut, kaçak, silik, 'statik' gibi yakıştırmalarla, 'dumurlaşmış' bir şiir evreni yarattığı iddiasında oldukları ozanımız, aslında 'somut', yaşamın içinde, 'canlı' ve devingendir. Ne var ki, bağırmaz o; çığırtkanlığa düşmez. Yumuşaktır, dengelidir.

Yaşamın acılarını bile işlerken Necatigil, yıkmaz, yıpratmaz, umuttan koparmaz bizi; arıtır, besler, yüceltir.

Ne çıkar sönükse hayatımız / Tasaların altında / ... / çünkü hüzün eski, dost baş tacı / Onunla yoğrulmuş mayamız / Gelsin / Biz onsuz olamayız.

derken Behçet Necatigil, hüznü şiirin ve sözcüklerin göz boyacılığıyla allandırıp pullandırmadan, ya da büsbütün 'hoyrat' kılmadan kendi doğal biçimiyle boyutlandırır.

Bir konuşmasında diyor ki: "**Şiirde manaya varmak, belki gizli ama mutlaka mevcut ip uçlarını bulmaya bakar. Şair manadan ne kadar kaçarsa kaçsın, zaman zaman kendisine o şiiri yazdıran sebepleri, şiirin yakınlı uzaklı kelimelerinde, belki kendi de fırkında olmadan evvel** verecektir...."

Bu sözlerine, "**Konularımı ya kendi yaşamımdan ya etrafımdan alırım** " deyişini de eklersek, ozanımızın 'ölüm' temine eğilişteki zamanlamasını da daha iyi çözümleyebiliriz.

Behçet Necatigil'in son şiir kitabı **(SÖYLERİZ)**, ölümünden kısa bir süre sonra yayımlandı. Değindiğim tem'le ilgili olarak bu kitaptaki şiirler önemli ip uçları vermektedir.

'KAPALI ÇARŞI'da **Gençken** şiirinde

Niçin ölümden bahsediyorsun / Bu sevda nereden esti? / Şairler yazmadan önce / Kimse ölümü sevmezdi...

derken, 'ölüm' tema'sına dıştan bakan bir yorumcu olarak girer.

Oysa SÖYLERİZ'deki ölüme yer verdiği şiirlerin pek çoğunda Necatigil, kendi içindeki tit-

"Her sanatçı sevdiği sanatçılarla ölüyor, sonra gene, birkaç saat geçince, uzun kısa yeryüzünde yaşamasına koşuyor. Gemiler geçtikten sonra, deniz üstü dalgasız."

Kişi elinde olmadan, Necatigil'in bu sözleri üzerine şunları eklemek istiyor: ('Ölümün sonrasında' çeşitli yaşamlar, unutulmayışlar da var ya, Hocam; 'Deniz' gene 'dalgasız , bir Bandırma Vapuru gibi yanaşırken dizelerin şiire gebe kıyılarına. Yakamozlanır sular sevincinden, devinir içtenlikle. Tepinir, çıldırır belki bir Samsun Horonu gibi. Deriz: 'Kurtuluyor insanlığımız.' / İşte senin şiirindeki gizin.)

'Ölümler' adını verdiği şiir de aynı kitapta.

Tek kişi değil giden / Her ölüm çok ölüm demektir. / Belini doğrultamazsın.

Sanki az yukarda **'Her sanatçı sevdiği sanatçılarla ölüyor.'** dediği dakikalarda yazmış bu şiiri.

Eşler, aşklar gidince / Çocuklar, torunlar yerlerinde / Boşluk nasıl doldurulur?

Işte zor olan bu. 'Kendi' tınısıyla, 'kendi sesi'yle anıtlaşmışların ölümüyle bıraktıkları boşluk da öyle.

'Bir İstanbullu'nun Not Defterinden' III şiirinde ozan bireysel kurtuluş çabasının avuntusunda mutlu değildir. Onu **bireyci** görmeye çalışan, b'ı tanıma yakıştıran yaklaşımlara adını andığımız yumuşak, insancıl şiir de tutarlı bir yanıttır. Hattâ bu şiir 'Avuntu' rahatlığındaki kişinin durumunu yansıtmaktan çok, kendi teginliğini, 'doktorlu', 'doktorsuz' gerçekliklerde yaşamaya tutsak tüm çaresizlerin acılarına karşılık kaygısını dile getiriyor. Bir 'eleştirel' öz de içererek. Bağırmadan; sezdirerek...

// Sağken öğrettikleri / Bir mendil bir yerde / Ele verir birinizi / Ölümü de derstir unutmayın

'Adım' şiiri de, öleceğini iyi bilen bir ozanın içsel hesaplaşmasını belirler:

Adım neye verilir / Evlere.. ilerde kalmaz böyle evler / Boşlukta şiirlere verilir // Adım nereye verilir / Sapa sokak, kenar mahallede / Bana benzer / iyidir

İşte Necatigil, 'sığıntı' bir evrende 'kaçak' gibi; hayır, kaçak değil, 'gerçek' gibi olan bu ozan, kendi kişiliğine özdeş bir 'bana benzer'likli kenar mahalle dileğinin, onu 'iyi' görmenin de rahatlığında, alçakgönüllü. Ölümden sonra yaşama dileğinin gizil duygularını da belirleyerek, titrek kaygılı...

Adım kimlere verilir / Yok erkek evladım / Bu soy benimle biter / Geçmişlere verilir

Ve o kaygı sürüyor böylece. Evet 'kaygı' bu. Alçakgönüllülüğünün güdümünde, insansal zayıflakla; 'ince' ozansılıkla...

Necatigil'in az çok karamsarlıklarını, 'hastalık' ve 'ölüm' kavramlarının ve bunlarla ilgili gerçeklerin etkisindeki tedirginliklerini iyiden iyiye görebiliyoruz SÖYLERİZ'deki şiirler toplamında.

İşte, kitaba adını veren şiirde ozan,

Ömür biter, biz hâla söyleriz

diyor.

Ne varsa şu dünyada / Türlü görüntüler
Gelsek de sonuna / Söyleriz

diyor.

Ne biter / Ne kalır geçmiş kitaplarda
Ölümden sonra da / Söyleriz

'Söyler' tüm büyük ozanlar, kalıcı dizelerinin insan gerçekliğindeki önemi koşutunda, **Necatigil gibi.**

amacına en uygun olanı arar, öykülerini bu ince ilişkiden yola çıkarak bütünlerdi.

Her şeye karşın bir yerlerinde doğulu bir duyarlığa rastlanabilen hayat, toplumsal ge-

Bülgân Kerimoğlu

rışımların önüne geçiyor. Ama bu dil şöleninin kitabı kurtardığını söyleyemeyiz.

Kısaca sözü edilen bu örneklerden anlaşılacağı gibi bugünkü masalsallık, yıllar önceki masalsallıkla aynı şeye hizmet etmiyor.

cak duyguların olduğunu unutmuş görünerek... Yürekte Bukağı'dan, Dizboyu Papatyalar'dan sonra...

Gecegezen Kızlar / Tomris Uyar Ada Yayınları 1983. İST. 110 S.

"Günümüzde sanatsal kültür ve estetik"

ÖZDEMİR İNCE

Yazın kuramı alanında bir kaç yıldır olumlu bir gelişmeye tanıklık ediyoruz. Dergilerde olduğu kadar telif ve çeviri yayınlarda da bereketli bir hareketlilik söz konusu. Aklıma hemen geliveren yazar ve kitap adları: Ahmet Oktay ve "**Yazın iletişim ideolojisi**" Ertuğrul Özkök ve "**Sanat, İletişim ve İktidar**"; Şahin Yenişehirlioğlu ve "**Felsefe ve Sanat**"; Sargut Şölçün ve "**Tarih bilinci ve edebiyat bilimi**". Bu yazar ve kitap adlarına, hiç kuşkusuz, daha başkaları da eklenebilir. Kolayca tahmin edilebileceği gibi: Ayrı dünya görüşlerinin, ayrı estetik ve sanat anlayışlarının ürünü olan bu tür kitaplar çoğaldıkça sanat ve düşünce ortamımız giderek daha da canlanacaktır. Çok gecikmeyecek bir gelecekte bilinçli okurlarımızın, doğru bilinçli eleştiricilerimizin çoğaldığını göreceğiz. Sanat ve yazın ortam ve olayını oluşturan toplum, sanatçı, yapıt ve okur arasındaki ilişki gerçek bilimsel temellerine oturmuş olacak.

*"**Kültür kuram ve anlayışları, toplumsal-ekonomik yapı ve üretim tarzı üzerinde belirlenen düşüncenin özelliklerini gösterirler.**"*

Bütün olumsuzluklara karşın bu gözlemlediğimiz olumlu gelişimin en önemli, en etkin mimarlarından biri de Aziz Çalışlar. Dergilerde yazdığı kültür ve sanat yazıları, çeviri ve özgün yapıtlarıyla Aziz Çalışlar, maddeci sanat anlayışı ve kuramı ile gerçekçi estetik düşüncesinin topluma kazandırılması yolunda temel çalışmalar yapıyor.

Aziz Çalışlar 1981, 1982 ve 1983 yıllarında yayınladığı yazıların bir bölümünü (19 yazı) "Günümüzde sanatsal kültür ve estetik" başlıklı kitabında bir araya getirdi. Günümüzün kültür sorunlarını, günümüzde kültürün aldığı çeşitli görünüşleri doğru bir şekilde değerlendirebilmemiz için, doğru bir kültür kuramına, kültür düşüncesi ve anlayışına sahip olmamız gerektiğini savunan Çalışlar şöyle diyor: "Böyle bir kuramın oluşabilmesi ya da gelişebilmesi ise öncelikle bu tür kültürel olguların bilimsel dünya görüşüyle yorumlanması ve açıklanmasına, karşıt kültür kuramlarının eleştirilmesine, günümüze egemen böylesi kuram ve görüşlerin yetersizliklerinin, sınırlılıklarının ve yanılgılarının açığa serilmesine bağlıdır." Kitabın daha birinci sayfasında, yazarın programının ne olduğunu anlıyoruz: "Unutmamak gerekir ki, kültür kuram ve anlayışları, hem tarihsel süreç için de ortaya çıktıkları, dolayısıyla bağlı ve içinde varoldukları kültürün ayrılmaz bir parçasıdırlar; yani bizlere bağlı oldukları toplumsal ekonomik yapıyı, üretim tarzını ve ilişkilerini gösterirler; hem de, bu kültürün kendi ürünü ve anlatımıdırlar, yani, toplumsal-ekonomik yapı ve üretim tarzı üzerinde belirlenen düşüncenin özelliklerini gösterirler."

"Sanat kimindir?" sorusuna doğru ve geçerli bir yanıt arayan Aziz Çalışlar, sanatsal kültür bunalımı ile günümüzde sanatsal kültürün temel çelişkisine parmak basıyor.

"Kitle kültürüne bakış", "Sanata bilimsel yaklaşım", "Sanatta yenilik nedir?", "Nazi estetiği ve sanatı" başlıklı yazıların da yer aldığı kitabın en ilginç ve canalıcı yazılarından biri de "**İslamcı-Milli Sanat Anlayışı Üstüne Görüşler**" başlıklı olanı. Yazar, bu yazısında, İslamcılık, Türkçülük ve Osmanlıcılık gibi üç ana yönelimi içeren ve ülkemizde son yıllarda "milli kültür ve sanat" anlayışı biçiminde dile getirilen ve "milli sentez" kimliği içinde ortaya konmak istenen görüşleri, kendi uzlaşmaz çelişkileriyle ele alıp irdelemekte, bu üçlü "ittifak"ın ulusal kültürümüzün oluşmasına katkı değil birer engel olduklarını göstermektedir. Devindirici güçleri itibariyle birbiriyle uzlaşmaz bir biçimde çelişen ve çağ dışı kaynaklardan gelen bu "müttefikler"in nasıl dışa bağımlı olduklarını göstererek ulusal kültürün nasıl oluşacağını ve bu oluşumun aşamalarını sergilemektedir.

Aziz Çalışlar'ın üzerinde titiz bir dikkatle durduğu bir başka konu da "Gerçekçilik" ve "Gerçekçilik savaşımı". Yazar bu yazılarında, gerçekçiliğin değişen ve değişmeyen özellikleriyle (vazgeçilmesi olanaksız özellikleriyle) nasıl sürekli bir gelişim içinde olduğunu göstermektedir: Bu özellikler, gerçekçiliğin ilkelerinin doğmalaşmalarına karşı birer engel oldukları gibi sözde gerçekçiliği hemen ele veren şaşmaz göstergelerdir.

"Günümüzde sanatsal kültür ve estetik", Aziz Çalışlar'ın yerli düşünce, sanat ve kültür adamı olma yolunda gösterdiği ciddi ve bilinçli çabanın urunu; kapsadığı konular ve bu konuların yorumlanıp açıklanmasında yazarının eriştiği düzey, ona bir başucu kitabı olma niteliği kazandırıyor.

Aziz Çalışlar'ın "Günümüzde sanatsal kültür ve estetik" ile oluşturduğu **kuramcı kimlik** bize yetkin bir **uygulamacı** 'yı da muştuluyor.

Amacını, günümüzdeki sanatsal ve kültürel pratiğin içinden ve derinliklerinden **kuram'**ı bulmaya çalışmak, ve buna karşılık, kuramı da bu pratiğin içine yerleştirmek olarak özetleyebileceğimiz yazar, vardığı sonuçlara bakacak olursak, hiç kuşkusuz, bu amacına ulaşmıştır.

Cem Yayınları, 232 S. 350 TL.

Fikret Hakan:

"Sinema büyük bir depremdir"

"İnsan ilişkileri zengindir. İnsan ilişkileri yalın bir şekilde anlatılamaz. Şimdi bir deyim çıktı ortaya. "Yalın film" diyorlar. Yalın film diye birşey yoktur sinema dünyasında, acemi film vardır"

GÜLŞEN KARAKADIOĞLU

Fikret Hakan, yıllar sonra yine tiyatrodasınız. Tiyatronuzun ilk oyunu Ephraim Kishon'un "Ve Saksağandı Juliet"i. Oyunu siz mi seçtiniz?

Evet ben seçtim.

Broşürdeki Onk Copyryt'ın notuna göre, değişiklik için sizden izin almak gerekiyor. Yani **oyunda değişiklik mi yaptınız?**

Evet, şiirlerin çevirisinda bazı şiirlerin kendisinde ve oyunda bazı değişiklikler yaptım. Ayrıca ön oyun yazıp ekledim oyuna. Sheakespeare'nin Romeo Juliet'inden yani aslından yola çıkarak hazırladım bu ön oyunu.

Bundan sonraki oyunları saptadınız mı?

Zorba ve T.Williams'ın Yeryüzü Cenneti'ni düşünüyoruz. Tabii bu oyundan istediğimiz sonucu alırsak.

İstediğiniz sonuç nedir?

Seyircinin ilgisi. Seyirci oyunları tutar da ilgi gösterirse sürdürürüz çalışmaları.

Bu karara varmak için kaç oyun düşünüyorsunuz?

İki üç piyes daha denerim, amacım tiyatroyu sürekli kılmak ama istediğim ilgiyi bulamazsam tasfiye ederim.

Oyuncu kadronuz sürekli mi?

Hayır, oyunlara bağlı, her oyun için yeni kadro yapılacak.

Sizi yıllar önce Ankara Sanat Tiyatrosu'nda "Durand Bulvarı"nda izlemiştim. O yılların tiyatrosuyla şimdi arasında bir farklılık görüyor musunuz?

Bence Durand Bulvarı çok iyi bir oyundu. Zaman nedeniyle de ödenmiş bir biyografi olması nedeniyle de. AST'ın doruk noktasıydı o sıralar. Hakedilmiş bir yaşantının saygınlığını taşıyordu o oyun. Üstelik büyük bir namuslulukla ortaya getirildi.

Ve Saksağandı Julyet haftada kaç kez oynayacak?

Haftada 4 gün 6 kez Cumartesi ve Çarşambaları matineler var.

Ankara seyircisine kıyasla İstanbul seyircisini pek tanımıyorum. İzlediğim kadarıyla bir kesim sanatsever, çeşitli kültürel etkinlikleri nerede olursa olsun bulup izliyor. Bir kesim seyirci ise, hayli vulger tiyatro topluluklarının güldürü oyunlarına ve bazı tiyatro şirketlerinin renkli ve danslı gösterilerine eğilim geliştirdiler İstanbul'da. Bunların dışında, böylesi bir tiyatroya ve oyuna ilgi ne düzeyde olabilir dersiniz?

Ankara'da olsam, ilk gece oyunun tutup tutmayacağını anlayabilirdim. Ankara'da Konservatuvar tatbikat sahnesinden bu yana bir seyirci gelişmiş. Belli bir kültür edinmiş seyirci. Memur kesiminin sevgi ve heyecanla izlediği bir tiyatro dünyası var. Ankara tiyatro konusunda ayrı bir eyalettir. Türkiye için örnek teşkil etmez.

İSTANBUL SEYİRCİSİNİ VİDEOSUNUN TV'SİNİN BAŞINDAN KALDIRMAK BAŞARISINI KİM GÖSTERİYORSA ÖNCE BUNU KUTLAMAK SONRA VERDİĞİ ÖDÜNLERİ TARTIŞMAK GEREKİR.

İstanbul seyircisine gelince, çok değişik... **dunuz, İstanbul Efendisini?**

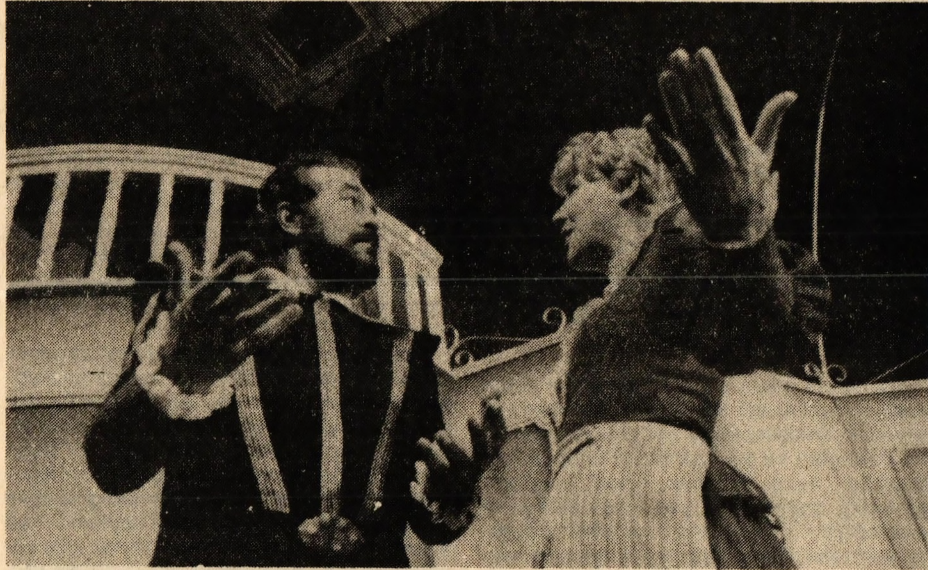
Çok sempatik ve sıcak buldum. Müsahipzade Celal'i modern bir anlayışla sımsıcak bir hale getirmişler, göze de hoş görünüyor kulağa da hoş geliyor.

Bazı eleştiriler vardı oyuna ilişkin.

Evet bir bizde bir de Araplarda yaygın bir şey vardır. Bir insanın başarılı olduğunu söylemek için bir diğerinin başarısızlığını söylemek gereğini duyarız. Alınterine saygı yok. Efendim Devlet Tiyatroları böyle bir oyunu nasıl oynarmış! Neden oynamasın? Müsahipzade Celal asık yüzle ciddi ciddi oynanınca tatmin olacaklar sanki. Biliyor musunuz, yıllardır meyhane dehası kadınları ve adamları çekmekten bıktım. Yıllardır aynı dedikodu, aynı çekememezlik... sürüp gidiyor.

Haklısınız, üstelik Devlet Tiyatrosunun neler oynaması gerektiğini böyle biçimsel yaklaşımlarla tartışmak doğru değil sanırım. Ancak doğrusu bence de oyunda biçem tutarsızlığı vardı. Örneğin Osmanlı kültürel ögelerinin o denli yoğun olduğu oyunda Melih Kibar'ın besteleri ve o bestelerin sözleri aykırı geldi bana.

Bence öyle değil. Bu, bir modern anlayıştır. Akılcı bir tutumdur.

Fikret Hakan, Işıl Yücesoy'la "Ve Saksağandı Jüliet" oyununda...

YALIN FİLM DİYE BİRŞEY YOKTUR SİNEMA DÜNYASINDA. ACEMİ FİLM VARDIR.

Fikret bey, sinema için geçenlerde Gösteri Dergisi'ne verdiğiniz bir yanıt ilgimi çekti. Bir süre önce Somut'ta çıkan bir yazımda benzer şeyler yazmıştım. Bende genç Türk Sinemasında insan-insan ilişkisinin yeterince kullanılamadığı kanısındayım. Galiba bu, yani insanın insanla ve giderek insanlarla ilişkisi iyi tanınmı-

film diye birşey yoktur sinema dünyasında. Acemi film vardır. İnsan ilişkileri yalın bir şekilde anlatılamaz. Sinema büyük bir depremdir. Homeros'tan bu yana yüzyılların birikiminden oluşan en büyük depremdir.

Yalınlık ustalığın bir aşaması olabilir ancak değil mi? Bir durgunluktan söz ediyordunuz o yanıtta.

20-25 yıl öncesinin kırsal kesim insanları şimdi büyük kentlerin varoşlarında teneke evlerde, rüzgarın bir yerinden girip öbür tarafından çıktığı evlerde yaşamaya çalışıyorlar. Buraları tanıyor mu filmcilerimiz? Taşlıtarla'nın filmini yapabiliyor musun? Cibali'deki insanları biliyor musun? Oradaki insanların acılarını, sevgilerini, aşklarını tanıdın mı?

Sizin Sinan Çetin'le yaptığınız son filmde de çok iyi bir insan ilişkisi vardı malzeme olarak. Ama iyi değerlendirilemediği kanısındayım ben. Maden işçisinin sevdası, kızla ilişkisi bazan bir anlık bir bakışma; çok üstelenerek, ille de yinelenerek hatta bazan ağır çekim gösterilerek geliyordu perdeye. Bu kez de sevdaya ve insana olan inanç ve umut, slogancı bir yaklaşımla abartılmıyor muydu? Yani ille altı çizilen, seyirciye (zekasına ve anlayış yeterliliğine) güvenilmediği için ısrarla gösterilmeye çalışılan birşeyler vardı.

Sinan'la filmini yaptığım hikâye çok elverişliydi. Çağdaş bir tragedya olabilirdi o. Orada dramatik olan, maden işçisinin, ağabeyinin ölümü üzerine aldığı tazminat parasıyla bir ekonomik refah sağlamasıydı. Bu nedenle bir kamyon alıp yeraltı maden işçiliğinden kurtuluyordu ve bu nedenle de genç bir kızla sevdiği kızla evlenemiyordu, düğün masrafı yapması olanaksızdı. Işte bu, çağdaş tragedyayı oluşturacak düğümdü, ama kullanılamadı.

"maviyi
anlarsın
denizi
anlarsın
mavi
denizi
zor
anlarsın"

Gelin biraz mavi'den sözedelim

YASEMİN YAZICI

Gücünü maviden alan bir söyleşide kürek çekmek, başka bir anlamda yaşama açılmaktır. Üstelik bu yolculuklara katılmak için de, mavi denizin gizemini yakalamak gerekiyor. Ünlü ozanımızın yukarıdaki dizeleri usumdan geçiyorken, maviyi sanatının aracı yapan ressamımız İsmail Türemen ile birlikteyiz.

Denizin kıyısına indiğimizden bu yana uzunca bir zaman geçti. Görkemli doğa görüntüsünün yanısıra, kendimizi derin bir söyleşinin eşiğinde buluyoruz. Türemen ailesine kısaca yaz merhabasına konuklandığımız Turunç koyunda, hayatın devinimini duymamak mümkün değil.

İsmail Türemen'i tanımak mavi bir hayatı da tanımaktır. Sanatçının tüm yapıtlarının mavi bir eksende biçimlendiğini düşünürse; neden bu koyda deniz adamı olarak yaşadığını da kavrıyor insan.

Tüm bunları kendisine aktarıyorum. Maviye olan tutkusunu soruyorum. **"Elinde tutulası değil, peşine** düşülesidir **mavi. Ne bilsin yüreğim mavisizliği. Çerçevesiz yalnızlıklara yakışır gurbet mavisi... gibi nice mavi çağrısını ve titremişini dilleyebiliriz"** diyor.

O an düşünüyorum ki; insan us'u ne denli görkemli. Bir şiir dizesi, bir görüntü derken, nasıl da apansız yolculuklara çıkılıyor .

Sanatçının yapıtları film şeridi gibi gözlerimin önünde. Hepsinde yakaladığım bir ortak payda var ki; "mavi"den başkacası değil. Bunun içindir ki söyleşimizin başında "gelin biraz mavi'den sözedelim" diyorum. Sözgelimi, bana maviyi dize getiren fırçanızın gizemini anlatır mısın?

"Sonsuzluğun nefes alışıdır mavi. Gerçekle gerçek üstünün yargıcıdır. Gökselliğin yüzüdür, direncin onuru, hüznün nazıdır..." diye yanıtlıyor beni. Böylece anlıyorum ki, dizginleme gücü fırçanın değil, mavinindir. Anminde de yücelip, sanatçının tüm yaşamına karışıyor.

"Evet, dediğin gibi çoğu kez suskundur. Ama bilir yerini seçmesini. Benim resimlerimde siyahla beyazın arasında ve hep ufukta bir yere uzanır. Yaradılışın gizine diker gözünü."

"Yaradılışın gizi "yani insanın varoluşunun gizi, denizle gökyüzünün birleştiği o ufuk çizgisinde midir sence?

"İşte şimdi söylüyorum. Sonsuz ürpertiler içinde kımıldanıp, durur. Bu kımıltılarla başlar yaşam ve yaşam ötesi korkunç ve büyülü yoğun serüveni" diye sürdürüyor. yanıtını,

Öyleyse her resmin serüveninde bin yaşam serüveni buluyoruz. Ve hemen öğrenmek istiyorum; bu nasıl bir özdür ki, biçimini bu denli görkemli kılmaktadır.?

"Dikeylerin, yatayların, eğrilerin, doğruların, noktaların, lekelerin, yani, alışılmışların alışılmamışlara doğru yola çıkışının şölenidir. Artık uzlaşmazlığın ve çelişkilerin peşine düşülmüştür. Yoğun bir ney sesidir yüreğimizi elleyen, çığırtkan bir flüt, sonra kontrbaslar, kemanlar **ve gözyaşı mavileri."**

Gözyaşı mavileri mi?

"Evet, onların sesidir gelen... uzakçalar**dan koparılmış.. dinle bak.. ürkek ve kırılgan."**

Evet, birdenbire işitiyorum gözyaşı mavilerinin sesinin. Dinginliğinde yaz mevsiminin, yavaşça kıyıya vuran deniz köpüklerinin sesine benzer bir ses bu...

Mavi'nin ressamı İsmail Türemen'le ada çayı kokusunda sürüyor söyleşimiz...

"Siyahın asık yüzü, çatık kaşı, yası, mavinin sonsuzluğuyla başlatılır. Gerçeğin hüznündeki düşü ve hep bir çümbüştür bu olguda, beyazın güvercin adımlı sözü...bir küçücük noktayla başlayan resimsel serüven; her an değişen atılımları, kaçmaları, coşkularıyla sürüp gider."

daki direnişi de böyle mi oluşuyor, öteki renklerle olan iletişimi nedir? diye soruyorum.

"Bu koşu süresince aklını yüreğine dolayıp, kendi türkünü yine kendi sesinden dinleyeceksin" diyor. Sözlerini denizin mavisine bırakarak sürdürüyor konuşmasını. **"Bayaza inanıp, maviyle** direneceksin. **Siyahla yaslanıp, griyle dinleneceksin. Yani hepsinin özünde, dünü güne katıp, yarının doyumsuz sunularını bulacaksın. Çok ebeli bir tekil oyundur bu."**

Peki ya bu oyun alanı neredедir?

"Oyun alanı resmin yüreğidir. Kimi kez ince keskin bir çığlık gibi görürsün benim resimlerimde... bu güncel gerçeğin resimsel çelişkisidir. Ve hatta diyebiliriz ki, gelişen teknolojinin çağdaş tedirginliğidir. Sezgilerin, coşkuların, bilinçli uyumuyla kurgulanır bu garip oyun, bu doyumsuz uğraş. İnsanda odaklaşan resimsel düşünceler, insanı resimsel nesneye dönüştürürken, tüm varoluş nedenlerini de canlı tutar.

Bir ressamın mavi serüveninden kalan son parça maviyi de özümsedikten sonra, kıyıya inip denize gidiyoruz. Gerçekte gittiğimiz yine bizim yaşamımızdır ki, mavilere karışır.

Evinden çıkmak zahmetine katlanmaz. Bu seyirciyi TV'sinin videosunun başından kaldırmak başarısını kim gösteriyorsa önce bunu kutlamak sonra verdiği ödünleri tartışmak gerekir.

Fikret bey, geçen akşamki oyunu nasıl buluyor ki iyi tanımlanamıyor bu yönetmenlerce. Kolaycacık geçiştiriliyor, sığ kalıyor.

Evet. İnsan ilişkileri zengindir. İnsan ilişkileri yalın bir şekilde anlatılamaz. Şimdi bir deyim çıktı ortaya: "yalın film" diyorlar. Yalın

Sinema için yeni projeler var mı?

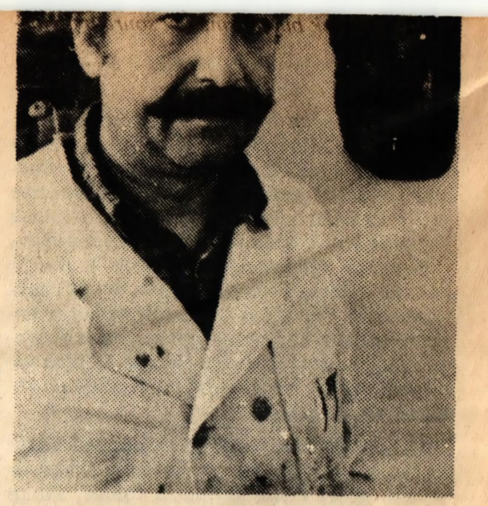
Hayır yok. İyi birşey çıkarsa oynarım. Ama artık sinemayı düşünmek istemiyorum, şimdi tiyatro üzerine yoğunlaştırmak istiyorum düşüncelerimi.

cak bu öyle bir renk ki, dinginliğin büyüsel suskunluğunu, boyanın tüm oluşumunda taşıyor. Sanatçının resimlerine biraz daha özenli bakılırsa, "suskunluk" gözümüzü alan tek gerçek gibi. İsmail Türemen'in res-

Öyleyse yaşamın resim içindeki ikilemini de açımlayalım?

"doğru... yaşamın ikilemine değinmeden yola çıkmak mümkün değil. Yaşamı vareden bu ikilemin iç devinimidir. Düşün ki, bir yanda masal dünyamızın şimşekleri, fırtınaları, peri padişahları, kel oğlanları öte yanda gerçeğin ter damlaları ve ansızın bir arı uçuşu... Artık, yalın ayak koşu başlamıştır. Dikenli, taşlı, tuzaklı, törenli, telli duvaklı, yamalı, yırtıklı belalı bir koşu... bir sarmal yol.. bu yol ki; yeni çağrışımlara, yeni biçimlere ulaşmanın yoludur."

Dağın eteklerinde söyleşiyoruz. Deniz kendinden söz edildikçe, sanki mavi'sini biraz daha kabartıyor. Yükselen mavi, gökyüzünün mavisine karışıyor. Kesiştikleri ufuk çizgisinde, insanın yaratma gücü var oluyor. Kavranıyor hayatın gizemi. Resmin yaşam-

Nazım Timuroğlu

SANAT ÇİZELGESİ

Hazırlayan: Cemile Özdemir

DEVLET TİYATROLARI

İSTANBUL

"İSTANBUL EFENDİSİ" (Musahipzade Celal/Taksim Sahnesi/Cts, Pz: 15.00, Ptsi. Hariç her gün: 20.30

"MİKADONUN ÇÖPLERİ" (Melih Cevdet Anday)/ AKM Oda Tiy./Pz, Ptsi, hariç her gün, 18.30, Ctsi, 15.00.

ŞEHİR TİYATROLARI

FİGARONUN DÜĞÜNÜ" /(Beaumarche)/. Harbiye Ş. Tiy/Çrş. Prş: 21.00, Pz: 15.30/19.00

"HEPSİ OĞLUMDU" /(Arthur Miller)/Fatih Ş. Tiy/Çrş. Prş: 21.00, Pz. 15.30-19.00

"HAENSEL VE GRETEL" (Çocuk Oyunu)/Harbiye Ş.Tiy./Çrş: 14.30, Ctsi: 11.00.

"İKİ KOVA SU" (Çocuk Oyunu)/Harbiye Ş. Tiy./ Çrş: 14.30, Ctsi: 11.00.

"MACBETH"/ "Shakespeare/ Harbiye Ş. Tiy/ Cum 21.00, Ctesi: 15.30-21.00

"ONİKİ ÖFKELİ ADAM" (Reginalt Rose) /Fatih Ş. Tiy./ Cum 21.00, Ctsi: 15.30-21.00

"SEVDİĞİM ADAM" /(Recep Bilginer)/ Üsküdar Ş. Tiy./Cum. 21.00, Ctsi: 15.30-21.00

"SUSUZ YAZ" (Necati Cumalı)/ Üsküdar Ş.Tiy./ Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-21.00, Pz: 15.30- 19.00

"ŞİMDİ SIRASI MI" (Feydeau)/Kadıköy Ş. Tiy./ Cum: 21.00, Ctsi: 15.30-21.00 Pz: 15.30-19.00

"POLLYANA" (Çocuk Oyunu)/ Fatih Ş. Tiy./ Çrş: 14.30, Ctsi: 11.00

ÖZEL TİYATROLAR

İSTANBUL

"ARZU TRAMVAYI" (T.Williams) / Kent Oyuncuları Kenter Tiy./ Cm: 21.00 Ctsi, Pz: 14.30-17.00, Çrş: 18.00

"ANNA'NIN 7 ANA GÜNAHI" (Brecht) /Ortaoyuncuları Küçük Sahne /Cm. 18.30, Ctsi, Pz: 15.30-18.30

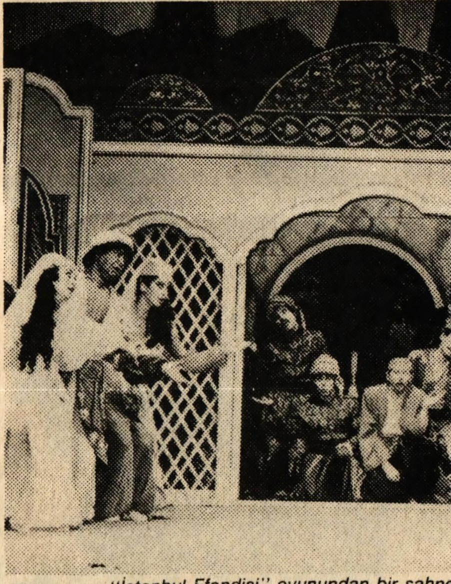
"BEYOĞLU-BEYOĞLU" /Devekuşu Kabere /Harbiye Konak Sineması/ Ptsi. hariç her gün: 22.00, Ctsi, Pz: 18.00

"DÖK İÇİNİ RAHATLA" /B. Kayabaş E. Yazgan Tiy. /Sl, Prş, Cm: 21.15, Çrş, Ctsi: 15.30-21.15, Pz: 15.30-18.30

"FIRINCI ŞÜKRÜ—DELİ VAHAP—NURİ VE ÖTEKİLER"/ Ortaoyuncuları/Küçük Sahne/Perş: 18.30, Cm: 18.30-21.00 Ctesi; Pz: 15.30-18.30

"GOOD BY MİSTER CHARLİE" /Nejat Uygur Tiy./ Ptsi. hariç her gün: 21.15, Ctsi: 16.00-21.15, Pz: 15.30-18.30

"HER ŞEY SATILIK" Dostlar Tiy. /Deniz Türkali/Çrş, Cm: 18.30, Ctsi: 15.30-18.30, Pz: 15.30

"İstanbul Efendisi" oyunundan bir sahne

"İKİZ KARDEŞİM DAVİD" (Ted Allen)/ Enis Fosforoğlu Tiy. /Çrş. Prş, Cm, Ctsi: 21.15 Çrş, Ctsi, Pz: 15.30

"İTİRAZIM VAR" Çevre Tiy./ Ptsi. hariç her gün: 21.00, Çrş, Ctsi, Pz: 15.00

"KOLTUKTAN KALKMAYAN ÇOCUK" /(Çocuk Oyunu) Hodri Mey. /Ctsi. Pz: 10.00

"NASREDDİN HOCA VE EŞEĞİ" (Z. Diper)/Bizim Tiy. (Üsküdar Sunar) /Ctsi, Pz. 11.00

"ÖP BABANIN ELİNİ" (H. Fahri) /T. Gelenbe/ Ptsi, hariç hergün: 21.15, Ctsi: 15.30, Pz: 18.00

"SAVUNMA" /Kenter Tiy./ Her Pz: 14.00-17.00

"ORKESTRA /Ali Poyrazoğlu Tiy. /(Kenter Tiy.) /Sl, Çrş, Prş: 21.30, Cm: 18.00, Ctsi: 19.30-21.30

"SEVGİLİ YALANCI" (Tevfik Suat)/ Tuncay Ozinel Tiy. /Pz. ve Ptsi. hariç hergün: 21.15, Ctsi: 15.30, Pz: 15.30-19.00

"VE BİR SAKSAĞANDI JÜLİET" /Hodri Mey.. Kül./ Ptsi, Sl, Çrş, 21.15, Çrş, Ctsi: 13.30-18.30

SERGİLER

İSTANBUL

Cumalı Sanat Galerisi (Moda):**Turgut Uzunömeroğlu** Resim (26 Kasım-16 Aralık)

Erenköy İş-Sanat Galerisi: **"Doğa konulu sergi** (Türkiye Tabiatını Koruma Der. İst. Şubesi) 29 Kasım-16 Aralık)

Galata Sanat Galerisi: **Tayfur Sanlıman,** resim (5-25 Aralık)

Lebriz Sanat Galerisi: **Hayri Çezel,** resim (25 Kasım-24 Aralık)

Maçka Sanat Galerisi: **Fikret Andoğlu,** resim (29 Kasım-24 Aralık)

Pangaltı Sanat Galerisi: **Aydın Arkun,** resim (15 Aralık'a kadar)

Parmakkapı İş-Sanat Galerisi: **Tülin Ören Özdemir,** seramik ve heykel (28 Kasım-16 Aralık)

Parmakkapı İş-Sanat Galerisi: **Nihat Atamer,** resim (28 Kasım-16 Aralık)

Taksim Sanat Galerisi: **İngiliz ve Alman Kül. Merkezleri ortak sergisi** (3-17 Aralık)

Tanak Sanat Galerisi: **Nihat Akyunak,** resim (28 Kasım- 18 Aralık)

Tiglat Sanat Galerisi: **Ferruh Taşağa,** resim (12 Aralık'a kadar uzatıldı)

Urart Sanat Galerisi: **Timur Kerim İncedayı,** Resim (8-29 Aralık)

Ümit Yaşar Sanat Galerisi **Zeki Kral,** resim (5-24 Aralık)

ANKARA

Turkuvaz Sanat Galerisi: **Gülay Sevsevil,** resim (1-14 Aralık)

Vakko Sanat Galerisi: **Aliye Berger,** 'İstanbul'un Gravürleri' konulu sergi (6-31 Aralık)

İZMİR

Türk-Amerikan Der.: Karma Fotoğraf Sergisi/ (12-24 Aralık)

Vakko Sanat Galerisi: **Aliye Berger,** 'İstanbul'un Gravürleri' konulu sergi (6-31 Aralık)

SATRANÇ

Hazırlayan: **SERDAR ÇELİK**

Büyükustalar arasında kısa yenilgilere az rastlanır. Taraflardan birinin genellikle açılışta erken saldırıya geçmesi, uzun devam yollarında eksik hesaplamalar yapması oyunun çabuk bitmesine neden olur. Kasım ayında yapılan ve dünya birincisi A.Karpov'un kazandığı Tilburg'taki büyükustalar turnuvasından aldığımız aşağıdaki oyun, erken saldırıdan dolayı kısa bitişe örnektir.

Timman - Polugaevski
Nimzo - Hint

1. d4	Af6	13. Af4	cxd4
2. c4	e6	14. Vh5?!	exf5
3. Ac3	Fb4	15. exf5	Ad6
4. e3	c5	16.Kf3 **(c)**	Ve8!
5. Fd3	0-0	17. Ag6	Fxc4!
6. a3	Fxc3	18. Ff4	Fxd3
7. bxc3	Ac6	19. Kh3 **(d)**	Fxf5
8. Ae2	b6	20. Vxh7+	Şf7
9. e4	Ae8! **(a)**	21. Kg3	Ae4
10. 0-0	Fa6	22.Ae5+	Şe6!
11. f4	Aa5 **(b)**		
12.f5	f6	0-1	

a) Beyazın planlarını bozan çok iyi bir savunma hamlesi. Bu devam yolunda genellikle siyah, beyazın zayıf c4 erine saldırır, beyazda karşılık olarak şah kanadı saldırısıyla dengeyi sağlamaya çalışır. Bakalım kim daha etkili olacak?

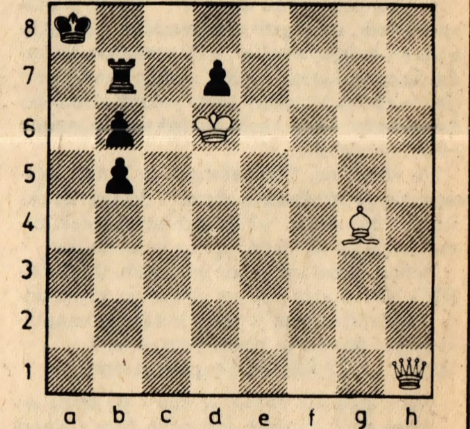
b) Her şey plana uygun. c4 erini korumak siyaha insiyatif kazandırır.

c) 16. Ag6! çok daha etkiliydi. Olası devam yolları: 1) 16... Ve8 17.Ff4 Fxc4 18. Fxd6 ve en azından 19. Ae7+ ve 20. Ag6+ ile sürekli şah tehdit ediyor.

2) 16...Ke8 17.Ff4 Fxc4 18.Fxc4 Adxc4 19.Kf3 oyun belirsiz.

d) 19. Fxd6 hxg6 20. fxg6 Vxg6 (veya 20...Fxg6) veya 19.Kxd3 Axf5! 20. Vxf5 Vxg6 siyahlar açıkça üstün.

Problem No: 4
Andre Cheron
"Journal" de Geneve" 1933

Beyaz oynar, 3 hamlede mat eder

Etüd No: 3'ün çözümü

1. f7! Kf3 2.b7 Fg3 3. Af4!! Kxf4! (3... Fxf4? 4. Şez!) 4. b8V Kfz+ 5. Şe3 Fxb8 6. Şxf2 Fa7! 7. f8F!! (7. f8V? Fxc5+ 8. Vxc5 pat) ve beyaz kazanır.

Erhan Bener ile söyleşi

“Oyun, kollektif çalışma ister”

"Bürokratları önce roman olarak düşünmüştüm. 1977 yılındaydı. Abdi İpekçi ile bir yemektebürokrasi ile ilgili anılar sözkonusu olunca "Aman bunları yaz" diye ısrar etti. Bürokratlar'ın bir anı-öykü dizisi olarak ortaya çıkması böyle oldu."

ALİ ALKAN İNAL

Bürokratlar Ankara Halk Tiyatrosu'nda sahneye kondu. Oyunu izlediğim gün salonu dolduran kalabalık,replikleri sık sık kahkahalar ve alkışlarla kesti, yer-zaman değişikliklerinin arasına giren müzikli bölümlerde el çırparak ezgiye katıldı bazan.

Demek ki, diye düşündüm, bu oyun şimdi bile yalnız sahnede oynanmıyor. İzleyici karşılaştığı benzer olaylara bu kez gülerek, oturduğu yerden katılıyor. Yine elbet kimi dilekçe veriyor, kimi alıp çekmeceye atıyor... Ama ikisi de Konyalı türküsü makamına uyup, el çırpıyor. "Haniya benim allı pullu dilekçem, dilekçem / Müsbet, menfi cevap gelse gam yemem vay vay."

Ertesi gün konuştuk Erhan Bener'le... Bürokratları oyunlaştırma düşüncesinin nasıl doğduğunu sordum.

— *Bürokratlar'ı önce anılar dizisi şeklinde değil de bir roman olarak düşünmüştüm. 1977 yılındaydı sanıyorum, Abdi İpekçi ile konuşmamız gereken bir konu için İstanbul'a gitmiştim. Yemekte bürokrasi ile ilgili anılar söz konusu olunca, Abdi Bey "Aman bunları yaz" diye ısrar etti. Ankara'ya dönüşümden sonra da telefonla birkaç defa arayarak ısrarını sürdürdü. Böyle oldu Bürokratlar'ın bir anı-öykü dizisi olarak ortaya çıkması.*

1980 Ağustos'unda Hızır Doktor isimli oyunum İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oynanmak üzere hazırlanıyordu. O sırada Şehir Tiyatrosu'nun sanat direktörü olan Hayati Asılyazıcı, "Bürokratlar'ı oyun yapmayı düşünmez misin?" diye sordu. Ondansonra bir iki tiyatrocu arkadaştan aynı teklif geldi. Ama henüz nasıl oyun yaparım diye düşünmemiştim, onun için bu tasarı bir süre daha yattı. Fakat bu yıl mayısta galiba, Erkan Yücel okumuş Bürokratlar'ı, bana İzmir'den telefon etti. "Yaşı benzemesin" derler, Abdi Bey gibi çok üzerime düştü. Ve çok kısa bir sürede, diyebilirim ki, düşündüm. Önce oyunun iskeletini, kurgusunu hazırladım, ona uygulayabileceğim anıları seçip oyuna yerleştirdim.

— Bürokratlar'ı sahnelemekte teknik yönden güçlükler çıktı mı? Nasıl üstesinden geldiniz?

— *Ben romancı olarak da kurgunun çok önemli biryeri olduğuna inanan bir yazarım. Tabii, bir oyunun kurgusu, itiraf etmek gerekir ki, bir romanın kurgusundan çok daha zor. Bir defa belli bir zaman sınırlandırması içerisindesiniz, ne kadar kuralların dışına çıkarsanız çıkın, bir mekan sınırlandırması içerisindesiniz. Bu zorluğu alt etmek için demin söylediğim gibi Bürokratlar'ı oyun yapmak fikrini önce sildim kafamdan, Türkiye'de bürokrasiyi konu alan bir oyun nasıl yazarım diye düşündüm. Bunun kurgusunu yaptıktan sonra oyuna hangi anılar oturtulabilir, hangileri birleştirilerek konulabilir seçimine giriştim. Bu yöntemi kullandığım için çok büyük bir güçlükle karşılaşmadığımı söyleyebilirim.*

Şunu da bir kere daha belirtmekte yarar var: Oyun tam bir kollektif çalışma ister. Hiç şüphesiz, çok eskiden yaşamış oyun yazarlarının eserlerini sahneye koyan bir tiyatro artık yazarına danışmak, onunla birlikte çalışmak olanağına sahip değildir. Ama öyle sanıyorum ki, günümüzde tiyatro hayata daha yakın, bir edebiyat türü. O bakımdan yazar, yönetmen, oyuncu hatta dekorcu, ışıkçının bir arada çalışmalarıyla ancak iyi sonuç alınabilir.

Nitekim Bürokratlar'ın çalışması böyle yürütüldü. Ana metni kısa bir süre içinde hazırladıktan sonra Orhan Elçin ve Erkan Yücel ile uzun çalışmalarımız oldu. Zaman zaman metinde ufak tefek değişiklikler yapmam gerekti, birlikte karar verdik bu değişiklikleri yapmaya... Ben, onlara sahneye koyuşta bazı konularda yardımcı oldum sanıyorum. Oyun kollektif bir çalışmanın ürünü olarak ortaya çıktı.

— Kuralların dışına çıkmaktan söz ettiniz. Oyununuzda da yer-zaman değişikliklerinde tiyatronun klasik kuralları dışına çıkıp deneysel tiyatro tekniklerine başvurulduğu gözlemleniyor.

— *Tabii, başkalarının kabul ettiği kurallar olmayabilir ama kuralları bozmak bir amaç olamaz.*

Bürokratlar'da sizin de gözlemlediğiniz gibi klasik oyun kurallarına tabii uyulmuş değil. Ama bunu yaparken mutlaka kuralları çiğneyeyim düşüncesiyle değil, gerçekleştirilebilir, seyredilebilir bir oyun çıkarmak için kendime çizdiğim sınırlar içerisinde serbest hareket ettim.

— Bürokratlar'ın oyunlaştırılmasıyla yapıtınızın nasıl bir etkinlik, nasıl yeni bir boyut kazandığı düşüncesindesiniz?

— *Önce Bürokratlar'ı niçin yazdım, oradan hareket etmekte yarar var. Bizde anı türü son yıllarda biraz zenginleşti. Ama eskiden pek fazla anı yazan yoktu. Bu sanıyorum anı yazmanın tarihe bir çeşit ışık tutma kabul edilmesinden de ileri geliyor. Böyle olunca çok kişi, tarih karşısında kendisinin de suçlanabileceğini düşünerek anılarını yazmaktan çekinir. Anı yazmak bir anlamda itirafta bulunmak demektir, bundan da çok kişi kaçınır. Tabii çok farklı bir insan değilim, aynı şeyleri ben de düşündüm. Bu bakımdan Bürokratlar'ı yeni bir tür olarak, öyküleştirilmiş anılar şeklinde yazdım. Böylece birbakıma kendimi savunma olanağı bulmuş, hem de okunmasını kolaylaştırmış oldum.*

Oyun haline getirilmesiyle Bürokratlar, sanıyorum, bir zamanın olayları denip geçilebilecek anılardan, artık bir edebiyat eseri haline dönüşmüş olacak. Böylece beni rahatsız eden bir şeyden de kurtulmuş oluyorum. Bürokratlar yayınlandıktan sonra pek çok kişi beni Bürokratlar yazarı olarak tanımaya başladı. Ben de çırpınıp duruyordum, yalnız Bürokratlar'ı yazmadım diye. Artık Bürokratlar yazarı dediklerinde bir oyunun yazarı olarak da anılmış olacağım.

— Başka yapıtlarınızı da oyunlaştırmayı düşünüyor musunuz?

— *Açıkçası düşünüyorum; yalnız, iltifat marifete tabidir diye bir söz vardır. Oyun yazan kimse, oynanacağına dair biraz ümit besleyebilmeli, başka türlü oturup da kolay kolay oyun yazılmıyor. Halbuki romancı, öykücü olarak biliyorsunuz eseriniz basılır, bir yayınevi olmazsa başkasında yayınlanır ve netice itibariyle okuyucuya ulaşır. Oyun pek öyle değil. Bir defa Devlet Tiyatroları'nın kendine özgü bir politikası var, önce girmek bir sorun. Sonra, edebi heyetten iki kere, üç kere geçtiği halde bekliyor iki oyunum..., bir türlü sahneye koyma fırsatı bulunamıyor. Özel tiyatroların da sayısı az. Bu nedenle ancak oynanacağına dair içinizde ümit varsa oturup oyun yazıyorsunuz. Bürokratlar'ı da Erkan Yücel bu kadar üstüne düşmemiş olsaydı oyun haline getirmeyecektim belki... Ama bu işi de çok seviyorum, çok tatlı bir serüven.., yazması, oynanmaya hazırlanış safhası... öteki eserlerimden Yalnızlar'ı oyun yapmayı düşünüyorum. Yeni baskısı dolayısıyla baştan aşağı gözden geçirdim. O çalışma sırasında oyun olabileceği düşüncesi uyandı bende. Önümüzdeki günlerde, yeni baskısı çıktıktan sonra bu konu üzerinde daha çok durabileceğim.*

— Şu anki çalışmalarınız hakkında bilgi verir misiniz?

— *"Şu anda, bitmiş olan bir romanımın son çalışmalarını yapıyorum, ismi: Sisli Yaz... Bir*

Güzin Çorağan, Sedef Ecer ve Duygu Ankara "Orkestra"nın bir sahnesinde

Yaşam, ölüm ve müzik ORKESTRA

YAŞAR İLKSAVAŞ

Birkenau. Hergün binlerce Yahudi'nin gaz odalarında can verdiği, yüzlercesinin kurşuna dizildiği, birçoğunun da çeşitli deneylerde hayatlarını yitirdiği, kurtuluş umudū bulunmayan bir esir kampı. Ve bu kampta, çaldıkları sürece hayatta kalma umudu olan, Yahudilerden oluşturulmuş bir orkestra. Hem ırk-

İkinci Dünya Savaşı, Nazi Almanyası, Nazilerin Yahudilere karşı giriştikleri akıl almaz soykırım konusunda pekçok kitap yazıldı, pekçok film yapıldı, pekçok anı yayınlandı bugüne dek. Ne var ki, bazan Nazileri kınama, bazan belgeleme amacıyla, bazan bilimsel, bazan da politik açıdan ele alınan olayların giderek bir ticaret "meta'ı" haline dönüştüğü de herkesçe bilinen bir gerçek.

"Orkestra" yaşamak için insanın vücudunu bir lokma ekmeğe satabileceğinin, hayatta kalabilme uğruna cellatlarıyla işbirlikçiliği bile kabul edebileceğinin öyküsü. Cellatların da kurbanların da hep aynı insan olduğu, kurbanların da koşullar değiştiğinde cellat olabileceğinin öyküsü.

kıp insan özüne inen, tiyatronun konusu olan, tiyatroyu tiyatro yapan insanı geniş boyutlarıyla gündeme getiren, irdeleyen bir yapıt. Bir yanda bir sanatçının hangi koşullarda olursa olsun her zaman mükemmele ulaşmak zorunda olduğunu savunan orkestra şefi Alma Rose. Öte yanda, insanlığını kaybetmemek için direnen, herkesin her şeyini bu koşullar altında bile başkalarıyla paylaşması gerektiğini savunan, bazan da direncini yitirip yaşamanın ille de gerekli olup olmadığını kendi kendine soran ünlü şarkıcı Fania Fenelon. Bir parça yiyecek, sıcak bir palto için Alman askerleriyle, Polonyalılarla yatan arkadaşlarını orospulukla suçlarken, idamlar sırasında çalmakla ne denli korkunç bir işbirliği içinde olduklarının bilincine çok sonraları varan, belki de bildikleri halde kendi kendilerine itiraf etmekten korkan orkestra elemanları, tüm acımasızlığına karşın sanata ve sanatçıya olan saygısını yeri geldiğinde kanıtlayan, bir anlık zaafını doktrine olan inancıyla bastırmaya çalışan kamp komutanı Maria Mendel.

Daha da çoğaltabileceğimiz bu örnekler yalnızca bir hayat gerçeğini yansıtmakla kalmıyor, insan gerçeğine yönelip buna sezgi, duygu ve hayal gücünü de katarak sahnede yaşanan insan ilişkilerinin seyircide birçok çağrışımlar yaratmasını da sağlıyor.

Oyunu Ali Poyrazoğlu başta Wanessa Redgrave'in başrolünü oynadığı hatta Oscar'a aday gösterildiği "Sağ Kalmak İçin Müzik"ten yola çıkarak, bu filmden ve Peter Weiss'ın "Soruşturma"sından kimi bölümler alarak, Wilhelm Reich'ın "Faşizmin Kitle Ruhu Anlayışı" ve "Dinle Küçük Adam", Sartre'ın "Yahudilik Sorunu", Terence des Prese'in "Ölüm Kamplarının Anatomisi", Kautsky'nin "Lanetliler ve Şeytanlar", Eugene Kogon'un "Cehennem Teorisi ve Pratiği", Kraus Nick'in "SS Devleti Anatomisi" adlı yapıtlarından yararlanarak yazmış. Bu konuda yazılmış daha birçok kitap da okuduğunu belirten Ali Poyrazoğlu bu uzun çalışması sonunda filmden farklı ve daha etkileyici bir oyun çıkarmış. Oyunun sonunda ise yapıtı anlamlı bir biçimde güncele getirerek kurbanların da cellat olabileceğini vurgulaması tüm sayılan yapıtların dışında bir anlam ve yorum getirmiş oyuna. Ülkemizde, özellikle son yıllarda, edebiyat alanında görülen, romanın kendisini incelemek yerine nerelerden esinlenmiş, etkilenmiş olduğunu araştırmaya yönelen "sanat muhbirleri"nin işlerini kolaylaştırmak için olsa gerek, yararlandığı tüm yapıtları bir bir sayıyor Poyrazoğlu. Her ne olursa olsun, hem kurgusuyla, hem de dialoglarındaki sağlamlıkla "Orkestra" önemli bir tiyatro yapıtı olarak çıkıyor karşımıza.

Oyunun müziklerini Jirair Aslan, dekor ve kostümlerini Metin Deniz yapmış. Müzikler oyundaki duygu birikiminin doruğa ulaşması-

bir buçuk aylık bir çalışmadan sonra oyun ortaya çıktı.

— Anılarınızı kendiniz oyunlaştırdınız. Oyunda sergilenen bölümleri çok sayıda anı içerisinden neye göre seçtiniz?

— *"Bürokratlar oyun haline geldi" diye gazetelerde ilan çıktıktan sonra, arkadaşlarımdan ve okurlarımdan beni arayanlar, "Bürokratlar nasıl oyun olabilir, anıları nasıl oyun haline getirdiniz?" diye soranlar oldu. Hatırlarsınız, Uğur Mumcu Sakıncalı Piyade kitabını sonradan oyun haline getirmişti. Öyle bir yöntem, birtakım bölümleri tablolar şeklinde sıralamak düşünülebilirdi. Ama Bürokratlar yirmibeş yıllık bir yaşantının anıları olduğu için, tablolar seçip sergilemek pek ilgi çekici olmayacaktı. Bu yüzden Bürokratlar'ı oyunlaştırmak yerine bir oyun yazıp, Bürokratlar'dan yararlanmayı düşünüyor...*

— *Kurallar derken, hiç kuşkusuz çok geniş anlamda kurallardan söz ediyorum. Bir romancı eserinin kurgusunu yaparken çok daha geniş olanaklara sahiptir. Bir odada geçen on dakikalık zamanı sayfalarca anlatabilir. Ama tiyatro yazarken seyircileri en çok iki saat tutabileceğinizi düşüneceksiniz. İşte size bir zaman sınırlandırması... Bunun dışına taşmanız mümkün değil. Yoksa kurallar derken geleneksel tiyatronun zaman-mekan-aksiyon birliğini kastetmiyorum tabii.*

Bununla beraber ben, kuralların dışına çıkmayı bir kural kabul etmiyorum. Çünkü böyle bir anlayış da var. Tiyatroda, şiirde, romanda birtakım kuralları yıkmayı amaç sayan bir anlayış da var. Ben o düşüncede değilim. Herkes kendine göre bir takım kurallar koyar, bunlar iki ay içerisinde son şeklini alacak, galiba ilkbahara doğru okuyucuya sunulabilecek. Onun dışında Bürokratlar'ın ikinci cildi üzerinde çalışıyorum. Daha önce Bürokrat Politikada, Bürokrat Özel Sektörde diye parça parça gazetelerde yayınlanmıştı. İkisi tek cilt halinde çıkacak, oyunu da o cildin içine koymayı düşünüyorum."

daşları öldürülürken, hem de Alman subayları eğlendirmek için çalan, cellatlar ve kurbanlar için müzik yapan, oyuna adını veren orkestra.

Oysa, Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu'nda sahnelenen **"Orkestra"** ne ticari ucuzluklar, ne de kolay başarılar peşinde. Birkenau Kampındaki Yahudilerin gerçek yaşamlarından yola çı-na büyük katkıda bulunuyor hiç kuşkusuz. Metin Deniz'in dekorları ne yazık ki kostümlerinin düzeyine erişemiyor. Kanımca dekorun kendisinden değil, kullanılan renklerden geliyor aksaklık. Kahverengi tahtalar kampların soğukluğunu, ölümcül atmosferini yansıtmaktan uzak düşüyor. Ama oyuncular öylesine başarılı ki, bir süre sonra bunu bile görmez oluyor insan.

Ali Poyrazoğlu bu oyunla yalnızca çok iyi bir yönetmen değil, çok iyi bir eğitmen olarak da kanıtlıyor kendini. Devlet Tiyatrosu'ndan, Brechtçi tiyatro anlayışından, vodvillerden, amatörlükten gelen sanatçıları bir oyun birlikteliğinde biraraya getirmek küçümsenemeyecek bir başarı. Sözgelimi Maria Mendel'in paltosunda yağmur damlacıklarının bile gözardı edilmemiş olması oyunun üzerinde ne denli özenle durulmuş olduğunun kanıtı.

"Orkestra" öylesine birliktelikle kotarılmış bir oyun ki, bir oyuncuyu öbüründen ayırmak olası değil. Oniki yıl sonra çok verimli bir rolle yeniden sahneye dönüyor Ayla Algan. Seyircisini hemen kavrayıveren bir yeteneğe ve sese sahip sanatçı. "Othello"nun güzel Desdamona'sı Tijen Par yıllar sonra çıktığı sahnede yine dengeli, yine ölçülü. Kanımca "Orkestra" için en yerinde seçimlerden biri olmuş Tijen Par. Oyunculardan hiçbiri rollerinin kendilerine sağladığı olanaklardan yararlanıp en küçük bir abartmaya kaçmıyor. Yıllardır sahnede izlediğimiz Beyhan Akbaş sahne yaşamında büyük bir aşama yaparak ilk kez böylesine vurguluyor yeteneğini. Güzin Çorağan, Derya Alabora ve Sedef Ecer'le oyunun en başarılı oyuncuları arasında. Gülsen Tuncer öylesine iyi kavramış ki rolünü, oynamıyor, en ince ayrıntısına kadar yaşıyor sanki. Zeynep Tedü, Duygu Ankara, Zehra Erşen ve diğer tüm oyuncular hep aynı başarı çizgisinde sürdürüyorlar rollerini.

"Büyük rol, küçük rol yok, büyük oyuncu, küçük oyuncu vardır" ilkesini bu oyundaki kısacık, ama belleklerde yer eden rolleriyle bir kez daha kanıtlıyor Ali Poyrazoğlu, İsmet Ay, Alpay İzer ve Tekin Siper.

Bu yıl izlediğim on beş oyunun en başarılılarından biri olan "Orkestra" insanın insanca duygularının, insanın insanlığını yitirmemek için verdiği savaşımın, insanın içinde taşıdığı yaşama içgüdüsünün öyküsü. "Orkestra" yaşamak için insanın vücudunu bir lokma ekmeğe satabileceğinin, hayatta kalabilme uğruna cellatlarıyla işbirlikçiliği bile kabul edebileceğinin öyküsü. Cellatların da, kurbanların da hep aynı insan olduğu, kurbanların da koşullar değiştiğinde cellat olabileceğinin öyküsü. İnsanların insanlara neler yapabileceğinin öyküsü. "Orkestra".

Büyük bir birliktelik ve büyük bir özenle kotarılmış olan "Orkestra"yı izlemek, mesajı üzerinde özenle durmak, düşünmek ve tartışmak gerektiği kanısındayım.

"Geceye Dair"

Ercüment Tarhan, sergide yeralan tablolarından birinin önünde.

ŞÜKRAN MORAL

John Berger "Görme Biçimleri" isimli kitabında, "Her resmin biricikliği bir zamanlar bulunduğu biricikliğinin bir parçasıydı. Bazan resim bir yerden başka bir yere taşınabilirdi. Ama hiçbir zaman iki yerde birden görülemezdi. Fotoğraf makinası bir resmin fotoğrafını yeniden çekince anlamı değişti. Daha kesin söylersek resmin anlamı çoğaldı, birçok anlama bölündü." diyordu. Resmin metalaşması ve biricikliğinin yitmesi konularında günümüz ressamları ne düşünüyorlar acaba?

John Berger'in saptadığı, resmin (sanatın) bu sorunsallarını görmezlikten gelebilir miyiz? Ankara'da —7 Kasım— Dost Sanat Ortamı Galerisi'nde açılan Ercüment Tarhan'ın resim sergisini bu soruları, kendime sorarak izledim.

Ercüment Tarhan özgeçmişini şöyle anlatıyor:

— *1956 Iğdır doğumluyum. İlkokul orta ve liseyi Iğdır'da bitirdim. Ortaokuldan beri de sürekli resim ve şiirle uğraşıyorum. Okul bağları, benim için resimle uğraşmamı engelleyen bir etmen değildi. 1977'de akademiye girince resim daha öne geçti. 1980 yılında Akademinin düzenlediği genç şairler şiir yarışmasında ödül alınca şiiri erteledim. Çünkü, resmin sorunları ağır basmıştı. Bundan sonra da şiiri resme yaklaştırdım.*

— Şimdi soracağım soruyu hiç sevmediğim halde yine de sormak istiyorum. Niye resim yapıyorsun?

— *Yapabileceğim tek şeyin resim olduğuna inandığım için. Resmin dışında herhangi bir şey yapacaksam onu resim yapmak için yapacağım.*

— Bu ilk kişisel sergin, daha önce karma sergilere katıldın mı?

— *1982'de iki karma sergiye katıldım. Bandırma ve İstanbul'da.*

Ercüment Tarhan'dan öğrenmek istediğim daha başka şeyler var. Örneğin: İnsanla insan, insanla doğa arasındaki içten ilişkileri bilmeden, algısal denemelerden oluşan sonuçları tuvale geçirmek mümkün müdür? "Temizlikçi İki Kız" isimli yağlıboya resmine baktığımda (öteki resimlerinde de var), ifade ne yüzde ne de figürün bir yanında yoğunlaşıyor. İfade üretimde (edimde), odaklaşan bir kompozisyon içinde toplanıyor. Tüm nesneler aynı anda önemliler veya aynı anda önemsizler. Resimlerinde Flaman resimlerindeki eviçi yaşıntılarının, gündelik zamanın ayrıntılarında olduğu gibi sıradan olaylara rastlıyorum. Resimlerinde dar eviçi mekanlarını seçiyor. Günlük işlerin sıradanlığı, az renk kullandığı için daha da belirginleşiyor.

"Geceye Dair" yağlıboya resmindeyse, annesi hamile olan bir çocuğun annesinin karnını dinleyişindeki duygusallığı, soğuk renkleri dengeli kullanması nedeniyle 'olayı' dramatize etmekten uzaklaştırıyor. "Bahçesinden geçtiklerimiz" resminde de insanların üretirken kullandıkları nesnelerle aralarındaki mekanik ilişkiyi, iç yoğunluğu da gözardı etmeksizin verişinde, aldığı klasik resim eğitiminin sindirilmişliğini görüyorum. Bu resminde, elinde süt bakracıyla duran ve bakraçla adeta özdeşleşmiş köylü kızı figüründe hareketi, aralık ayak parmaklarıyla yere sağlam basışı sağlıyor. Fonda, solda çite dayalı öteki köylü kadının sağ gözünün kısıklığı, çitten başını çıkarmış keçinin de aynı gözünün kısıklığında sürüyor. İzleyeni coşturmayan bir duruluk yatıyor: giderek birbirine benzeyen insan-nesne ilişkisinde. Sorgulayan bir duruluk. Ercüment Tarhan'ın resimlerini, Neşet Günal Atölyesi resim dili anlayışının bütünlüğü içinde anlamaya çalışıyorum.

Günümüzde bir ressamın, ressam olmaktan başka, resim çizmekten başka amacı olmasa da bizler ressamın yapıtlarının tümüne baktığımızda ressamın 'çağdaş sorumluluk kimliğinin' niteliğini bilebiliriz. Yine John Berger'in dediği gibi "... (Dünyanın-bugünkü-durumu salt nesnel bir gerçeklik değildir: Buna bilinçlilik de katılmıştır.)" O halde, ressamlar, yüzyıllarca erdemliliğin ödüllerini ve kötülüğün cezalarını anlatan yalvaç rolünü bırakmışlar mı? Günümüzde de resam tanıklık yapıyor, olguları saptıyor. Bu yüzyılda güzelin ve çirkinin binbir uslüp içinde belirsizleştiği, karmaşığın karmaşığı üretim ilişkileri içinde ressam 'ben güzeli çiziyorum' diyerek -artı bilincini- ne ölçüde kullanmış olabilir? Sergi boyunca sorularım yeni sorularımı izliyor. Ercüment Tarhan plastik öğeleri hangi yöntemi kullanarak değerlendiriyor? Kendisinden öğrenmek istiyorum.

— Resmin geçmişinden bu yana, dilini ve biçimsel kaygılarını hangi uslüp sorunu içinde değerlendiriyorsun?

— *Non-figüratiften yana değilim.*

— Peki, Flaman dünyasının ayrıntıları sende Türkiyeli dünyanın ayrıntılarıyla nasıl çakışıyor? Resmini belirleyen imgeler senin imgelem dünyanda karşılığını nasıl buluyor?

— *"Dönmeyen Keçiler" isimli resmimle bunu açıklamak istersem: Bir anıma dönmem gerekiyor. Bunun fazla betimsel olarak yansımasından yana değilim ama betimsel olanla, nesnel olanı, plastik bir düzlemde görselleştirmek istiyorum. 16 yaşıma dek kuzularımızı otlattım. Bir gün oğlaklardan birisi ağıla girmedi, kaçtı. Peşine düştüm ama bir türlü yakalayamadım. Oğlağın ardına düşe düşe dağın eteklerine dek gitmiştim. Oğlak beni dağa çekti. Ağladım. Ailemle gece yarısına dek aradık yine bulamadık. Ertesi gün oğlak başka bir sürüye karışıp geldi. Akademiye girdikten sonra bu nostaljik olay resmin dilinde bilincime bu biçimde çıkıyor. Resimlerimde kırsallık öğesi ağır basıyor. Kırsal dönüşleri anlatmak elbette kendi üslubunu yaratmak zorunda.*

— Anadolu'da geçirdiğin 23 senenin resminin diline kaynaklık ettiğini anlıyorum, izleyiciyle kontak kurmada bu nostaljik olguya hangi plastik değerler kaynaklık ediyor?

— *Bize mal olan nesneleri, yaşama biçimlerini seçiyorum. "Çan Dizisi" resimlerimde veya "Çitli Çit" resmimde izleyene bir anlatım sunmuyorum. İzleyenin eleştirisine bir eleştiri sunuyorum. Tabii eleştiriyi de şiirsel bir biçimde sunuyorum.*

— Resimde izleyenin eleştirisine eleştiri nasıl oluyor, açıklar mısın? Resmi yapılan objenin kutsallaştırılmasını önleyebiliyor musun? Velasques'de objenin kutsallaştırılmasını görüyoruz, ama Goya'da kara dönemi anlatan resimlerinde bu kutsallık yerini eleştiriye bırakıyor. Senin objelerin de, izleyeni izleyen bir bakış uzamı içinde düzenlenmiş, bunu nasıl açıklarsın?

— *Tanıdığım insanlarda olduğu gibi bildiğim çevre ve gördüğüm nesnelerdeki şiiri yakalamaya çalışıyorum. Bu eğilim, şiire olan yakın ilgimden kaynaklanıyor belki. Zaten toplum olarak böylesi bir şiirsellik bize hiç de uzak değil. Şiirsel eleştiriyi figüratif plastik bir düzlemde görselleştirmek istemi, resim dilini diğer sanat ve kültür ürünleri arasındaki ortak dile yaklaştırıyordu. Diploma isimli resmimde örneğin, kara mizahın yapısındaki eleştiriyi vermeye çalıştım.*

— Teşekkür ederim.

yazko somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

A. İsmail Türemen, 2 Aralık'ta İzmir'de sergi açıyor (Yasemin Yazıcı'nın Türemen'le röportajı 10. sayfada)

43 sanatçının karma sergisi sürüyor

Türkiye Tabiatını Koruma Derneği'nin düzenlediği Onuncu Karma Sergi geçen hafta Erenköy'ündeki İş Bankası Sanat Galerisi'nde açıldı. Resim, heykel ve vitray kollarında 43 sanatçının 83 yapıtından oluşan sergi gelecek haftaya kadar açık kalacak.

Sergide seramik sanatçıları olarak Fahire Belen ve Gülay Aygen'in, vitray çalışması olarak da Şükriye Işık'ın çalışmaları göze çarpıyor. Doğa, natürmort ve peyzaj konularında yapıt veren ressamlar da şunlar: Şadan Bezeyiş, Elif Naci, Şemsi Arel, Maide Arel, Feriha Belgül, Nazan Akpınar, Türkân Kıran, Sevgi Erdemir, Nermin Numan Pura, Kâinat Pajonk, Necmiye Gönenli, Emel Cankat, Özcan Atamert, Hayri Arı, Birim Bozok, İrfan Özcanlı, Leylâ Şehsuvaroğlu, Tuncel Doğru, Serap Demirağ, Sevgi Güzeltırpan, Bercis Akel, İpek Tekil, Ayla Hungen, Ülkü Yener, Aydın Menteş, İsmet Üstekin, Meral Elbasat, Mürüvvet Güzelsoy, Bedia Berkay, Tayfur Sanlıman, Ayşe Özel ve Nezihi Fatsı.

Talat Halman'ın bir kitabı İbranice'ye çevrildi

Talat Halman'ın "Shadow of Love" adlı İngilizce şiir kitabı, tanınmış İsrailli şair ve çevirmen Push Şalev-Toren tarafından İbra-

HALMAN AMERİKA'DA KONFERANSLAR VERDİ

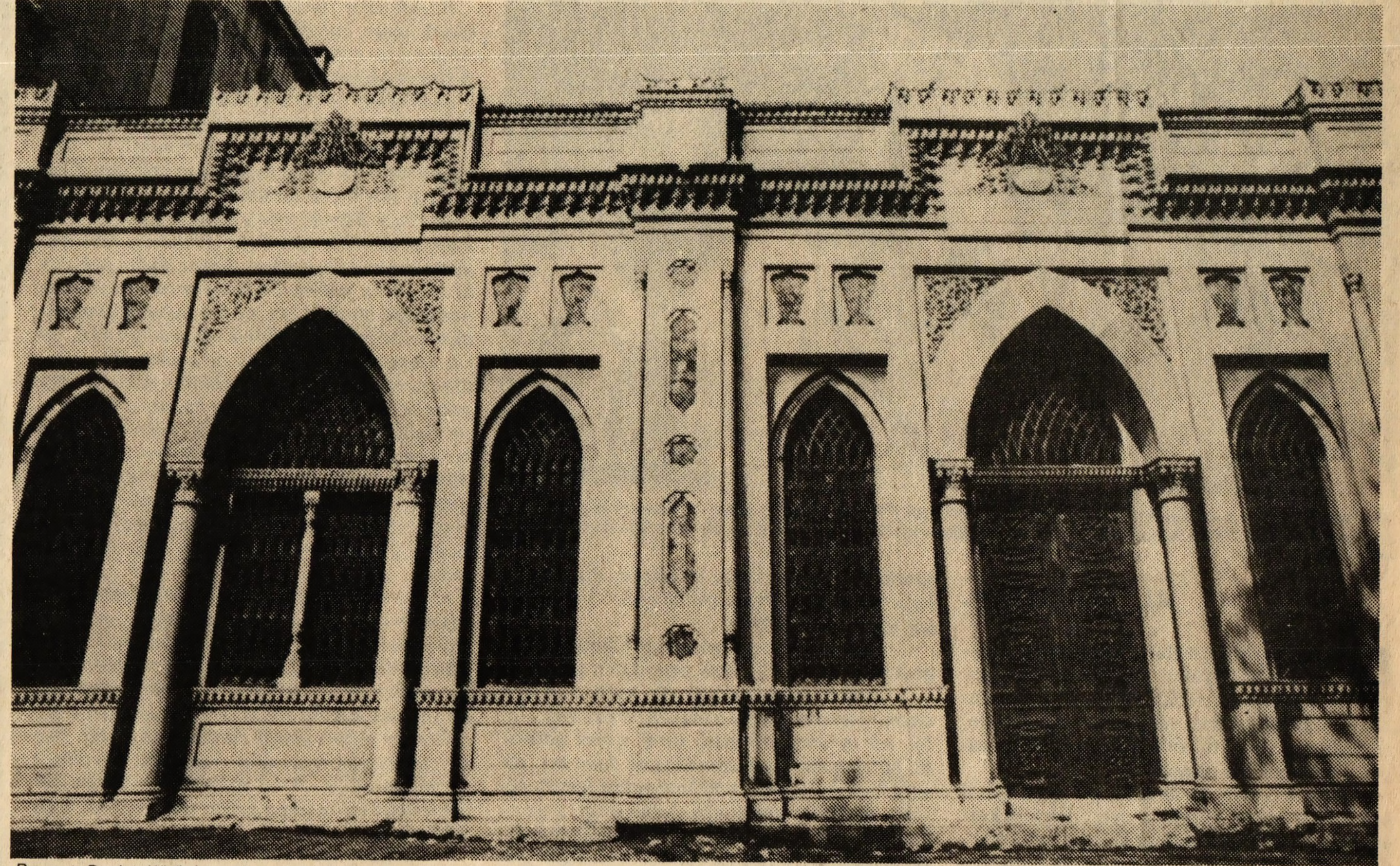
Öte yandan edinilen bilgilere göre Talat

Beyazıt Devlet Kütüphanesi 100 yaşında

M. TÜRKER ACAROĞLU

İstanbul'un Beyazıt meydanında Sultan II. Beyazıt (1447-1512) tarafından yaptırılan külliyenin imaret bölümünde açılmış olan halk kitaplığının kuruluşunun yüzüncü yıldönümü, geçen yıl, büyük törenlerle kutlanmıştı. Maarif Nezareti (Milli Eğitim Bakanlığı) eliyle, yani Devletçe kurulan ilk kitaplığımız budur. Onun için, Türk kütüphanecilik tarihindeki önemi ve rolü büyüktür. O zamana gelinceye dek, Osmanlı Türkleri, kişisel olarak vakıf kitaplıkları kurup çalıştırmışlar, ama Devlet bu kültür işini resmen benimsememişti. İlkin (Kütüphane-i Umumi-i Osmani) denilen bu kitaplık, Osmanlı İmparatorluğunun başkentinde bir genel ya da ulusal kitaplık olarak düşünülmüştü. Daha sonra yalnızca Kütüphane-i Umumi, Beyazıt Umumi Kütüphanesi, Maarif Kütüphanesi, Beyazıt Genel (ya da Halk) Kütüphanesi adlarıyla anıldı. Son yıllarda (Beyazıt Devlet Kütüphanesi) adını aldı.

Çeşitli bağışlarla varsıllaşan, Basma Yazı ve Resimleri Derleme Yasasından da yararlanan altı büyük kitaplığımızdan biridir. Bu ayrıcalığa, 1934 yılında Atatürk'ün buyruğu ile çıkarılan Derleme Yasasıyla kavuştu. Oysa, değerli arşivci Attila Çetin'in yayınladığı belgelere göre (Türk Kütüphaneciler Derneği bülteni, XXVII/1, 1978, 27-32), 1895 yılında Sûra-yi Devlet üyesi Hacı Yusuf Efendi'nin Sultan Abdülhamit II'ye sunduğu tasarı kabul edilip yürürlüğe konulsaydı, kitaplık genişletilecek, Osmanlı ülkelerinde yayınlanan bütün kitap, broşür, gazete, dergi vb. gibi yayınlardan ikişer nüshası bu kitaplığa gönderilecek, böylece Türkler Bulgarlardan iki yıl önce bir Derleme Yasasına da kavuşmuş olacaktı! Ama olmadı. Buna karşın, açılışının (1884) ertesi yılı kitaplığa mal edilen kitapların sayısı 4.000'i bulmuştu. (Bugün bile -Derleme nüshası alanlar dışında- hiç bir kitaplığımıza bir yılda bu denli kitap sağlanamıyor.)

Beyazıt Devlet Kütüphanesi

Beyazıt Devlet Kitaplığı yüz yıl sonra bugün üç katlı madensel kitap depoları, bağımsız katalog bölümü, cilt-basımevi servisiyle yurdun başta gelen, İstanbul'un en büyük kitaplıkları arasında sayılmaktadır. Teknik hizmetler (sağlama, kataloglama ve sınıflandırma, süreli yayınlar, özel koleksiyonlar ve cilt servisleri), Okuyucu ve Yönetim hizmetleri (başvuru, halkla ilişkiler, özlük ve eğitim işleri, hesap işleri ve depo servisleri) olmak üzere iki bölümde örgütlenmiştir. Geçen yıl kitaplığa 5.122 çeşit kitap girmiştir. 9.072 adet kitap ile 213 cilt gazete ve dergi ciltlenmiştir. Kitaplıktaki yazmalardan 6'sı mikrofilme çekilmiş, 13.326 fotokopi yapılmıştır. Sözlü, yazılı ya da telefonla yapılan başvurular da yanıtlanmaktadır. Geçen yıl kitaplıktan 35.000'e yakın kişi yararlanmış, bunların 16.000'i öğrenci, 19.000'i yetişkindir.

Eski Bingöl-Tunceli milletvekili Necmettin Sahir Sılan tarafından bağış olarak rahmetli eşi Cemile Sılan adına yaptırılan galeri-kitaplığı da geçen yıl Kültür Bakanı Cihad Baban eliyle açılmıştı. Kitaplık haftaları, son yıllarda hep bu galeride kutlandığı gibi, çeşitli sergiler de burada düzenlenmektedir. Örneğin, 1981'de (100. yılda yayınlanan Atatürk'le ilgili kitaplar) sergisi izlenmişti. 1982'de de Türk kütüphaneciliğine ilişkin bir sergi hazırlanmıştır.

Bugün toplam personel sayısı 38'dir, ama daha çok sayıda personele gereksinme vardır. Kitaplığın üstlendiği görevleri tam olarak yerine getirebilmesi için bu personelin kendisinden esirgenmemesi gerekir.

Demirbaşa işlenmiş kitap sayısı 250.000'e yakındır. 9.099 Arapça, 1.556 Türkçe, 443 Farsça olmak üzere, toplam 11.098 elyazması vardır. Ayrıca, 40.000 kadar eski harfli basma kitap bulunmaktadır. Yabancı dillerde, 15.000 İngilizce, 10.000 Fransızca, 2.600 Almanca, 4.500 başka dillerde kitap var.

Bunlar dışında, Atatürk ve devrimleri konusunda 2.158 adet, Kütüphanecilik ve dokümantasyon konusunda 128 adet, Fotoğraf ve reprodüksiyon servisinde 32.252 adet kitap ve belge birikmiştir. 2.000 adet pul ve banknot da saklanmaktadır.

15.000'i aşkın gazete ve dergi gibi çeşitli süreli yayın izlenmektedir. Geçen yıl ilkin 315 süreli yayın çıkmaya başlanmıştır. Şimdi kitaplıktaki süreli yayın sayısı, 70.000'i aşmıştır. Bütün bunların toplamı olarak, belge sayısı 500.000'in üzerindedir.

Kitaplar, kitaplığa giriş tarihine göre yer-

nel Müdürlüğüne bağlı kitaplıkların amaç ve görevlerini belirten tam bir yönetmenlik de ortada yoktur. Ancak, bu kitaplıkça hazırlanmış bir iç yönerge vardır.

Sonuç olarak, Beyazıt Devlet Kitaplığının 100. yılında personel, ödenek, yasa, yönetmelik ve yönerge bakımından birtakım gereksinmeleri vardır. Bunların kısa sürede karşılanması uygun olur. Öte yandan, Fikir ve Sanat Yapıtlarını Derleme Yasası tasarısının da bir an önce yasalaşmasında pek çok yarar var.. İller için Derleme Yönetmeliği de çıkarılmalıdır. Ancak bunlar yürürlüğe konulduğunda, bütün kitaplıklarımız gibi, Beyazıt Devlet kitaplığı da daha iyi bir duruma gelebilir. Türk kütüphanecileri Devletten bunu beklemektedir.

Atilla Manizade İtalya'ya gitti

İstanbul Devlet Opera ve Balesi solistlerinden bas Atilla Manizade, İtalya'da sahnelenen Rossini'nin "İtalya'da Bir Türk" operasında rol aldı.

İtalya'nın "Sassari" kentinde sergilenen operada rol alan sanatçımız, yine çağrılı olduğu Polonya'ya geçecek ve Varşova'da sahnelenen Verdi'nin Don Carlos operasında rol alacak.

niceye çevrildi. Kitap Eylül ayında Tel Aviv'de yayınlandı.

Yavneh Yayınevi'nin çıkardığı kitap, çeşitli Türk motifleri, özellikle laleler ve başka çiçeklerle süslendi.

Push Şalev-Toren, dört şiir kitabı yayınlamış ve Tagore'den İbraniceye dokuz kitap çevirmiş olan bir İsrail şairidir. 1952'de Kudüsteki İbrani Üniversitesini bitiren ve 1957'de "Klausner Armağanı" nı kazanan şair, İngilizceye, Fransızcaya, İtalyancaya, Arapçaya, Rumcaya ve başka dillere çevrildi. Halman'ın "Shadows of Love" adlı şiir kitabı, 1979'da Fransızca çevirileri ile birlikte, Montreal'de Editions Bonsecours yayınevi tarafından yayınlanmıştı.

Suat Hoca'nın ardından

HİLMİ ZAFER ŞAHİN

"Konuşmamızın bir yerinde, 'Tiyatro nedir?' sorusuna 'Tiyatro insandır'. cevabını vermiştik; haklıymışız değil mi"

Öyle insanlar vardır ki, yaşamlarıyla, yaptıklarıyla insan olmanın onurudurlar. Çoğu zaman onlarla tanışmamışsınızdır, onları görmemişsinizdir. Ama yazdıklarıyla çizdikleriyle, söyledikleriyle sizin yanınızdadırlar. Aynı masada oturmaktan, dokunmaktan, göz göze gelmekten daha fazla sarıp sarmalayan bir yakınlıktır bu. Bir de, onun yetkinliğini, gücünü kısacası onun "insan olmanın onuru" oluşunu onunla yaşarken, yakınındayken farkederseniz... Sizden mutlusu yoktur.

İşte Suat Taşer böyle bir insandı. Suat Taşer adı, şiirleri, oyunları denemeleri, çevirileri, çocuk kitapları, oyunculuğu ve son yıllardaki öğretmenliğiyle, hani derler ya, dolu dolu yaşayan bir insanı anlatıyordu. Altmış üç yıllık yaşamı 16 Kasım 1982 günü noktalanıncaya kadar, hoşgörüsü, duyarlılığı ve çalışkanlılığıyla sanat ve kültür yaşamımızın örnek insanlarından biriydi.

Suat Taşer, İzmir'de Güzel Sanatlar Fakültesi Tiyatro Bölümünde okuduğum sürece öğretmenim oldu. 1977 yılının Ekim ayında haftada iki saat yapılan "Konuşma Eğitimi" dersimize girdiğinde tanıştık. O günden sonra, kapısını her çalışımda çalışır bulduğum Suat Taşer'in bana zaman ayırışında beraber olmaktan duyduğum mutluluk hiç unutulur mu? Suat Taşer, bölümdeki öğrenciden, öğretim üyelerine, çevresindeki her insana çalışma hızı kazandırır, can verirdi. Suat Hocadaki çalışma hızı, çevresine canlılık verirken, kendisinin gittikçe nefesi daralıyor, öksürüğü artıyor, soluksuzlaşıyordu. 1978 yılındaki İzmir Devlet Tiyatrosu Müdürlüğü onu daha bir yordu... Ama gülen yüzünü hiç mi hiç yitirmedi.

Son sınıfta Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu dersini vermek için okulun ikinci katındaki sınıfa soluk soluğa tam saatinde yetişirdi. Suat Hoca, bizi dinledikten sonra, "Bir lahza" diyerek, alt dudağını çiğneyip, konuşmasına kısa bir ara verdikten sonra, bilimin ve sanatın enginliğine alıp götürürdü bizleri. Onun dağarcığında, çağdaşlaşma sürecimizin sanat akımları, kişileri, belli dönemlerin etkin dergileri, yayınları, gazeteleri anılar dolusuydu.

Bir gün derste, "Sanatçılar sonbahar yaprakları gibidir ve sonbaharda birer birer dökülür" demişti. Sanırım o sıralarda ölen bir sanatçının ardından söylemişti bunları. Başka bir sonbahar da onu aramızdan aldı götürdü.

Suat Taşer, yarının Türk Tiyatrosunda, yazdıklarıyla, söyleşileriyle, acı-tatlı anılarıyla unutulmayacak bir İNSAN.

Sait Halman ABD'nin çeşitli büyük kentlerinde, Türk tarihi ve kültürü konusunda konferanslar verdi. Halman, 10 Kasım 1983 tarihinde Cincinnati'de "Türkiye: Gökkuşağı Ülkesi" başlıklı konuşma yapmış ve eski Anadolu uygarlıkları, Selçuklu-Osmanlı kültürü, bugünkü Türk sanatları üzerinde durmuş; 11 Kasım'da da Louisville kentinde "İstanbul Tarihi" konulu bir konferans vermiş, Halman, 15 Kasım'da Dallas'da Topkapı Sarayı'nı ve Osmanlı Uygarlığı'nı anlatmıştı.

Karadeniz Üniversitesi'nde karikatür sergisi açıldı

Karadeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü Karikatür Kolu'nca düzenlenen 1. Karikatür Sergisi açıldı.

15 Aralık gününe dek açık kalacak olan sergiye 21 sanatçıdan 47 yapıt katılıyor. Önümüzdeki yıllarda da düzenli olarak yinelenmesi kararlaştırılan sergiye katılan sanatçılar arasında; Hikmet Aksoy, Hüseyin Aslan, Sami Caner, Birol Çün, Fethi Develioğlu, Ferruh Doğan, Cengiz Dönmez, Beytullah Heper, Sinan Kılıç, Muammer Kotbaş, Enver Malkoç, Tan Oral, Atila Özer, Faruk Özkurt, Kâzım Polat, Ziya Ramoğlu, Hasan Seçkin, Gülnur Taş, Ruhi Tek, A. Kamil Uzun ve Raif Zor bulunuyor.

İFSAK'ın yeni onur üyeleri belli oldu

İfsak'ın 27. Kasım. 1983 tarihinde yapılan Olağanüstü Genel Kurul'unda Kültür ve Turizm Bakanlığı, Güzel Sanatlar Genel Müdürü Mehmet ÖZEL, Fotoğraf Sanatçıları Şakir ECZACIBAŞI, Nusret Nurdan EREN ve Sabit KALFAGİL'e onur üyeliği verildi.

Mehmet ÖZEL Devlet Fotoğraf Sergisi'nin hazırlanmasındaki üstün çabaları, öteki fotoğraf sanatçıları da Türk fotoğraf sanatına katkıları ve İFSAK'la olumlu ilişkileri nedeniyle oybirliği ile bu üyeliğe seçildiler.

Mücap Ofluoğlu Bursları verildi

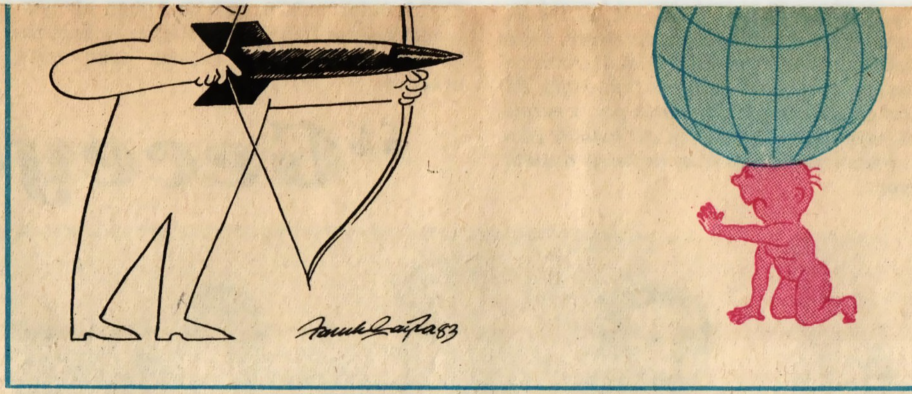
Mücap Ofluoğlu bursları İstanbul Devlet Konservatuvarı'nın iki öğrencisine verildi. Yurtdışı bursu kazanan bir öğrenci de yol masrafları yardımı aldı.

Mücap Ofluoğlu, Recep Bilginer, Handan Uran Ertuğrul, Yıldız Kenter ve Ülkü Tamer'den oluşan seçici kurul; bu yıl burslardan ikisinin Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü öğrencileri; Nurten Albayrak ve Payidar Tüfekçioğlu ile Amerika'da Berklee Müzik Koleji'nde burs kazanan, tiyatro ve sinema müziği yazarı olarak öğrenim görecek olan Ufuk Güral'a yol masrafları için, yardımcı burs olarak verilmesini uygun gördü.

Şehir Tiyatrolarından 7 sanatçının daha görevlerine son verildi

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarından 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası uyarınca yedi sanatçının daha görevlerine son verildi. 20 aralık 1980 yılında da şehir tiyatrolarından 44 sanatçının görevlerine son verilmişti.

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Genel Sanat Yönetmeni Vasfi Rıza Zobu tarafından hazırlandıktan sonra görevlerine son verilen sanatçılar şunlar: Oben Güney, Taner Barlas, Çetin İpekkaya, Savaş Dinçel, Aliye Uzunatağan, Avni Yalçın ve Aslan Kaçar.

Faruk Çağla Karikatür Sergisi 16 Aralık'ta açılacak

Faruk Çağla Karikatür Sergisi, 16 Aralık Cuma günü Ankara Sanat Evi'nde açılacak. 31 Aralık gününe dek açık kalacak olan sergide, Faruk Çağla karikatürlerinin kartpostallarını da imzalayacak.

Faruk Çağla, Ankara'dan sonra İstanbul'da da 19 Aralıktan başlayarak sergisini yineleyecek. Taksim Sanat Galerisi'nde açılacak olan sergi 3 Ocak'a dek sürecek.

20 yıllık çalışmanın ürünleri:
"Vladimir Mayakovsky Sergisi"

25 Ekim - 20 Kasım tarihleri arasında Atina halkı, büyük Sovyet ozanı Vladimir Mayakovsky'yi yakından tanıma olanağı buldu. Yunanistan ve SSCB Kültür Bakanlıkları ile Atina Belediyesi'nin işbirliği ile gerçekleşen Mayakovsky Sergisi'nin açılışı 25 Ekim akşamı Atina Belediyesi Kültür Merkezi'nde yapıldı.

Açılışı, Atina Belediye Başkanı bir konuşma ile yaptı. Bunu Yunanistan Kültür Bakanı Melina Merkuri ve SSCB'nin Atina Büyükelçisi'nin, Mayakovsky'nin eserine ve Sovyet-Yunan kültürel ilişkilerine değinen birer konuşması izledi. Geceye, kitap imzalamaktan sergiyi pek gezecek zaman bulamayan Yannis Ritsos da katıldı.

Mayakovsky'nin 90. doğum yılı nedeniyle gerçekleştirilen sergi, büyük ozanın 1930'da bizzat seçip düzenlediği, afiş, karikatür, dekor ve kostüm maketleri, fotoğraf ve kitaplardan oluşuyor.

Sergilenen eserler Moskova'daki Mayakovsky müzesinden getirildi.

leştirilmektedir. Kitap ve süreli yayın depoları bugün tümüyle dolmuş durumdadır. Yer darlığından, okuma salonunun en büyük bölümü depo olarak kullanılmaktadır. Son dört yıldan beri gelen yeni kitaplar, bütün işlemleri tamamlandıktan sonra paketlenmekte, ama büyük bir zorunluluk olmadıkça, okura çıkarılamamaktadır.

200 kişilik okuma salonunda bugün ancak 44 kişiye yer kalmıştır. Kitaplığın geleceği, bitişikteki eski Dişçilik Okulu'nun onarılıp ona eklenmesine bağlı görülmektedir. Bu işe 1979'da başlanmışsa da yeterli ödenek ayrılamadığından, onarım pek yavaş ilerlemektedir. Bu ekleme işi, hiç olmazsa, 100. yıldönümüne dek bitirilmiş olmalıydı!

Kitaplıklarımız için bugüne değin herhangi bir yasa çıkarılamadığı gibi, başta Ankara Ulusal Kitaplığı olmak üzere, Kitaplıklar Ge-

Levent Seçer üç ülkeye birden davet edildi

Türk hafif müziği sanatçısı Levent Seçer, Finlandiya, Yugoslavya ve Avustralya hükümetlerinin çağrılısı olarak yurt dışına gidecek.

Seçer, Finlandiya'da Helsinki Festivali'ne, Yugoslavya'da Pula Festivali'ne, Avustralya'da ise bir müzik festivaline katılacak. Sanatçı Avustralya'ya 1984'ün ilk aylarında gidecek. Yugoslavya'da 22-25 Mart, Helsinki'de ise 28-30 aralık tarihleri arasında bulunacak.

Levent Seçer daha önce de 1977 San Remo Şarkı Festivali'ne katılmış ve ilgi görmüştü. Sanatçı, 1979 yılında Tokyo'ya da çağrılmış ancak bilinmeyen bir nedenle son anda Ajda Pekkan Tokyo'ya gönderilmişti.

Levent Seçer dört yılı aşkın bir süredir müzikle uğraşıyor. Aynı zamanda doktor olan sanatçı Milano Devlet Konservatuvarı mezunu.

Daha çok cezaevi değil daha çok fabrika

LÜTFÜ OFLAZ

Bugün iktidar partisi olan Anavatan'ın genel başkan yardımcısı Halil Şıvgın, 7 Kasım 1983 tarihli Nokta dergisinde, af konusunda özetle şunları söylüyordu:

"Bizim görüşümüze göre köklü çözüme gitmek gerekir. Yani suçun işlenmesine sebep olan şartları ortadan kaldırmak gerekir. Bu esas yaklaşımımız. İkincisi biz yaraları saracağız.

......

Anavatanın birlik ve beraberliğinden yana bir parti olarak, yaraların sarılmasına yönelik tutum alacağımız ve af konusunda da bu anlayışta olacağımız açıktır."

8 Kasım 1983 tarihli Güneş gazetesinin manşetten verdiği haberde ise, Anavatan Partisi Genel Başkanı Turgut Özal şöyle diyordu:

"Fikir suçlarının, eski parlamenterlerin affı zaman içinde düşünülebilir. Gençlerden ıslah olmuş olanları da 'evlat' diye bağrımıza basacağız."

Biri Başbakan, diğeri bakan adayı olan iki Anavatan Partisi yöneticisinin bu sözlerinden çıkan sonuç şudur:

Af yapılacak, yaralar sarılacaktır. Ama bunun da ötesinde -Halil Şıvgın'ın dediği gibi- suçun işlenmesine neden olan şartlar ortadan kaldırılmalıdır.

Peki, nedir suçun işlenmesine neden olan şartlar?

Bunlardan biri, ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik koşullardır, daha başka bir deyişle işsizliktir, çaresizliktir.

Bugün, bu konunun üzerinde durmak istiyoruz.

İŞSİZLİK, ÇARESİZLİK ORTADAN KALDIRILMALIDIR, ÇÜNKÜ:

Çünkü işsizlik, çaresizlik ortadan kaldırılmadıkça, suçun işlenmesine neden olan şartları da ortadan kaldırmak mümkün değildir.

Mümkün olmadığına da, bize yollanan şu mektup bir örnektir:

"Bizler ülkemizin sınır köylerinde oturan ve mayın tarlalarından geçmeyi göze alarak kaçakçılık yapan insanların aileleriyiz. Oğlumuz, babamız, yakınlarımız kaçakçılık yaptıkları için bugün cezaevlerindedir. Onlar ne yaptılarsa bizlerin, yani ailelerinin geçimini sağlamak için yaptılar. Bunun için kollarından, bacaklarından, hatta canlarından olmak pahasına mayın tarlalarına daldılar. Bazıları mayın tarlasında canından, bazıları kolundan, bacağından oldu. Bazıları ise yakalanıp cezaevlerine konuldu. Yaptıklarının suç olduğunu onlar da biliyorlardı. Ama ne yapsınlardı? Çalışacakları fabrika yoktu, kendilerinin, ailelerinin karnını doyuracak başka bir işleri yoktu. İş sahası açılmadıysa, onlara karınlarını doyuracak bir iş sağlanmadıysa ve onlar çaresiz kalıp, mecbur kalıp suç olduğunu bile bile bunu yaptılarsa, suç yalnızca onların mı?"

Bu mektubun dile getirdiği gerçeği rakamlayacak olursak, ortaya şöyle bir tablo çıkar.

Bugün ülkemizde resmi rakamlara göre 3,5 milyon işsiz var. Çalışabilir nüfusumuzun yaklaşık yüzde yirmisi işsizdir bugün. Bu rakama bir de gizli işsizleri eklerseniz tablo daha da korkunçlaşır.

Peki, işsiz, aç, çaresiz insan ne yapar? Bu soruya çok güzel yanıt olabilecek bir atasözümüz var: "Aç insan fırın yakar."

İnsanları işsiz, aç, çaresiz bırakmak, onları bile bile suç işlemeye zorlamak değil midir?

O halde suçun işlenmesine neden olan şartları ortadan kaldırmak için, bir kere işsizliği, çaresizliği ortadan kaldırmak gerekir.

Yoksa, bazılarının zannettiği gibi, daha çok cezaevi yapmak bir çözüm değildir.

Suçun işlenmesine neden olan şartları ortan kaldırmanın yolu daha çok cezaevi değil, daha çok fabrika yapmak, iş sahası açmaktır. Bunun için cezaevlerinin yapımına harcanan milyarlar fabrikaların yapımına harcanmalıdır.

Onun için diyoruz ki: Daha çok cezaevi değil, daha çok fabrika...

Suçun işlenmesine neden olan şartları ortadan kaldırmak için yapılması gerekenlerden biri budur.